

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.
Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

Головний редактор М. Закіров, д-р політ. наук, завідділу політологічного аналізу. **Редакційна колегія:** Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, завідділу оперативної інформації, Т. Дубас, завідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. **Комп'ютерний дизайн:** Г. Булахова.
Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна.
Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviar.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 11 2023

ЗМІСТ

Коротко про головне

Екстрене засідання Ради національної безпеки і оборони щодо ситуації на Каховській ГЕС	3
Звернення Президента України В. Зеленського	4

Аналітика

Політичні акценти

Горова С. ЗАЕС як засіб шантажу в руках Росії	5
Потіха А. Візит спеціального представника КНР до України: намагання «примирення» за китайським сценарієм	10
Тарасенко Н. Перемога Р. Ердогана на президентських виборах у Туреччині: міжнародний і український контекст	18

Аулін О.
Черговий прикордонний інцидент між Іраном і «Талібаном» 27

Економічний ракурс

Кулицький С.
**Зовнішня торгівля України за підсумками року
повномасштабного воєнного вторгнення Росії**
(Продовження. Закінчення у № 12) 31

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України 40
Сучасні дослідження та розробки академічної науки 44
Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти 49
Наукові видання НАН України 56
Нагороди та відзнаки 59

До уваги держслужбовця

Добко Т., Головащук А., Штих П.
Григорій Савич Сковорода. До 300-річчя від дня народження.
Матеріали до бібліографії (1862–2022 рр.) 60

Коротко про головне

Екстрене засідання Ради національної безпеки і оборони щодо ситуації на Каховській ГЕС

Президент України В. Зеленський провів екстрене засідання Ради національної безпеки і оборони щодо ситуації на Каховській ГЕС.

Доповідали міністр внутрішніх справ І. Клименко, міністр закордонних справ Д. Кулеба, генеральний директор «Укргідроенерго» І. Сирота, перший заступник міністра захисту довкілля та природних ресурсів О. Краснолуцький, президент НАЕК «Енергоатом» П. Котін.

Членів РНБО поінформували, що близько 2:50 ворог здійснив внутрішній підрив конструкцій Каховської ГЕС. Негайно було поінформовано всі надзвичайні служби і військових.

У зоні підтоплення опинилося 80 населених пунктів. Члени Ради нацбезпеки і оборони заслухали інформацію голови Херсонської обласної військової адміністрації О. Прокудіна, голови Запорізької ОВА Ю. Малашка, а також командувача ОСУВ «Одеса» Е. Москальова щодо актуальної ситуації. Жертв серед цивільного населення і військових не зафіксовано.

Було дано доручення про евакуацію цивільних із зон ризику та забезпечення питною водою населених пунктів, які залежать від Каховського водосховища.

Членів РНБО поінформували, що в Дніпро потрапило щонайменше 150 т машинного мастила, є ризик подальшого витоку ще понад 300 т.

Учасники засідання погодили комплекс міжнародних заходів, серед яких скликання засідання Ради Безпеки ООН, звернення до міжнародних природоохоронних організацій, Міжнародного кримінального суду, оскільки такі дії росіян містять явні ознаки порушення Женевської конвенції.

Членів Ради національної безпеки і оборони також поінформували про поточну ситуацію на Запорізькій АЕС. Український персонал станції тримає ситуацію під контролем і має інструменти на випадок будь-якого розвитку подій *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2023. – 6.06).*

Звернення Президента України В. Зеленського

«Ворог знає, що Україна переможе», – наголосив Президент В. Зеленський.

«Бажаю здоров'я, шановні українці!

Звіт за сьогоднішній день.

Перше, я вдячний кожному нашому воїну, усім нашим захисникам і захисницям, які дали за цей день саме ті новини, яких ми очікуємо. Бахмутський напрямок – молодці, воїни!

Ми бачимо, як істерично Росія сприймає будь-який наш крок там, усі наші зайняті позиції.

Ворог знає, що Україна переможе. Вони це бачать. Вони це відчують завдяки вашим ударам, воїни, зокрема на Донеччині. Дякую за це!

Сьогодні хочу особливо відзначити кілька наших бойових підрозділів. Це 5-та окрема штурмова бригада та 57-ма окрема мотопіхотна бригада, які вміло, рішучо та результативно захищають наші позиції, знищують окупантів та, головне, рухаються вперед.

Дякую вам, воїни! Дякую всім!

Друге, продовжуємо нашу роботу щодо санкцій проти Росії.

Хоча глобальна тенденція вже зрозуміла – Росія програє цю війну, господарі Росії продовжують заперечувати реальність. Продовжують намагатися обманути світ, обійти санкції, виробити більше зброї, забезпечити більшу трату ресурсів і людей на цю агресію.

Готуємо наші кроки, нові кроки для ще більшого обмеження російського військового потенціалу. Кожен у світі, хто так чи інакше допомагає державі-терористу обходити санкції, кожен у світі, кого Росія використовує для постачання зброї, компонентів, обладнання – кожен такий суб'єкт має відчутти повну силу вільного світу.

І ми це забезпечимо.

Це спільне завдання світу – зупинити терор. І головною передумовою виконання цього завдання є зупинка будь-яких шляхів, якими терористи ще намагаються отримати щось для себе.

Новини – незабаром.

Третє, провів сьогодні тривалу й дуже змістовну нараду щодо трансформації нашої країни, нашого життя – зараз і після перемоги.

Об'єктивно існують фундаментальні безпекові, економічні, енергетичні, технологічні та просто людські питання, які потребують повних та ефективних відповідей.

Саме від цих відповідей залежатиме, якою буде Україна та яким буде життя українських дітей, коли вони стануть дорослими й отримують державу від теперішніх поколінь.

Сильну державу, вільну державу, сучасну державу, приємну для життя державу.

Основу для цього закладаємо зараз. Усі, хто воює заради України. Усі, хто працює заради України. Усі, хто допомагає.

До прикладу, сьогодні у форматі уряд, Офіс (Президента. – Прим. ред.), РНБО обговорили енергетичну галузь та в широкому сенсі аграрне виробництво. Не лише відновлення того, що Україна мала, а розвиток і розширення з урахуванням глобальної ролі України для продовольчої та енергетичної безпеки Європи та світу.

Усі ці деталі представимо. Буде ґрунтовно. Зокрема, представимо на Лондонській міжнародній конференції з відбудови України, що відбудеться вже цього місяця.

І, звичайно, ані на день не припиняємо нашу міжнародну роботу з партнерами.

Сьогодні в Києві був міністр закордонних справ Великої Британії. Хороша зустріч, корисні переговори й нове посилення наших країн, нашої безпеки.

Я подякував за всю надану Україні оборонну підтримку і – особливо – за ракети “Сторм Шедоу”, які проявили себе надзвичайно ефективно на передовій. Ми продовжили розмову щодо нової коаліції захисту життя – коаліції “петріотів”. Крок за кроком рухаємось із партнерами до того, щоб зробити цю коаліцію такою ж працюючою заради життя й захисту свободи, як і всі інші наші оборонні коаліції, які вже створені.

Говорили з паном міністром закордонних справ Великої Британії й про підготовку до саміту НАТО у Вільнюсі. Саміт має бути змістовним. Тоді він стане й історичним.

Дякую всім, хто допомагає Україні! Дякую всім, хто наближає поразку російського терору!

Слава нашим воїнам!

Слава всім нашим героям!

Слава Україні!» *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2023. – 5.06).*

Аналітика

Політичні акценти

С. Горова, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

ЗАЕС як засіб шантажу в руках Росії

Найбільша атомна електростанція у Європі, Запорізька АЕС, з перших днів вторгнення Росії до України у 2022 р. перебуває під ворожою окупацією.

Станція зазнавала неодноразових обстрілів зі сторони окупантів. Незважаючи на заяви з високих трибун про необхідність дотримання правил ядерної безпеки, Росія регулярно порушує їх, тероризуючи Україну та світ можливою новою ядерною катастрофою.

Нині, як зазначають експерти, ситуація на атомній станції в Енергодарі залишається стабільно напруженою. За понад рік окупації зупинилися всі шість енергоблоків. З найпотужнішого виробника електроенергії (виробляла приблизно 20 % усієї електроенергії України) перетворилася на великого споживача. Наразі ЗАЕС під'єднана до енергосистеми України для її підтримки – забезпечення системи і відведення теплової енергії від ядерного палива, яким завантажено всі шість енергоблоків ЗАЕС.

Увесь цей час РФ намагається підключити Запорізьку АЕС до своєї енергосистеми. Для цього на ній працюють кількасот представників «Росатому». Навіть лунали заяви про плани пустити потужності в окупований Крим. Президент Росії Путін 5 жовтня 2022 р. підписав указ, згідно з яким Запорізька АЕС нібито переходить у власність РФ (URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/531911-putin-podpisal-ukaz-o-perevode-zaporozhskoy-aes-v-sobstvennost-rf> 2023. 5.10). Проте всі спроби виконати задумане наразі залишаються неуспішними. Бо, по-перше, це тривалий процес; по-друге, надто витратний.

«Ці плани Росії – безперспективні, – зазначає директор енергетичних програм Центру ім. О. Разумкова В. Омельченко. – Вона цього не зробила і не зробить, бо це була б незаконна крадіжка електроенергії з української електростанції, яка їм не належить. Україна вживає відповідних заходів для того, щоб цього не сталося».

Справа в тому, що Росія використовує станцію для ведення бойових дій. Її солдати ведуть часті обстріли – вони обладнали вогневі позиції на дахах реакторних споруд Запорізької АЕС, прикриваючись атомкою, розуміючи, що ніхто не відповідатиме. Та й узагалі продовжують перетворювати Енергодар на військово-логістичну базу. «Росіяни використовують Запорізьку АЕС як військову базу: там розташована техніка агресора, особовий склад і склади з боєприпасами. Десятки одиниць важкої техніки, бронетранспортерів, мінометів. Вони мінують певні об'єкти на станції, викрали багато обладнання. Персонал практично працює в умовах концентраційного табору, він не має жодних прав, людям психологічно і фізично дуже важко. Це впливає на рівень безпеки», – додає В. Омельченко (URL: <https://focus.ua/uk/politics/570028-shturm-zaes-yak-zvilniti-energodar-ta-ne-sprovokuvati-naybilshu-yadernu-katastrofu-v-yevropi>. 2023. 2.06).

Нині моніторингом ситуації на Запорізькій атомній електростанції займаються експерти Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ). Їх присутність погодив Кабінет Міністрів України та дозволила Росія. Кілька місяців тому структура навіть збільшила свою присутність на ЗАЕС.

У нещодавній заяві МАГАТЕ йдеться про те, що Запорізька атомна електростанція вже три місяці залишається без зовнішнього резервного живлення, що робить її надзвичайно вразливою та небезпечною на випадок повторного виходу з ладу єдиної лінії електропередач.

Зазначається, що ЗАЕС продовжує покладатися на єдину лінію електропередач напругою 750 кВ для зовнішнього електропостачання, необхідного для охолодження реактора й інших важливих функцій ядерної та фізичної ядерної безпеки.

Резервна лінія електропередач напругою 330 кВ, яка була пошкоджена 1 березня на іншому березі Дніпра, досі не відремонтована, оскільки Україна заявила, що військові дії не дали можливості її фахівцям отримати безпечний доступ до місця, розташованого на підконтрольній їй території, щоб відремонтувати лінію. «Відсутність будь-яких резервних варіантів означає, що коли лінія 750 кВ відключається – як це сталося 22 травня, то найбільша у Європі атомна електростанція змушена покладатися на аварійні дизель-генератори як на останню лінію захисту, що, безумовно, є нестійкою ситуацією», – підкреслюють у МАГАТЕ.

Генеральний директор МАГАТЕ Р. Гроссі наголошує на важливості дотримання п'яти принципів, встановлених агентством для захисту об'єкта під час військового конфлікту. «Один з п'яти конкретних принципів, які генеральний директор представив Раді Безпеки ООН 30 травня, спрямований на запобігання ядерній аварії, передбачає, що енергопостачання ЗАЕС “не повинно піддаватися ризику” та необхідно докласти всіх зусиль, щоб забезпечити постійну доступність і безпеку енергопостачання за межами майданчика», – ідеться в заяві.

Інші принципи включають зобов'язання не здійснювати напади з території станції або проти неї, не використовувати її як сховище або базу для важкого озброєння, а також захищати споруди, системи й компоненти, необхідні для її безпечної та надійної роботи, від нападів або актів саботажу (URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/06/3/700791>. 2023. 3.06).

Треба нагадати, що Росія не погодилася дотримуватися п'яти принципів, викладених головою Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ) Р. Гроссі, для захисту окупованої Росією ЗАЕС. Україна запропонувала додати до них ще два принципи. При цьому, як зазначають експерти, присутність представників організації важлива, але істотно не впливає на дії РФ.

Міжнародне агентство з атомної енергії, експерти якого перебувають на території окупованої Запорізької АЕС в Енергодарі, продовжує закликати росіян до демілітаризації та створення зони безпеки на станції. Попри ці заклики ворог продовжує перетворювати місто з найбільшою атомною електростанцією Європи на військову базу, повідомляє Генеральний штаб Збройних сил України.

Тож, очевидно, що тиску МАГАТЕ недостатньо, має бути посилений вплив на Росію та конкретно на «Росатом» з боку ЄС і США: заморожені

контракти, які він має на будівництво нових об'єктів, на перспективні поставки ядерного палива, яке виробляє Російська Федерація. «Це потрібно було зробити одразу після захоплення Росією ЗАЕС, 4 березня 2022 р., – наголошує В. Омельченко. – Компанію “Росатом” необхідно було оголосити компанією-терористом, тому що вона брала безпосередню участь. Необхідно було заблокувати всі міжнародні рахунки, заморозити будівництво за кордоном усіх їхніх об'єктів, оголосити в розшук усе керівництво, висунути їм звинувачення, щоб цю справу розслідували в Міжнародному кримінальному суді. Але цього не сталося, бо багато хто у світі залежить від ядерних програм Росії. І насамперед це стосується збагачення ядерного палива. Тому, на жаль, комерція та політичні інтереси багатьох країн перемогли необхідні дії, які треба було зробити. Виходить, що ядерний шантаж не так сильно налякав світ, як страх залишитися без комерційної вигоди від поставок збагаченого урану».

Він пояснює, що «Росатом» має величезні контракти на будівництво атомної станції, зокрема в Туреччині, він постачає обладнання, супроводжує експлуатацію атомних станцій у Болгарії, Угорщині, Словаччині, Фінляндії (проект з будівництва АЕС «Ханхіківі-1» у Фінляндії призупинено). «Це процес, і раптово зупинити його неможливо.

Водночас експерти зазначають, що США, європейські країни, які мають в експлуатації атомні станції, зокрема Німеччина (у квітні 2023 р. уряд зупинив роботу трьох останніх АЕС), Франція та деякі інші, вирішили поетапно відмовлятися від ядерного палива Росії. Але попереджають, що одночасно це зробити неможливо, як і неможливо було одразу відмовитися від усього російського газу й нафти (URL: <https://focus.ua/uk/politics/570028-shturm-zaes-yak-zvilniti-energodar-ta-ne-sprovokuvati-naybilshu-yadernu-katastrofu-v-yevropi>. 2023. 2.06).

Водночас військові експерти та розвідники зазначають, що РФ уже зараз готова вдаватися до провокацій, зокрема йдеться про можливий підрив на території станції. Колишній голова Державної інспекції ядерного регулювання України Г. Плачков заявив, що в разі розвитку подій на окупованій Запорізькій атомній електростанції, за найгіршим сценарієм, їх можна буде порівняти з катастрофою на «Фукусімі». Щоправда, аварія може статися з інших причин. «Можна розглядати катастрофу на Чорнобильській атомній електростанції як приклад, але я все ж таки розглядав би аварію у 2011 р. на атомній станції “Fukushima Daiichi” 1 в Японії. Якщо такий апокаліптичний сценарій може бути на Запорізькій АЕС, то він може піти за сценарієм АЕС “Фукусіма”, але тільки будуть зовсім інші причини. Там це був землетрус і цунамі, а на Запорізькій АЕС – військові, боєкомплекти, важка техніка», – наголосив він (URL: <https://uatv.ua/uk/podiyi-na-zaes-mozhut-pity-za-stsenariyem-fukusimy-ale-z-inshyh-prychyn-plachkov>. 2023. 1.06).

Співробітники окупованої Запорізької АЕС також попередили, що внаслідок дій окупантів на станції може статися катастрофа. Зазначається, що

росіяни посилили військову присутність на станції на тлі чуток про наближення українського контрнаступу. Через це загрози для безпеки ЗАЕС стають дедалі реальнішими. Росіяни майже повністю зруйнували систему аварійної готовності та реагування на ЗАЕС, зазначив в. о. голови Держатомрегулювання О. Коріков.

Через демонтаж чи викрадення російськими загарбниками важливих елементів систем, виведення з ладу частини комп'ютерної техніки тощо значних зусиль і ресурсів потребує відновлення системи фізичного захисту на станції. За розпорядженням окупаційної «адміністрації», заблоковано передавання інформації з Автоматизованої системи контролю радіаційної обстановки Запорізької АЕС. «Про цей випадок, що загрожує безпеці на ЗАЕС, український регулятор поінформував МАГАТЕ, однак не отримував повідомлень щодо можливих планованих заходів з боку агентства для врегулювання цієї ситуації», – зазначив О. Коріков (URL: <https://bykvu.com/ua/bukvy/sytuatsiia-na-zaporizkii-aes-pohirshuietsia-z-kozhnym-dnem-derzhatomrehuliuвання. 2023. 2.06>).

Про те, що російські окупанти планомірно руйнують інфраструктуру Запорізької атомної електростанції, включно із зовнішнім енергозабезпеченням електростанції говорив і професор, експерт з атомної енергетики Л. Литвинський. «Уже вкотре повторюється одна й та сама історія. Росіяни справно руйнують інфраструктуру, зокрема й можливість зовнішнього енергозабезпечення атомної станції. Це створює дуже серйозну загрозу, оскільки ресурс дизель-генераторів обмежений як сам по собі, за терміном служби, так і за запасом палива. І в разі, якщо блекаут тривав би, то ризики б серйозно зросли б. Це було виправлено. Зараз, наскільки я знаю, енергопостачання відновлено. Але ризики, як і раніше, є і зберігатимуться доти, доки звідти не будуть вигнані окупанти», – наголосив він.

За словами експерта, біда полягає в тому, що ті фахівці, які ці ризики усвідомлюють, не ухвалюють рішення. Рішення ухвалюють на політичному рівні та на рівні військових з'єднань, де звичайні військовослужбовці слабо розуміються на питаннях атомної енергетики. Л. Литвинський пояснив, що можливе влучання російської ракети в реакторний блок ЗАЕС призведе до аварії глобального масштабу. Атомні станції цього покоління не розраховані на ракетні удари (URL: <https://uatv.ua/uk/rosiyany-planomirno-rujnuuyut-infrastrukturu-zaporizkoyi-aes-ryzyky-otsinyv-ekspert-z-atomnoyi-energetyky. 2023. 22.05>).

Фахівці вказують, що у випадку, якщо станеться аварія на ЗАЕС, то в довкілля виділяться радіоактивні ізотопи цезію, йоду і в менших кількостях стронцію. Те саме було й після аварії на ЧАЕС. В українців є дефіцит йоду в організмі, тож його може змістити радіоактивний йод. Це призведе до онкологічних захворювань щитоподібної залози. Цезій заміщує калій, це теж призводить до ризиків захворювання на рак. Стронцій, з погляду біології, є аналогом кальцію. В організмі людини теж відбуватиметься заміщення цих

речовин. Це призводитиме до опромінення тканин й органів (URL: <https://vikna.tv/video/ukrayina/shho-bude-yakshho-vybuhne-zaporizka-aes-konstrukciya-stanciyi>. 2023. 26.05).

При цьому військово-політичний оглядач О. Коваленко впевнений, що росіяни не наважаться завдати шкоди своїм силам, які перебувають на лівобережжі. Ідеться про щонайменше 150 тис. російських військових. «У разі активізації деяких дій на півдні, основна частина всієї цієї 150-тисячної маси хлине в паніці саме до Криму, тим самим насичуючи його радіоактивним ресурсом. Якщо підірвати станцію, можна втратити 150 тис. солдатів та офіцерів. При цьому буде здійснено ядерний терористичний акт, прикладів якому в історії ніколи не було. Такий теракт цілком може активізувати ст. 5 Колективної безпеки НАТО», – зазначає він.

Такої ж думки дотримується і військовий аналітик О. Алесін (URL: <https://tsn.ua/ato/bude-zarazhena-sama-rf-i-bilorus-ekspert-rozpoviv-pro-naslidki-yadernih-provokaciy-na-zaes-2337847.html>. 2023. 27.05).

При цьому в Головному управлінні розвідки МО України все ж таки припускають, що російські окупанти готують масштабні провокації зі створення осередку радіаційної небезпеки на ЗАЕС, щоб звинуватити в них Україну (URL: <https://t.me/DIUkraine/2355>. 2023. 26.05). Представник ГУР А. Юсов заявив, що для провокації росіяни вже розмістили на території ЗАЕС відповідні засоби ураження, для того щоб у разі широкомасштабного наступу української армії, підірвавши одну з місткостей з відпрацьованим ядерним паливом, завдати збитків системі оборони та охорони цих ємностей, щоб втрутилося МАГАТЕ й спробувало зупинити бойові дії та наш наступ.

Крім того, треба зазначити, що Росія веде не лише війну на полі бою, а й гібридну, у якій намагається використовувати атомну енергетику. Нині атомна електростанція в Запоріжжі важлива для росіян як засіб і метод шантажу України та її союзників.

Отже, у Росії є два основні завдання: ядерний шантаж і легалізація за рахунок ядерного шантажу російської компанії «Росатом» через свої дочірні структури, які й прагнуть впливати на ЗАЕС.

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Візит спеціального представника КНР до України: намагання «примирення» за китайським сценарієм

Спеціальний представник уряду Китайської Народної Республіки Лі Хуей 16–17 травня перебував в Україні з візитом. У Києві він зустрівся з Президентом України В. Зеленським і пояснив позицію Китаю щодо політичного розв'язання «української кризи». Як відомо, Пекін говорить насамперед про «кризу» та лише в другу чергу – про війну.

За повідомленням Міністерства закордонних справ Китаю, пропонувалося припинити бойові дії і відновити мир. Також під час переговорів і зустрічей з главою Офісу Президента А. Єрмаком, міністром закордонних справ Д. Кулебою та керівниками відповідних відомств Лі Хуей «виклав позицію Китаю» щодо політичного врегулювання «української кризи». «Панацеї для вирішення “кризи” немає, усі сторони повинні почати із себе, накопичити взаємну довіру, створити умови для припинення війни та мирних переговорів. На основі документа “Позиція Китаю щодо політичного вирішення української кризи” Китай готовий сприяти міжнародному співтовариству для формування найбільшого спільного знаменника для вирішення української кризи та докладати власних зусиль, щоб зупинити війну, припинити вогонь і якомога швидше відновити мир», – ідеться в тексті на офіційному сайті МЗС Китаю (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kytaj-ukrajina-kryza-pochaty-z-sebe/32417004.html>. 2023. 18.05).

У МЗС КНР також зазначили, що сторони погодилися, що нещодавня телефонна розмова між лідером Китаю Сі Цзіньпіном і Президентом України В. Зеленським визначила напрям розвитку китайсько-українських відносин. «Дві країни повинні працювати разом, щоб продовжувати традицію взаємної поваги та щирості між двома сторонами й продовжувати розвивати взаємовигідне співробітництво між двома країнами», – заявили в китайському МЗС.

За інформацією ЗМІ, під час зустрічі Лі Хуея з міністром закордонних справ України Д. Кулебою обговорили актуальні питання взаємодії України та Китаю як на двосторонньому рівні, так і в рамках міжнародних організацій, а також шляхи припинення російської агресії.

Д. Кулеба детально поінформував спецпредставника уряду КНР щодо принципів відновлення стійкого та справедливого миру на основі поваги до суверенітету й територіальної цілісності України. Він наголосив, що Україна не сприймає жодних пропозицій, які б передбачали втрату її територій або заморожування конфлікту. Міністр відзначив важливість участі Китаю в реалізації «формули миру» Президента України, Чорноморської зернової ініціативи, гарантуванні ядерної безпеки та інших важливих міжнародних зусиллях. Сторони окремо обговорили довгострокову перспективу розвитку двосторонніх відносин між Україною та Китаєм і домовилися нарощувати діалог з ключових питань двостороннього й міжнародного порядку денного (URL: <https://mfa.gov.ua/news/vizit-do-ukrayini-specialnogo-predstavnikau-ryadu-kitajskoyi-narodnoyi-respubliki-li-hueya>. 2023. 17.05).

Після України Лі Хуей вирушив до Польщі, Франції, Німеччини та, зрештою, Росії.

Як інформують ЗМІ, після візиту до європейських країн 26 травня китайський спеціальний представник побував у Москві, де провів переговори з главою МЗС РФ С. Лавровим. Подобиць переговорів не повідомляється, але вже 27 травня заступник глави МЗС РФ М. Галузін в інтерв'ю ТАСС

сформулював російські умови миру з Україною, які виглядають як ультиматум.

На думку політолога В. Фесенка, з високою вірогідністю заява М. Галузіна є «російським ходом» одразу після візиту до Москви китайського спецпредставника. Ця заява по-суті є, скоріше, пропагандистською, але зроблена в контексті переговорного процесу. Із цієї точки зору її можна сприймати як майже максимальне підвищення Росією своєї переговорної планки. «Нагадаю, які вимоги (саме вимоги, а не пропозиції) висунув російський заступник міністра: “Для досягнення всеосяжного, справедливого і міцного миру Україна повинна повернутися до нейтрального позаблокового статусу, зафіксованого в Декларації про її державний суверенітет 1990 року, відмовитися від вступу в НАТО і ЄС. Мають бути визнані нові територіальні реалії, що склалися в результаті реалізації права народів на самовизначення” (явно йдеться про те, щоб Україна визнала російську анексію окупованих українських територій). Заступник голови МЗС РФ також заявив про “денацифікацію та демілітаризацію” України, а ще зазначив, що “врегулювання можливе тільки за умови припинення бойових дій ЗСУ”», – зазначив експерт (URL: <https://gazeta.ua/blog/59439/metushnya-navkolo-temi-mirnih-peremovin-z-rf-scho-vidbuvayetsya>. 2023. 29.05).

Однак, про що насправді домовлялися в Москві з Лі Хуеєм, невідомо. Мало відомо й про його зустрічі з європейськими політиками, що могли спричинити до хибних повідомлень. Зокрема, The Wall Street Journal з посиланням на європейських чиновників повідомляє, що Лі Хуей під час турне Європою закликав західних політиків віддати Росії окуповані українські території. За даними журналістів, представник КНР висловив думку, що це привело б до неминучого припинення бойових дій між Україною та Росією. «Китайський посланник ніс чіткий сигнал: союзники США у Європі мають заявити про свою автономію та закликати до негайного припинення вогню. Росія при цьому отримає частину свого молодшого сусіда – території, які вона зараз займає», – ідеться в публікації (URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/05/26/novyna/bezpeka/kytaj-zaproponuvav-viddaty-rosiyi-okupovani-terytoriyi-ukrayiny-zavershennya-vijny-wsj>. 2023. 26.05).

Крім того, за повідомленням The Wall Street Journal, Лі Хуей намагався вбити клин між європейськими лідерами та США, пропонуючи «розглянути Китай як економічну альтернативу Вашингтону». Європейські чиновники у свою чергу зазначили, що «Європу неможливо відокремити від Америки», а заморожування війни не відповідає інтересам міжнародного співтовариства, якщо не буде виведення російських військ.

Міністр закордонних справ України Д. Кулеба, прочитавши цю статтю, повідомив, що співрозмовники міністра – його колеги у ЄС – не підтверджують цієї інформації. «Я читав новини і бачив публікацію The Wall Street Journal про те, що начебто китайський спецпредставник, який уже

відвідував Київ, поїхав далі у європейські столиці й там начебто закликав до негайного припинення вогню і визнання за Росією територій, які вона вже контролює в результаті незаконної агресії. Я негайно зв'язався зі своїми колегами в тих столицях, які він відвідував, і жоден з них не підтверджує, що озвучувалися чи велися перемовини про те, щоб визнати за Росією ті території, на яких зараз в Україні Росія перебуває», – наголосив глава МЗС (URL: <https://gordonua.com/ukr/news/war/kuleba-vidreaguvav-na-povidomlennja-shcho-predstavnik-kitaju-zaklikav-jevropu-viddati-rf-zahopleni-teritoriji-ukrajini-1665903.html>. 2023. 29.05).

Разом з тим Д. Кулеба закликав українців «зберігати холодний розум, здоровий глузд» і не реагувати емоційно на публікації в ЗМІ. «Ми контролюємо процес, ніхто за нашою, за спиною України, робити проти нас нічого не буде, тому що з усіма ключовими партнерами в нас довірливі стосунки», – зазначив міністр.

За його словами, з Китаєм Україна й далі вестиме діалог. «Це важливий співрозмовник. Але діалог вестиметься відповідно до трьох базових принципів: перше – виключно взаємна повага до територіальної цілісності, друге – жодні ініціативи, які передбачають будь-які юридичні або фактичні територіальні поступки, ми, у принципі, розглядати не будемо, третє – ніякого замороженого конфлікту. Україна досягне перемоги, це тверда позиція Президента, тверда моя позиція, і ми будемо виходити виключно із цих принципових засад», – підкреслив Д. Кулеба.

У свою чергу 29 травня речниця МЗС Китаю Мао Нін також спростувала інформацію, оприлюднену The Wall Street Journal, про те, що спеціальний представник Лі Хуей пропонував залишити Росії окуповані території України. «Китай своєчасно оприлюднив інформацію про візит спеціального представника Лі Хуея. Будь ласка, зверніться до неї для отримання достовірної інформації. Я також зазначила, що міністр закордонних справ України публічно заявив, що він зв'язався з іншими сторонами й жодна країна не повідомила, що спеціальний представник Лі Хуей зробив заяви, про які повідомляє The Wall Street Journal», – наголосила речниця МЗС Китаю у відповідь на прохання агентства «Reuters» підтвердити чи спростувати інформацію WSJ (URL: <https://zn.ua/ukr/war/u-mzs-kitaju-sprostovali-zajavishchodo-propozitsiji-zalishiti-rosiji-okupovani-teritoriji-ukrajini.html>. 2023. 29.05).

Лі Хуей також підтвердив, що нещодавня стаття Wall Street Journal про те, що Китай закликав європейські країни погодитися на припинення вогню, яке залишило б Росії контроль над тимчасово окупованими частинами України, не відповідає дійсності. «Повідомлення не відповідає фактам. Ця практика поширення неправдивої інформації шляхом пропаганди конфронтації заради політичних інтересів є аморальною й дуже небезпечною», – наголосив Лі Хуей.

При цьому в КНР заявляють, що готові до розширення контактів між українським і китайським військовим керівництвом. Як інформують ЗМІ, 3 червня в Сингапурі зустрілися міністри оборони України та Китаю О. Резніков і Лі Шанфу. Очільник китайського відомства запропонував використати «всі можливі засоби», щоб спробувати припинити війну Росії в Україні, а також пообіцяв розширити військовий зв'язок з Києвом. Водночас Китай продовжує наполягати на ролі миротворця, попри тісні політичні та економічні зв'язки з Москвою, ідеться в повідомленні. Під час зустрічі міністрів українська сторона прагнула поглибити розуміння ситуації Пекіном. «Вони готові до спілкування для розширення контактів між українським і китайським військовим керівництвом. Сподіваюся, ми побачимо якусь динаміку після зустрічі», – заявив заступник міністра оборони України В. Гаврилов за підсумками переговорів (URL: <https://tsn.ua/svit/u-minoboroni-kitayu-roobicyali-rozshiriti-viyskoviy-zv-yazok-iz-kiyevom-bloomberg-2342986.html>. 2023. 4.06).

Західні політики переконані, що Україні варто вести переговори з різними країнами, зокрема й Китаєм, який відіграє важливу роль на світовій арені. Тому візит спеціального представника КНР до України є важливим з перспективою майбутнього діалогу та співробітництва.

У Держдепі США назвали цей візит значним, наголошуючи, що є важливим, аби КНР почула позицію України. Заступник речника Держдепартаменту США В. Пател заявив, що візит спеціального представника Китаю до України й Росії є важливим. Пекін має знати позицію Києва щодо завершення розв'язаної РФ війни. «Для КНР важливо почути напряду від наших українських партнерів, чому необхідно поважати занепокоєння України в плані безпеки, а також її суверенітет і територіальну цілісність», – заявив В. Пател (URL: <https://www.unian.ua/world/vizit-specpredstavnika-kitayu-do-ukrajini-u-ssha-podililisya-ochikuvannyami-12257970.html>. 2023. 16.05).

Він також згадав про принцип «нічого про Україну без України» та наголосив, що ця позиція стосується будь-яких дипломатичних зусиль, адже результат таких зусиль має відповідати засадам суверенітету й територіальної цілісності. «Ніхто не прагне завершення цієї війни більше, ніж наші українські партнери», – наголосив він.

Разом з тим В. Пател зауважив, що Росія має показати зацікавленість у завершенні цієї війни, тоді як країна-агресор діє навпаки. «Насправді вони діють у зовсім протилежний спосіб: у той час як інші – включно з Президентом Зеленським, який виклав власний мирний план – зосереджені на пошуку способів покласти цьому край, Росія запускає безпілотники та ракети в сусідню країну, щоб уразити житлові будинки й лікарні, кінотеатри, вбити велику кількість дітей», – наголосив заступник речника Держдепартаменту США.

Позитивно візит китайського представника оцінюють й українські політики. Як зазначив міністр закордонних справ України (2014–2019 рр.)

П. Клімкін, візит китайського представника – це добрий знак. «Це не означає, що ми маємо приставати на китайську візію чи китайські пропозиції. Але Китай на сьогодні єдиний геополітичний гравець, який здатний впливати на путінський режим. Китай на сьогодні хоче грати свою гру. Він не є проукраїнським, але й не є проросійським. Китаю вигідна послаблена Росія, оскільки йому краще виторговувати кращі умови для російських ресурсів», – переконаний експерт (URL: <https://1zahid.com/info/vizyt-spetspredstavnyka-kytayu-do-ukrayiny-tse-dobryj-znak-pavlo-klimkin>. 2023. 17.05).

На його переконання, Україні потрібна перемога, тому важливо підтримувати контакт з китайцями. При цьому не погоджуючись на їхню візію. «Поки що немає ніякого китайського “мирного плану”. Є певний набір принципів, які китайці оприлюднили. Як тлумачити ці принципи – це питання до подальших переговорів. Але те, що Китай бере на себе певну відповідальність, те, що він розмовляє з нами, те, що Китай починає з Києва та України – це важливо. Протокольні питання та послідовність для традиційного Китаю багато що означає», – наголосив П. Клімкін.

На його думку, цей візит «для зондування», щоб побачити, що можна і які є позиції сторін. Тому загалом дводенний візит посланця Китаю – це позитивна історія.

Українські експерти, коментуючи візит Лі Хуея до України, європейських країн і Росії, наголошують на обмеженій інформації про переговори китайського представника з різними політиками. «Ми нічого не знаємо про візит, жодних заяв від українського чи китайського урядів, жодних повідомлень. Єдине, що відомо, що він прибув в Україну, де обговорює зернову угоду. І це за інформацією Bloomberg. Ми не звикли до такої нетранспарентності, коли не повідомляються жодні деталі, немає фото та новин. Імовірно, це все за запитом з боку Компартії КНР. Не забувайте, що в країні діє цензура, свобода слова розуміється по своєму», – зазначив президент громадської організації «Ліберально-демократична ліга України» А. Харитонов (URL: <https://focus.ua/uk/politics/567066-tayemniy-vizit-li-hueya-yak-pekyn-zapuskaye-proces-mirnih-peregovoriv-v-ukrajini>. 2023. 18.05).

У свою чергу директор Інституту світової політики Є. Магда впевнений, що цей візит, попри його анонс на високому рівні, не матиме надалі жодних деталей і резонансних заяв. Лі Хуей приїхав збирати інформацію, вивчати настрої та думки – тому й діє неопублічно. «Треба розуміти, що він та особа, що не буде зараз нічого коментувати від свого імені. За підсумками такого збору інформації в Україні та інших країнах Європи Пекін прийматиме своє рішення як йому діяти далі», – запевняє експерт.

При цьому експерти зазначають, що не варто очікувати від візиту Лі Хуея якихось важливих рішень чи заяв. На їхню думку, імовірно через це його візит й не висвітлювався детально в ЗМІ. Як зазначила експерт з питань Східної Азії, магістр зовнішньої політики Н. Плаксієнко-Бутирська, така таємничість ще може бути викликана безпековими факторами. Як відомо, у

передень візиту китайського дипломата Київ зазнав масованої ракетної атаки з боку РФ.

За словами Н. Плаксієнко-Бутирської, МЗС Китаю зазначив, що надаватиме інформацію поступово, але очікувати чогось більшого за пресреліз із загальними фразами не варто. «Ми не повинні нічого очікувати, китайська дипломатія дуже прихована і доволі формальна, офіційні відомства дають мало інформації. Це початок політичних консультацій, такий собі довгий марафон політичного діалогу від Китаю. На мою думку, там також немає якихось очікувань від цього візиту. Пекін запустив процес та спостерігатиме», – підкреслила експерт.

На її переконання, китайські гінці відвідали Україну та побували у Європі для збирання інформації. «ЄС політично неоднорідний, тому там Пекін також шукає тих, через кого можна буде проштовхувати тему мирних перемовин України з Росією», – наголошує експерт.

Н. Плаксієнко-Бутирська вважає, що вся ця активність китайської дипломатії може бути пов'язана зі скандалом, у який потрапив посол Китаю у Франції Лу Шає. Як повідомляли ЗМІ, дипломат поставив під сумнів суверенітет країн, що вийшли з Радянського Союзу, і засумнівався в приналежності Криму Україні. Згодом посольство заявило, що не підтримує слова дипломата, які є його особистою думкою. За кілька днів відбувся дзвінок Сі Цзіньпіна до В. Зеленського. «Після візиту Сі до Путіна китайська дипломатична активність дещо затихла... Власне, можливо, для того, щоб загасити пожежу скандалу й довелося організувати дзвінок В. Зеленському та активізувати дипломатичну діяльність», – зазначила вона.

При цьому експерти підкреслюють, що Китай має на меті отримати більше інформації про ситуацію, адже хоче брати участь у післявоєнних переговорах, питаннях глобальної безпеки, долі РФ.

Політолог І. Попов також наголошує на обережності китайської дипломатії. «Китай дуже обережно ставиться до втручань у будь-які справи за кордоном. І тому він може використовувати свої оцінки та позиції, але ні на кого не тиснути, не закликати, тим більше це офіційний представник Сі Цзіньпіна, і тому кожне його слово йому треба зважувати. Воно не може бути відхиленням від тих рамок і директив, які йому видав керівник», – зазначив експерт (URL: <https://hromadske.radio/podcasts/my-ie-buly-y-budem-informatsiynyy-maraton/kytay-khoche-iakomoha-dovshe-utrymuvaty-neytralitet-nekhay-aby-lyshe-ne-postavliav-letalnoi-zbroi-rosii-politoloh>. 2023. 27.05).

За його словами, Китай хоче якомога довше утримуватися, як він це називає, «нейтральною стороною», але в наших інтересах, щоб Китай не поставляв летальної зброї Росії. То нехай називай це нейтралітетом. «Другий наш інтерес у відносинах з Китаєм – те, що Китай у світі сприймають як країну, яка дуже впливає на те, щоб Росія відмовилася від застосування неконвенційної ядерної зброї. І тому Китай виступає саме із цих позицій. І так, головний посил туру Лі Хуея в тому, щоб зупинити бойові дії, перейти до

етапу переговорів і в перспективі вийти на компромісний варіант», – вважає експерт.

Натомість академічний директор Центру публічної дипломатії О. Полегкий переконаний, що Китай діє у своїх інтересах, а візит спецпредставника в Україну та в інші європейські країни це намагання з'ясувати позиції сторін. «По суті, мета цих візитів у тому, щоб визначити ті межі, за які жодна із сторін не вийде. Поки що це така, я б сказав, перестрілка» – зазначив експерт (URL: <https://uatv.ua/uk/turne-zi-spruyannya-myrynym-peregovoram-rezultaty-pryuzdu-kytajs-kogo-spetspredstavnyka-v-ukrayinu-v-obgovorenni-ekspertiv>. 2023. 18.05).

На його думку, є цілком обґрунтована ймовірність того, що загалом Китай готовий до певного завершення війни. Тому що тут є кілька факторів. З одного боку, Китаю затягування війни економічно не вигідне. По-друге, надії на те, що Росія відверне на себе всі зусилля Заходу й підриватиме Захід у протистоянні з Китаєм, як би відтягне на себе увагу, не дуже виправдовуються. Для Китаю загалом стратегічно важливо відтягнути Європу, наскільки це можливо від впливу США. Це стратегічне завдання. Тут Китай гратиме, маневруватиме, задіюватиме горизонтальні зв'язки, тобто і зв'язки з окремими країнами Євросоюзу та Євросоюзом загалом. «Для Китаю цей візит – можливість з'ясувати допустимі межі з боку Європи, Росії та України. Та й зрозуміти, у яких рамках Китай може діяти у Європі», – наголосив О. Полегкий.

З ним погоджується С. Желіховський, кандидат політичних наук, провідний спеціаліст Дипломатичної академії України ім. Г. Удовенка, який зазначає, що мета китайського спецпредставника – прозондувати ґрунт для подальших дій. Наразі навряд чи будуть якісь швидкі рішення, бо це не в стилі китайського народу. Проте можна з упевненістю сказати, що в Піднебесній очікують розвитку подій, у тому числі в розрізі контрнаступальної операції України. «Ми маємо пам'ятати, що Пекін намагається займати нейтральну позицію. Він ніколи не засуджує війну РФ проти України та нерідко називає кризою», – підкреслив експерт.

За його словами, питання, яким надалі буде бачення Піднебесної війни в Україні після візиту Лі Хуея, теж дуже цікаве.

Не впевнений у значних позитивних зрушеннях китайської позиції після візиту Лі Хуея до України керівник секції Азіатсько-Тихоокеанського регіону Центру досліджень армії, конверсії та розброєння Ю. Пойта. Він зазначив, що немає індикаторів того, що Китай хотів би допомогти зупинити цю війну. «Дискусії відкритого та закритого характеру з китайськими експертами, які безпосередньо афілійовані з керівними відомствами КНР, показують, що немає жодних ознак того, що Китай справді міг би натиснути на Росію, підказати їй, що настав час закінчувати цю війну. Китай дуже бережливо ставиться до своїх зв'язків з РФ. Китай не називає російсько-українську війну війною. З такою позицією можливості китайської дипломатії наразі досить

обмежені. Поки що ми будемо спостерігати такі спроби, які більшою мірою є демонстрацією китайської участі», – підкреслив Ю. Пойта.

При цьому він наголосив, що той китайський план, який опублікувала китайська сторона, не передбачав виведення російських військ з території України. І на дипломатичному рівні були деякі індикатори, і на експертному рівні, що Китай намагався підштовхнути Україну до так званих мирних переговорів без виведення російських військ з території України.

Експерти вважають, що обмеженість інформації про візит Лі Хуея, відсутність розгорнутих коментарів політиків засвідчує, що цей візит не дав позитивних результатів, але є сподівання на подальші домовленості з Китаєм, які допоможуть у припиненні війни та поглибленні співробітництва з КНР.

Н. Тарасенко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Перемога Р. Ердогана на президентських виборах у Туреччині: міжнародний і український контекст

У Туреччині 28 травня відбувся другий тур президентських виборів, на яких, як і прогнозували експерти, перемогу здобув діючий Президент Р. Ердоган. За підсумками голосування він отримав понад 52 % голосів, а його суперник, представник об'єднаної опозиції К. Киличдароглу майже 48 %. Таким чином, Р. Ердоган, який уже 20 років у тій чи іншій формі керує Туреччиною, ще на п'ять років продовжив своє перебування на найвищій державній посаді.

День голосування в другому турі минув спокійно. За безпекою стежила понад 601 тис. силовиків. За даними турецької ЦВК, активність виборців у другому турі становила близько 85,6 %, що на два пункти менше, ніж у першому турі голосування.

Голоси, особливо за результатами волевиявлення всередині країни, порахували дуже швидко – буквально за дві години після завершення волевиявлення вже було підбито підсумки на рівні 85 %. Голова вищої виборчої ради Туреччини А. Єнер оголосив Р. Ердогана переможцем виборів за підсумками підрахунку 99,32 % голосів. Він заявив, що вже ця кількість облікованих бюлетенів вказує на перемогу Р. Ердогана й дає змогу встановити офіційно зафіксовані підсумки другого туру. За підсумком відкриття 99,9 % виборчих скриньок діючий Президент набрав 52,16 %, лідер опозиції – 47,84 % (URL: <https://suspilne.media/489538-u-tureccini-trivae-drugij-tur-viboriv-prezidenta-aki-sansi-u-kandidativ>).

Остаточні підсумки, за результатами підрахунку 100 % голосів, показали, що Р. Ердоган переміг з результатом 52,18 % (більше 27,8 млн голосів) у 52 провінціях; лідер опозиції К. Киличдароглу отримав 47,82 % (25,5 млн) у 29 провінціях. При цьому на голосуванні за кордоном у більшості

країн лідирував К. Киличдароглу, також опозицію підтримали столиці, великі міста та курдські області. Щоправда, відрив К. Киличдароглу від Р. Ердогана в Анкарі та Стамбулі становив лише кілька відсотків, натомість Р. Ердогана підтримала провінція й консервативні виборці, причому багато провінцій віддали йому 60–80 % голосів.

Варто зазначити, що обидва кандидати підвищили свої показники підтримки електоратом у порівняно з першим туром виборів, зокрема діючий Президент на 2,64 %, а лідер опозиції – на 2,96 %. У сумі це фактично становило ті самі 5,17 % третього кандидата, лідера Альянсу предків С. Огана, які могли стати вирішальними для одного з кандидатів. С. Оган підтримав у другому турі Р. Ердогана, але цифри вказують на те, що не всі його виборці цю ідею підтримали. При цьому показник зростання в К. Киличдароглу виявився на 0,32 % вищий, що, однак, не вплинуло на загальний результат і не завадило перемозі Р. Ердогана.

Опозиція визнала результати виборів і програш свого кандидата К. Киличдароглу. У першому виступі після завершення другого туру виборів на пост Президента Туреччини К. Киличдароглу заявив, що продовжить опозиційну діяльність. «Ми й надалі будемо на передовій цієї боротьби доти, доки в нашій країні не настане справжня демократія. Того, що ми робимо для своєї батьківщини, недостатньо. Ви повинні знати, що головною причиною мого смутку є набагато більші проблеми, які чекають на країну», – зазначив він (URL: <https://suspilne.media/489538-u-tureccini-trivae-drugij-tur-viboriv-prezidenta-aki-sansi-u-kandidativ>).

При цьому К. Киличдароглу назвав президентські вибори несправедливими, вважаючи, що адмінресурс держави було мобілізовано в інтересах однієї політичної сили і її лідера. Водночас лідер опозиційної Доброї партії, якій, зокрема, пророкували крісло прем'єра після зміни системи правління в державі в разі перемоги опозиції, М. Акшенер запевнила, що опозиція й надалі відстоюватиме інтереси народу та, на відміну від К. Киличдароглу, привітала Р. Ердогана з перемогою.

Примітно, що міжнародні спостерігачі не визнали президентські вибори в Туреччині, що відбулися 28 травня, повністю чесними і вільними. У їхньому звіті про другий тур виборів ідеться про те, що під час процесу були упередженість і тиск на виборців, у тому числі з боку державних ЗМІ. Заяву оприлюднила спільна місія Бюро з демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ (БДІПЛ), Парламентської асамблеї ОБСЄ (ПА ОБСЄ) і Парламентської асамблеї Ради Європи (ПАРЕ) (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-vybory-turechchyna-sposterihachi/32432951.html>).

Спостерігачі підтвердили, що організація безпосередньо виборів відповідала демократичним правилам, виборці могли вільно обирати кандидатів. Однак, зазначається у звіті, у передвиборчій кампанії використовувалися заяви, що дискримінують опонентів. Ідеться також про упередженість державних ЗМІ й обмеження свободи слова. Це, на думку

спостерігачів, призвело до нерівноправного становища кандидатів і надання привілеїв Р. Ердогану – на момент виборів він був діючим Президентом країни і, за їхніми підсумками, був переобраний. «Другий тур президентських виборів привів до явного переможця. Тим не менше, цей другий тур також відбувався в середовищі, яке багато в чому не забезпечує умов для проведення демократичних виборів», – зазначив Ф. Швабе, голова делегації ПАРЕ.

Натомість Президент Р. Ердоган у своїй промові перед багатотисячним натовпом прихильників зазначив про те, що за результатами виборів переможених немає – перемогли демократія та 85 млн турків. «Дякую нашій нації, яка знову доручила нам керувати наступні п'ять років. Ми відкрили двері століття Туреччини, не ставлячи під загрозу нашу демократію, розвиток і наші цілі», – заявив він (URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/news/kiyiv-rozrahovuyena-podalshe-zmicnennya-partnerst>).

Новообраний Президент Туреччини також закликав відкласти всі передвиборчі конфлікти та об'єднатися навколо національних цілей і мрій. Увесь ресурс та енергію Р. Ердоган обіцяв спрямувати на благо народу, першочерговими завданнями назвав відновлення після землетрусів, протидію інфляції, покращення економічної ситуації, створення нових робочих місць, повернення ще 1 млн сирійських біженців додому на додаток до вже повернутих 600 тис., а також вирішення інших питань для покращення якості життя та зміцнення країни.

Оглядачі зазначають, що перемога на нинішніх президентських виборах далася Р. Ердогану нелегко порівняно з попередніми. Після першого туру президентських виборів, який відбувся 14 травня, Р. Ердоган випередив К. Киличдароглу лише на 5 %, не здобувши для абсолютної більшості менше ніж 0,5 % голосів. Він здобув підтримку 49,52 % виборців, його опонент, керівник Республіканської народної партії К. Киличдароглу – 44,82 %.

По суті, багато хто голосував не за лідера опозиції, а проти Р. Ердогана. Адже суспільство внаслідок його правління постало перед викликами високої інфляції, яка нині становить 43 %, ослабленням національної валюти, наслідками руйнівного землетрусу, через який загинуло щонайменше 50 тис. осіб, а уряд зазнав нищівної критики за введення низьких стандартів будівництва та недостатньо оперативну реакцію на наслідки стихійного лиха (URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/news/kiyiv-rozrahovuyena-podalshe-zmicnennya-partnerst>).

Утім, попри всі ці кризи, населення зробило вибір на користь президента, який перебував при владі, констатує професор політології з Університету Стамбула Е. Балта. З одного боку, це стало несподіванкою, але з іншого – було передбачуваним, вважає вона. Адже за часів криз виборці часто надають підтримку вже відомим їм політикам, замість того щоб голосувати за нових людей, які не мають досвіду керування країною, підкреслює експерт (URL: <https://www.dw.com/uk/tureccina-vojovnici-zaavi-erdogana-pisla-peremogi/a-65772671>).

Коментуючи результати другого туру президентських виборів у Туреччині, директор Центру близькосхідних досліджень І. Семиволос зазначив, що руйнівний землетрус, який стався в Туреччині в лютому, кардинально не вплинув на президентські перегони «через те, що минуло мало часу». «Рефлексій щодо наслідків землетрусу в суспільстві не могло виникнути настільки багато, щоб вони вплинули на вибори. Крім того, Ердоган через ресурсну допомогу зміг посилити свої позиції в цих регіонах, адже люди стали більш залежні від держави. Очікування допомоги від держави якраз, навпаки, сприяли підтримці Ердогана», – зазначив експерт (URL: <https://hromadske.radio/news/2023/05/29/peremoha-erdohana-malo-shcho-zminyt-u-vidnosynakh-z-ukrainoiu-semyvolos>).

«Економіка мало вплинула на мотивацію турецького виборця. Він голосує за ознакою “свій – чужий”. Обидва табори проголошували популістські програми, які ведуть країну до аргентинського сценарію: постійні кризи та збільшення соціальних видатків», – зазначив журналіст О. Пашаєв (URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/world/europe/2023-05-29/v-poze-posrednika-chto-budet-delat-erdogan-posle-pobedy-na-vyiborah/52340>).

«У своїй передвиборчій кампанії Ердоган жодного слова не говорив про економіку, оскільки йому це було не вигідно, – зазначає І. Семиволос. – Він наголошував в основному на традиційних цінностях, до яких тяжіє турецьке суспільство».

Перемогу над лідером опозиції К. Киличдароглу гарантували не останньою чергою нові політичні союзники, підтримкою яких Р. Ердоган заручився перед виборами, створивши коаліцію «Республіканський альянс». Переобранню Р. Ердогана передувала перемога цього об'єднання на парламентських виборах 14 травня, за результатами яких Президент і його союзники забезпечили собі 323 із 600 мандатів. Як зазначають експерти, зрештою парламент Туреччини став найконсервативнішим і найбільш націоналістичним у новітній історії країни. Сильніше будуть у ньому представлені й ісламістські сили.

Вочевидь Р. Ердоган усвідомлює, який значний внесок у його перемогу зробили політичні союзники. У традиційній промові з балкона президентського палацу увечері 28 травня глава держави висловив їм велику подяку, заспівав з ними кілька пісень та пообіцяв йти разом «до могили». Турецький лідер запросив кожного із союзників на сцену та подякував за підтримку на шляху до «перемоги століття» (URL: <https://www.dw.com/uk/tureccina-vojovnici-zaavi-erdogana-pisla-peremogi/a-65772671>).

Важливим на цих виборах експерти називають зовнішній чинник. Так, деякі західні ЗМІ закликали «скинути Ердогана», а безпосередньо він звинувачував США у втручанні у вибори. І це ще більше додало голосів Р. Ердогану від виборців, які вважають, що в бідах Туреччини «винна Америка», а К. Киличдароглу – «ставленик Заходу».

Сам К. Киличдароглу у відповідь перед другим туром намагався проводити лінію, що «Ердоган – маріонетка Путіна», обіцяв запровадити санкції проти РФ у разі перемоги на виборах, але виборця це, судячи з результатів другого туру, не дуже вразило.

Однак популярність опозиції в Туреччині все ж зросла. «Адже ліра з кожним днем слабшає, усе дорожчає, незадоволених більше й більше, – зазначає опозиційний журналіст А. Арслан. – У суспільстві панує сильне напруження та поділ. Президент Туреччини задушив вільну пресу, переслідує опозицію та нівелював принцип поділу церкви й держави, якого дотримувався Ататюрк. ...Якщо ціни й надалі зростатимуть, а люди біднішатимуть, то половина Туреччини, яка проти Ердогана, може вийти на вулиці – тоді не виключені дострокові вибори» (URL: <https://strana.today/ukr/news/435413-shcho-oznachaje-peremoha-erdohana-na-viborakh-prezidenta-turechchini-dlja-miru-ta-ukrajini.html>).

Захід досить прохолодно зустрів звістку про перемогу Р. Ердогана. Останнім часом ставлення США і ЄС до Туреччини вкрай напружене. На виборах вони практично відкрито підтримували представника опозиції. Проте після перемоги Р. Ердогана західні столиці та Вашингтон надіслали йому свої вітання, адже Туреччина залишається ключовою країною на Близькому Сході, має другу армію в НАТО, є важливою для всього регіону та для світу в цілому. Привітання, що надійшли від країн, які в Туреччині не вважають особливо дружніми, стали сигналом про визнання перемоги Р. Ердогана й готовність розвивати відносини з очолюваною ним Туреччиною попри існуючі розбіжності.

Перші привітання Р. Ердогану почали надходити ще до оголошення результату виборів Вищою виборчою комісією. Першими знову обраного Р. Ердогана як Президента Туреччини привітали лідери Катару, Узбекистану, Азербайджану, Пакистану та Прем'єр-міністр Угорщини В. Орбан.

Президент США Д. Байден написав у твітері, що з нетерпінням чекає на продовження спільної роботи як союзників у НАТО, з двосторонніх питань і спільних глобальних викликів.

Держсекретар США Е. Блінкен, вітаючи Р. Ердогана, наголосив на цінності Туреччини як «союзника й партнера НАТО», відзначив високу явку виборців і «давні демократичні традиції» Туреччини.

Президент Франції Е. Макрон написав про те, що Франція й Туреччина долатимуть разом існуючі виклики, зокрема стосовно повернення миру в Європу, майбутнього Євразійського партнерства та Середземного моря. «Ми продовжуватимемо рухатися вперед разом з Президентом Ердоганом, якому я передаю свої вітання з переобранням», – написав Е. Макрон.

Прем'єр-міністр Великої Британії Р. Сунак теж написав про продовження тісної співпраці між країнами – від нарощування торгівлі до подолання загроз безпеці як союзників по НАТО.

Генеральний секретар НАТО Є. Столтенберг також привітав Р. Ердогана з перемогою на виборах: «Я з нетерпінням чекаю на продовження нашої спільної роботи та підготовки до саміту НАТО в липні».

Президент України В. Зеленський привітав діючого Президента Туреччини з переобранням у твітері, висловивши при цьому сподівання на подальше зміцнення стратегічного партнерства на благо наших країн, а також посилення взаємодії для безпеки й стабільності Європи.

В. Зеленський у телефонній розмові з турецьким колегою 29 травня відзначив особисту роль Р. Ердогана в продовженні зернової ініціативи, що важливо для світової продовольчої безпеки. «Співпраця України й Туреччини важлива та дієво сприяє добробуту наших народів і міжнародній стабільності. Будемо її й надалі розвивати та спільно працювати над посиленням безпеки регіону, Європи та світу!» – зазначив В. Зеленський (URL: https://24tv.ua/vibori-turechchini-rezultati-drugogo-turu_n2322836).

Головним завданням Р. Ердогана під час його чергового президентського терміну експерти називають порятунок економіки, яка сильно похитнулася за останні роки. У зв'язку із цим не дивно, що він особливо відзначив вітання від країн Перської затоки. «Я вирушу в подяку поїздкою регіоном», – зазначив він. На думку експертів, це є знаком того, що він розраховує на нові інвестиції із цих країн. Водночас, з огляду на обіцянки знову обраного Президента Туреччини вести колишню політику зі зниженням банківських ставок, стимулювання економіки може стати нелегким завданням (URL: <https://www.dw.com/uk/komentar-erdogana-obrali-nepevni-u-sobi/a-65768968>).

Одразу після перемоги Р. Ердогана в другому турі президентських виборів турецька ліра ослабла на 0,3 % – до 20,03 ліри/долар США, майже до рекордно низького рівня. На Волл-стріт вважають, що ліра ще більше ослабне, а Morgan Stanley попереджає, що вона може досягти 26 лір/долар раніше, ніж очікувалося раніше, і впасти до 28 лір/долар до кінця року, якщо Р. Ердоган дотримуватиметься своєї політики утримання низьких відсоткових ставок.

«Перемога Ердогана не принесе жодного комфорту жодному іноземному інвестору, – наголосив Х. Малік, стратег Tellimer в Дубаї. – З дуже високою інфляцією, дуже низькими процентними ставками і відсутністю чистих валютних резервів, болюча криза, що зачепить усі активи, може бути на порозі» (URL: <https://espreso.tv/turetska-lira-oslabla-pislya-togo-yak-erdogan-peremig-na-viborakh-prezidenta>).

«Очевидно, що нинішня економічна модель не працює, – зазначив Б. Четінчекер, менеджер з управління капіталом у Strateji Portfoyu в Стамбулі. – Ердоган, імовірно, також усвідомлює це, і помірний перехід до ортодоксальної політики в найближчому майбутньому є ймовірним, тому що інакше вона не буде стійкою. Будь-який сигнал у цьому напрямі вітатиметься ринком».

Також, за прогнозами, за президентства Р. Ердогана дедалі більшу роль відіграватиме іслам, а країна віддалятиметься від принципів світської держави. Голова відділення Фонду ім. Ф. Еберта у Стамбулі Г. Маєр не очікує покращення ситуації з правами людини та свободою думки в Туреччині, але сподівається, що Р. Ердоган замислиться про свою політичну спадщину. «Якщо він не хоче наприкінці свого правління залишити після себе розколоту країну з ослабленими інститутами та галопуючою інфляцією, йому варто переглянути свої дії», – зазначає експерт.

Головний підсумок турецьких виборів – розкол у суспільстві, погоджується експерт з міжнародної політики Українського інституту майбутнього І. Куса. «Турецьке суспільство залишається поляризованим і розколотим на два табори. Ці вибори не стали винятком. Знову результат майже 50 на 50», – зазначив експерт, підбиваючи підсумки виборів.

З огляду на важливу роль Туреччини у війні в Україні, особливо її посередницьку роль в укладанні «зернової угоди», важливо зрозуміти, якою після виборів буде зовнішня політика Р. Ердогана, який досі дотримувався підкресленого нейтралітету щодо російсько-української війни та прагнув зберегти близькі стосунки як з Україною, так і з Росією. Як стверджують експерти, під час чергового президентського терміну Р. Ердогана його політика ні щодо України, ні щодо Росії не зміниться.

«Ердоган грає “роль миротворця” у війні в Україні. Місце Ердогана як посередника між Україною та Росією вписується в його бачення незалежної зовнішньої політики, у якій Туреччина балансує між великими державами світу і, зрештою, вступає до їхніх лав», – констатує Д. Райан, директор близькосхідної програми Інституту досліджень зовнішньої політики США.

«Ердоган дотримується політики ні нашим, ні вашим, і дружить і з Зеленським, і з Путіним – у своїх політичних та бізнес-інтересах. І продовжить цю політику й далі», – зазначає А. Арслан.

«У російсько-українській війні Ердоган продовжить балансувати й постарається зберегти відносини з обома країнами. Анкара не визнаватиме офіційно окупованих територій російськими, але не буде в авангарді їх звільнення. Туреччина не тільки не приєднається до антиросійських санкцій, але може поглибити економічні відносини з Москвою», – прогнозує О. Пашаєв.

«Я роблю ставку на те, що фундаментально позиція Анкари навряд чи зміниться щодо України. Вони й надалі продаватимуть нам зброю, зберігатимуть торгівлю з РФ, сидітимуть на позиції посередника в переговорах і гаранта зернової угоди, маневруватимуть між Заходом та не-Заходом, залучаючи інвестиції для стабілізації економіки», – зазначив І. Куса (URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/world/europe/2023-05-29/v-poze-posrednika-chto-budet-delat-erdogan-posle-pobedy-na-vyiborah/52340>).

Український публіцист В. Портников також вважає, що після переобрання Р. Ердогана на новий президентський термін змін у зовнішній

політиці Туреччини очікувати не варто. На його думку, Туреччина буде й надалі намагатися зберігати «спеціальні відносини» з Російською Федерацією, які є також особистими стосунками Р. Ердогана і В. Путіна.

«З іншого боку, Туреччина робитиме все можливе, щоб НАТО було сприятливим, щоб країна почувалася комфортно в переліку проблем, які існують у регіоні. Ідеться і про постачання новітньої зброї, і модернізацію війська. Однак Туреччині цього разу доведеться розблокувати процес прийняття до НАТО Швеції. Для нас це дуже важливо, оскільки Україна має стати наступною після Швеції. Часу до Вільнюського саміту НАТО небагато, але, можливо, Ердоган поспішить довести, що він залишається лояльним партнером Північноатлантичного альянсу та США», – заявив В. Портников на своєму каналі у ютюбі (URL: <https://qirim.news/po-polochkam-uk/peremoga-erdogana-turechchyna-zalyshayetsya-v-gri>).

Експерт з Туреччини, ведучий телеграм-каналу «Порядок денний Туреччини» Я. Ніязбаєв також вважає, що Туреччина загалом за розширення НАТО. «Туреччина – пронатівська країна. Єдине, що потрібно розуміти, що Туреччина має питання до деяких західних держав, які вирішили приєднатися до НАТО. Турецький керівник у випадку зі Швецією та Фінляндією має шанс змінити щось у відносинах з деякими країнами, які на Туреччину особливо не звертають уваги, на її переживання чи побоювання», – зазначив він.

Після перемоги Р. Ердогана зовнішня політика Туреччини залишиться такою, якою була останній рік-два, прогнозує політолог, співробітник недержавного центру «Українські студії стратегічних досліджень» Ю. Олійник. «Думаю, Туреччина домовиться із США, щоб Швецію взяли в НАТО. Можливо, це питання не одного місяця, але це все відбудеться терміном до пів року. Загалом Ердоган відстоюватиме більш проукраїнську, прозахідну позицію. Це і військова, і збройна допомога. Але він намагатиметься гратися в переговори та нейтралітет, щоб все-таки зберегти унікальну роль, що Туреччина – одна з небагатьох дірок на кордонах Росії, де можна ввозити щось цивільне чи напівцивільне і якимось економіку Росії підтримувати. Крім того, РФ намагалася знову казати, що не продовжуватиме зернову угоду, бо умов Москви “не виконують”. Але в Туреччині сказали, що угода триватиме. І росіяни одразу це підтримали, тому що їм немає куди діватися. Тобто швидше Путін від Ердогана залежить, ніж Ердоган від Путіна. І Ердоган намагається цим користуватися, але його дії ведуть більше в прозахідному руслі», – пояснює політолог (URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=101531>).

Українська експерт, старший дослідник Atlantic Council і Центру досліджень сучасної Туреччини Карлтонського університету, кандидат політичних наук Є. Габер переконана, що Р. Ердоган розблокує членство Швеції в Північноатлантичному блоці. Це, на її думку, станеться або після виборів або вже після Вільнюського саміту, залежно від того, як швидко буде сформовано новий парламент Туреччини. «Але я не думаю, що Анкара

наполягатиме на блокуванні членства Швеції. Якщо певні умови Туреччини, хоча б деякі, будуть виконані, я переконана, що навіть за Президента Ердогана Туреччина розблокує членство Швеції в НАТО», – зазначила вона в інтерв'ю Українському радіо.

Реалістичності цим прогнозам надають заяви, що пролунали під час візиту в Туреччину Генерального секретаря НАТО Є. Столтенберга. За результатами зустрічі з Президентом Р. Ердоганом він заявив, що вони обговорювали якнайшвидший вступ Швеції до НАТО. «Швеція зробила величезні кроки, щоб задовольнити вимоги Туреччини, та повністю виконала свою відповідальність перед Туреччиною, щоб вступити в НАТО», – підкреслив Генсек Альянсу (URL: <https://suspilne.media/496732-svecia-vikonala-vimogi-tureccini-dla-vstupu-v-nato-stoltenberg>).

Як поінформував Є. Столтенберг, він домовився з Р. Ердоганом щодо проведення зустрічі з представниками Туреччини, Швеції та НАТО, яка має відбутися 12 червня в рамках постійного спільного механізму, створеного відповідно до угоди в Мадриді. «Членство в НАТО зробить Швецію сильною. Це також зробить НАТО й Туреччину сильнішими. Ми повинні розширити співпрацю між Туреччиною і Швецією», – наголосив Генсек.

Є. Габер також вважає, що Р. Ердоган найімовірніше продовжить турецьку військову допомогу Україні та проєкти у військовій сфері. У коментарі аналітичному виданню «Atlantic Council» вона заявила, що двояке ставлення Туреччини до російського вторгнення в Україну, торгівля та розвиток економічного співробітництва з РФ, підтримка українського спротиву, скоріше, залишиться незмінним. «Але впевнений у своїй владі Ердоган може цього разу зіграти жорстко й попросити Росію активніше брати участь у переговорах про експорт зерна з України, навіть підштовхуючи обидві сторони (Росію та Україну) до припинення вогню», – наголосила українська експерт.

Крім того, оцінюючи поствиборчу Туреччину, Є. Габер висловила впевненість, що для України нічого не змінюється щодо підтримки «зернового коридору», обміну полоненими з Росією, дипломатичної та політичної підтримки України (URL: <https://qirim.news/po-polochkam-uk/peremoga-erdogana-turechchyna-zalyshayetsya-v-gri>).

Отже, діючий Президент Туреччини Р. Ердоган залишається на чолі країни на ще один президентський термін. Більшість міжнародних спостерігачів стверджують, що, незважаючи на авторитарні нахили Р. Ердогана, вибори в Туреччині відбулися демократично, серйозних порушень зафіксовано не було. Це дає Р. Ердогану шанс, незважаючи на поляризацію в суспільстві, протягом найближчих п'яти років успішно балансувати як у внутрішніх, так і зовнішньополітичних питаннях. Однак затяжні складнощі в турецькій економіці залишаються ахіллесовою п'ятою в нинішнього керівництва країни.

Черговий прикордонний інцидент між Іраном і «Талібаном»

Наприкінці минулого місяця, 27 травня, відбулося боєзіткнення між особовим складом прикордонного посту Сасолі в південно-західному Ірані й бійцями «Талібану». Перестрілка велася із застосуванням артилерії, стрілецької зброї та мінометів. З обох сторін є вбиті та поранені. Обидві сторони звинувачують одна одну у провокації боєзіткнення. Того ж дня в. о. міністра закордонних справ руху «Талібан» А. Хан Муттакі зустрівся з іранським послом в Афганістані, щоб обговорити питання, пов'язані з розподілом води з річки Гільменд (URL: https://24tv.ua/ru/taliban-objavil-voynu-iranu-chto-izvestno-o-vojne-afganistana-s-iranom-24-kanal_n2322675).

Конфлікту передувала промова Президента Ісламської Республіки Іран (ІРІ) І. Раїсі, який 18 травня виступив з попередженням у бік афганської влади. Він, зокрема, зауважив: «Я хочу передати керівництву Афганістану, щоб вони дуже серйозно поставилися до моїх слів: я попереджаю їх, щоб вони якнайшвидше віддали Ірану його частку води. Поставтеся серйозно до моїх слів, щоб потім не скаржитися». У відповідь один з лідерів Ісламського Емірату Афганістан (ІЕА) М. Хан опублікував відео, на якому наповнює пластикову ємність водою й каже, що хоче відправити її І. Раїсі: «Я набираю воду для нього, тому що він направив нам серйозні попередження. Будь ласка, не надсилайте нам серйозних попереджень, тому що ми в жаху». Після цього іранський посол у Кабулі дав місяць на виконання вимог Тегерана. Близькі до уряду талібів діячі розкритикували іранські попередження, а командувач збройних сил у провінції Пактія побажав, щоб «Бог надав можливість для війни, і таліби дали показовий урок нащадкам Заратуштри» (URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/borotba-vodu-chomu-sut-konfliktu-iranu-talibanom-1685361670.html>).

Справа в тому, що іранська прикордонна провінція Сістан і Белуджистан, з майже мільйонним населенням, відрізняється посушливим кліматом й отримує воду з річки Гільменд, витoki якої знаходяться у віляті Німроз сусіднього Афганістану. На афганській стороні Гільменд перекивається греблею, що використовується для вироблення електроенергії та зрошення сільськогосподарських земель. За міждержавним договором від 1973 р. Афганістан має надавати Ірану не менше 850 млн куб. м води щорічно. Таліби стверджують, що цього року не в змозі зробити це через технічні проблеми та посуху. Водночас афганська влада не дозволяє іранським фахівцям приїхати до Афганістану й переконатися, що річка не перегороджена (URL: <https://mind.ua/publications/20257981-voda-tribalizm-ta-ruka-crunavishcho-talibi-napali-na-iran>).

Конфліктна база в цьому регіоні ґрунтується також на тісно пов'язаній з водною проблемою демаркації кордону. На погляд афганської сторони,

невирішеність питання щодо визначення лінії міждержавного кордону дала змогу Тегерану фактично захопити кілька кілометрів афганської території й посилити там свою передову лінію прикордонної оборони (URL: <https://www.dsnews.ua/blog/taliban-proti-iranu-shcho-vidbuvayetsya-28052023-480377>).

Незважаючи на швидкоплинність теперішнього прикордонного конфлікту обидві сторони встигли зв'язати його зі Сполученими Штатами Америки. Так, у Міністерстві національної оборони Афганістану звинуватили у відкритті вогню саме іранських військових. Разом з тим один з лідерів Ісламського Емірату Афганістан А. Хорасані зазначив: «Таліби “боротимуться” з іранською стороною з більшою запопадливістю, ніж зі США, оскільки іранський режим повністю корумпований. Не перевіряйте нашу силу, ви знаходитесь за лаштунками із Заходом, а ми – справжні мусульмани. Якщо нам дозволять старійшини, ми завоюємо Тегеран», – наголосив А. Хорасані (URL: <https://sensor.net/ru/n3421216>).

У свою чергу провладні ЗМІ в Ірані спочатку «розганяли» наратив про те, що «“Талібан” – маріонетка США». Заангажовані журналісти, акцентували увагу на тому, що Сполучені Штати могли підкупити талібів обіцянкою повернути Афганістану заморожені активи. «Напруженість із “Талібаном” виникла не з волі талібів... Один полюс цієї напруженості – це США та Велика Британія. А на протилежному боці – РФ, Китай та Іран. Нині американці використовують “Талібан”, щоб загострити ситуацію в регіоні та зруйнувати альянс Ірану, Китаю та Росії», – ішлося в редакторській статті Hamshahri, одній з найпопулярніших газет Ірану (URL: <https://mind.ua/publications/20257981-voda-tribalizm-ta-ruka-cru-navishcho-talibi-napali-na-iran>).

Проте в міру згасання конфлікту почали публікуватися менш гострі матеріали щодо прикордонного інциденту. Так, іранське агентство «Farsnews» процитувало Б. Карімі, заступника речника руху «Талібан», який заявив, що правлячий орган Афганістану не шукає напруги у відносинах із сусідніми країнами. Він додав: Тегеран і Кабул обговорюють деталі конфлікту на кордоні і намагаються розв'язати це питання шляхом переговорів і порозуміння. Коментуючи прикордонний інцидент, Б. Карімі зазначив: «...обидві сторони обговорюють нещодавню незначну напругу, яка сталася на кордоні Ірану та Афганістану, і рішення буде знайдено у будь-якому випадку» (URL: <https://www.farsnews.ir/news/14020309000339>).

А сама Hamshahri розповсюдила інформацію про те, що Голова департаменту зовнішніх зв'язків МЗС Афганістану Ш. Азам, написав у своєму твіттері: «У нас багато планів з Іраном у сферах сільського господарства, промисловості, виробництва енергії, видобутку корисних копалин і регіональні комунікації, до яких обидві сторони серйозно ставляться. Таке трапляється на кордоні, і невеликі бійки також трапляються між двома братами в одному домі, внутрішні та зовнішні вороги не очікують, що дві мусульманські нації будуть воювати одна з одною». Наприкінці нагадується,

що раніше члени політичної комісії тимчасового уряду Афганістану, наголошуючи на дотриманні угоди про річку Хірманд між Іраном і Афганістаном, назвали добрі відносини з Ісламською Республікою Іран частиною політики «Талібану» (URL: <https://www.hamshahrionline.ir/news>).

У експертному середовищі панує думка, що Тегеран фінансував та озброював талібів у період їхнього повстання, а в червні 2022 р. репатріював і передав «Талібану» військову техніку Афганської національної армії, деякі підрозділи якої втекли до Ірану одночасно з хаотичною евакуацією США в серпні 2021 р. У 2021 та 2022 рр. Іран допомагав Афганістану в повоєнній реконструкції, постачав енергоресурси та будував дороги для нарощування вантажоперевезень. 9 травня 2023 р. влада двох країн урочисто запустила в експлуатацію нову 225-кілометрову залізничну лінію між іранським містом Хаф та афганським містом Герат, щоб збільшити трафік між країнами на 320 тис. пасажирів і 6,8 млн т вантажів протягом року (URL: <https://mind.ua/publications/20257981-voda-tribalizm-ta-ruka-cru-navishcho-talibi-napali-na-iran>).

Іранська агенція «Tasnim», афілійована з Корпусом вартових ісламської революції, 28 травня висунула нову версію подій, згідно з якою на кордоні сталося непорозуміння. Нібито іранські прикордонники почали стріляти по автоколоні наркоторговців, що намагалася в'їхати з боку Афганістану, а дислоковані на кордоні військові «Талібану» неправильно оцінили ситуацію і атакували тих, хто стріляв. Ця версія дає змогу зберегти обличчя як Ірану, так і «Талібану», солдати якого часто діють як непідконтрольні уряду банди, що атакують одна одну та території дружніх держав. Наприклад, у лютому 2023 р. таліби влаштували перестрілку та поранили пакистанського солдата в Торкхамі, через що в цьому місті було закрито найбільш завантажений прикордонний перехід між Афганістаном і Пакистаном (URL: <https://mind.ua/publications/20257981-voda-tribalizm-ta-ruka-cru-navishcho-talibi-napali-na-iran>).

На думку експертів РБК-Україна, за останні півтора роки таких зіткнень на кордоні між країнами було чимало. Зокрема, в грудні 2021-го внаслідок сутички з талібами загинуло декілька людей. Тоді таліби відкрили вогонь по фермерах, які перейшли кордон. Після цього вони атакували прикордонний пункт Дахраєс і захопили його разом із кількома іншими блокпостами та військовою базою на території Ірану. Зіткнення закінчилися наступного дня після того, як сторони дійшли згоди. Всі ці перестрілки мали локальний характер і були пов'язані із суперечкою за землю та водні ресурси. Причому не з усім «Талібаном», а з його окремими угрупованнями (URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/borotba-vodu-chomu-sut-konfliktu-iranu-talibanom-1685361670.html>).

На погляд С. Туссі, старшого наукового співробітника американського аналітичного центру «Center for International Policy» (CIP), з моменту захоплення бойовиками «Талібану» Афганістану у серпні 2021 р. з боку талібів

спостерігається «відсутність чіткої демаркації та розуміння кордонів і правил». Оскільки Кабул і Тегеран «намагаються збалансувати свої інтереси та занепокоєність», їхні відносини, на думку С. Туссі, залишаються в стані «невизначеності». Тому «незрозуміло, чи “Талібан” відтягнув своїх бійців від кордону, чи вони дотримуватимуться угоди в майбутньому», – зазначив експерт. С. Туссі вважає, що водна суперечка між обома країнами, ймовірно, залишиться «спірним питанням», оскільки вони стикаються зі зростаючим дефіцитом води та попитом на неї. За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO), посуха є проблемою Ірану вже близько 30 років, але за останнє десятиліття вона тільки погіршилася. Метеорологічна організація Ірану повідомляє, що приблизно 97 відсотків території країни наразі стикаються з наслідками посухи. Крім того, хоча Іран веде діалог з Ісламським Еміратом Афганістану, офіційно Тегеран не визнає талібів законними правителями. Водночас шийтський Іран закликає до формування інклюзивного уряду, який представлятиме всі етнічні та релігійні групи в Афганістані. «Іран висловив занепокоєння з приводу безпеки та добробуту афганського народу, особливо шийтської меншини Хазара, яка в минулому зазнавала переслідувань і насильства з боку “Талібану”», – зазначає С. Туссі (URL: <https://www.aljazeera.com/news/2023/5/30/what-caused-deadly-afghan-iran-border-clashes-what-happens-next>).

Експерт Українського інституту майбутнього, фахівець з питань Близького Сходу І. Куса вважає події, що відбулися, локальним конфліктом між двома країнами, викликаним насамперед суперечками навколо води та землі. І тепер обидві сторони намагаються вирішити його шляхом взаємних домовленостей. Війни між ними не буде. Ні таліби, ні влада Ірану не хочуть повноцінної війни. Її не потягне Афганістан і не хоче Тегеран. Сьогодні Іран, звісно, сильніший за талібів, які не мають необхідного потенціалу, щоб напасти на Іран. Обидві сторони намагатимуться домовитися, щоб не вплутуватися в затяжний конфлікт. І це ніяк не вплине на подальше постачання Іраном безпілотників Росії. Це зовсім різні історії. І Києву не варто сподіватися, що такі поставки через конфлікт Ірану та Афганістану припиняться (URL: <https://kp.ua/politics/a670498-taliban-obeshchaet-zavoevat-iran-esli-starejshiny-razreshat>).

Отже, цей конфлікт не на руку Україні, це всього лише черговий прикордонний інцидент і балачки лідерів «Талібану», що вони готові дійти до Тегерана. Це звичайний зразок місцевої політичної реклами.

Зовнішня торгівля України за підсумками року повномасштабного воєнного вторгнення Росії

(Продовження. Закінчення у № 12)

2. Проблеми розвитку української зовнішньої торгівлі за умов повномасштабної воєнної агресії Росії

Як зазначалося в попередньому розділі, більше ніж за рік від початку повномасштабного вторгнення російських військ на територію нашої держави українська зовнішня торгівля пережила шок початкового періоду та поступово адаптувалася до нових надзвичайних умов свого функціонування. Ця адаптація значною мірою була пов'язана з певною стабілізацією перерахованих раніше чинників, що впливали на здійснення зовнішньоторговельних операцій України, а саме: деокупація великих територій України та стабілізація лінії російсько-українського фронту, стабілізація обсягів і структури попиту на товари і послуги з боку населення, підприємств і держави, значне поліпшення логістики експортно-імпорتنних потоків товарів тощо.

Причому зазначені зміни в умовах зовнішньої торгівлі, що відбулись останнім часом, знайшли своє відображення в результатах опитування керівників вітчизняних підприємств, що регулярно проводяться Національним банком України. Як зазначали фахівці НБУ, за результатами опитування у І кварталі 2023 р. «на тлі тривалих бойових дій та обстрілів цивільної інфраструктури бізнес продовжує пом'якшувати свої негативні оцінки як щодо власного розвитку, так і щодо обсягів виробництва товарів та послуг в Україні в наступні 12 місяців. Одночасно поліпшуються оцінки щодо інфляції та очікування щодо курсу національної валюти».

Причому результати опитування свідчать про наявність загалом відносно більш оптимістичних настроїв і очікувань у суб'єктів підприємництва України, що займаються зовнішньоторговельною діяльністю порівняно з тими, які такою діяльністю не займаються. Наприклад, негативні очікування щодо динаміки обсягів виробництва товарів і послуг в Україні в наступні 12 місяців найбільше послабились у тих вітчизняних підприємств, що здійснюють лише експортні операції. Водночас, як показують опитування проведені НБУ, третій квартал поспіль відбулося пом'якшення оцінок респондентів щодо поточного фінансово-економічного стану власних підприємств усіх напрямів, крім підприємств, які не здійснюють експортно-

імпортних операцій. Також вільні виробничі потужності мають респонденти усіх підприємств, крім тих, що здійснюють лише експортні операції. При цьому, як зазначено у звіті НБУ, «уперше за останні чотири квартали респонденти очікують збільшення обсягів реалізації продукції у наступні 12 місяців, у тому числі на зовнішньому ринку». У квітні цього року респонденти з промислових підприємств очікували збільшення обсягів виготовленої продукції, обсягів нових замовлень на продукцію, у т. ч. експортних, хоча й дещо нижчими темпами, ніж у березні.

Більш оптимістичні настрої та очікування суб'єктів підприємництва України, що займаються зовнішньоторговельною діяльністю порівняно з тими, які такою діяльністю не займаються, цілком зрозумілі. Адже закордонні ринки, з їх загалом стабільним попитом і нерідко більш платоспроможним, ніж в Україні покупцем, нині особливо привабливі для вітчизняних підприємств. Крім того, цей оптимізм може бути непрямым свідченням того, що українські підприємці загалом вже пристосувалися до проведення зовнішньоторговельних операцій на закордонних ринках за умов повномасштабної російсько-української війни. Однак наявність у вітчизняному бізнес-середовищі такого оптимізму не означає відсутності проблем при здійсненні українськими підприємствами ділових операцій на закордонних ринках. Такі проблеми детальніше розглядатимуться далі.

Водночас попри певну стабілізацію згадуваних раніше військово-політичних і соціально-економічних чинників відбулася також і відповідна трансформація проблем, що стоять на шляху розвитку української зовнішньої торгівлі за умов повномасштабної воєнної агресії Росії. Адже для досягнення успіху в затяжній війні з Росією потрібні величезні обсяги матеріальних і економічних ресурсів. Вагома частина таких ресурсів може бути отримана за рахунок вітчизняної зовнішньої торгівлі.

Тому для цього доцільно прагнути до максимізації доходів вітчизняних підприємств і держави від експорту товарів і послуг й оптимізації структури та обсягів імпорту товарів і послуг в Україну. А розв'язання цих завдань зовнішньої торгівлі України, за умов продовження російської воєнної агресії, вимагає розв'язання, спричинених цією війною низки нових трансформованих із часом проблем. При цьому треба враховувати товарну й географічну структуру нинішньої української зовнішньої торгівлі.

Як зазначалося в попередньому розділі, Україна має доволі низький ступінь товарної диференціації українського експорту, що робить його вельми вразливим до зовнішніх чинників впливу економічної та неекономічної природи. Так, за підсумками 2022 р. на всю продукцію продовольчого та гірничо-металургійного комплексів разом припадало 73,6 % від сукупної вартості експорту українських товарів. При цьому на зернові та олійні культури у цей же період припадало 29,1 %, а разом із продуктами їх переробки (в основному олією) – майже 43 % від сукупної вартості експорту українських товарів. Тому цілком закономірно, що будь-які проблеми з

експортом саме цих товарів є вельми чутливими для української економіки та привертають значну увагу підприємців, органів державного та місцевого управління, ЗМІ.

Зокрема, останнім часом особливо багато уваги прикуто до проблем функціонування «зернового коридору» для експорту української аграрної продукції з трьох портів Одеської області, а саме – з «Одеси», «Чорноморська» та «Південного». Від початку роботи «Чорноморської зернової ініціативи», а саме – з першого серпня 2022 р. і до середини травня 2023 р. – цим морським шляхом було сумарно експортовано 30,28 млн т продукції агропромислового комплексу України. За даними компанії «UkrAgroConsult», загалом з березня 2022 р. по березень 2023 р. включно з України усіма видами транспорту було вивезено 55,88 млн т сільськогосподарської продукції. Причому саме «зерновим коридором», з початку його роботи з першого серпня 2022 р. по друге квітня 2023 р. вивезли за кордон 26,7 млн т продукції АПК, тобто близько 1/2 фізичного обсягу вітчизняного агропромислового експорту за означений період. Як бачимо, функціонування «Чорноморської зернової ініціативи» є вкрай важливим для експорту продукції агропромислового комплексу України, отже, експорту українських товарів загалом.

Однак Росія також це добре усвідомлює. Очевидно, саме тому навесні цього року Росія почала затягувати інспекцію кораблів, що мають вивозити українське зерно «зерновим коридором» і заявляти про свій намір взагалі вийти з «Чорноморської зернової ініціативи», начебто через порушення умов цієї ініціативи з боку України. Зокрема, як повідомив заступник міністра розвитку громад, територій та інфраструктури України Ю. Васьков, «у травні на вхід було проінспектовано лише 11 суден порівняно з 54 у квітні та 89 у березні. Рекордних темпів інспекції на вхід було досягнуто у вересні та жовтні – відповідно 186 і 136 суден. Щодо інспекцій на вихід, то з початку травня їх було здійснено 53 порівняно з 65 у квітні та 85 у березні. Рекордні темпи інспекції на вихід було зафіксовано в жовтні – 194, тоді як у вересні та листопаді – грудні минулого року їх було від 125 до 105». Тому «від початку травня до 17 травня було експортовано менш як 1 млн т, а у квітні – 2,7 млн т» (URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/911171.html>).

До того ж через погрози та деструктивну позицію Росії в травні 2023 р. в Україні та в міжнародній спільноті були сумніви щодо продовження «Чорноморської зернової ініціативи» як такої. Однак, зрештою, «Чорноморську зернову ініціативу» було продовжено, але лише на 60 днів, до 18 липня. Причому порт «Південний» призупинив роботу, оскільки Росія відмовляється пропускати до нього вантажні судна, фактично виключивши його із «Чорноморської зернової ініціативи». Про це 24 травня повідомив заступник міністра розвитку громад, територій та інфраструктури України Ю. Васьков, підкреслило агентство «Reuters». Зі свого боку, ООН висловила стурбованість тим, що порт «Південний» з 2 травня не отримав жодного судна в рамках угоди, оскільки російські інспектори з 29 квітня відмовляються

перевіряти судна, які прямують до «Південного». За словами Ю. Васькова, дії Росії в Спільному координаційному центрі (СКЦ) призводять до значного подорожчання логістики українського продовольчого експорту та підвищення цін на її складові: страхування, фрахт кораблів тощо. «Він нагадав, що за нормального функціонування “зернової ініціативи” Україна готова експортувати з трьох портів 6 млн т аграрної продукції на місяць, проте з листопада Росія знаходить нові приводи, щоб обмежити експорт і призупинити “зернову ініціативу”» (URL: https://biz.censor.net/news/3420415/rosiya_dosi_blokuye_eksport_zerna_z_nayibilshogo_portu_ukrayiny).

Водночас завдяки маніпуляціям із функціонуванням «зернового коридору» Росія заробляє додаткові кошти на експорті своєї аграрної продукції. Адже Росія та Україна є конкурентами на світовому ринку аграрної продукції та продовольства. З цього приводу посол США в ООН Л. Томас-Грінфілд заявила журналістам: «Росія експортує просто чудово. Вона експортує зерно та добрива на тому ж рівні, якщо не вище, ніж до повномасштабного вторгнення... Погрози Росії стосуються грошей і влади. Чим більше Росія перешкоджає експорту України, тим вищі ціни, і оскільки російський експорт розвивається добре, вони отримують більше прибутків», – підкреслила вона (URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/un-no-plan-b-if-russia-withdraws-from-grain-deal-/7090366.html>).

На цьому ж наголошував і президент Української зернової асоціації (УЗА) М. Горбачов: «Під час війни Росія використовує механізм блокування України як великого експортера, щоб самій працювати в країнах нашого традиційного збуту. Якщо Україна платить мільярди за простій, то у РФ простоїв немає. Їхня пропозиція для клієнта може видаватися кращою». За його словами, РФ саме таким методом зміцнила свої позиції на ринку найбільшого імпортера пшениці Єгипту, куди наростила поставки своєї аграрної продукції.

Аналіз дій Росії дає підстави припускати, що перешкоджання здійсненню «Чорноморської зернової ініціативи» з її боку під різними приводами продовжуватиметься і надалі, оскільки такі дії є одним із гібридних елементів російської військової агресії проти України. Ймовірно Росія вважає, що її геополітичні та економічні втрати у такому випадку будуть значно меншими від економічних втрат України у разі припинення роботи цього шляху експорту аграрної продукції.

Зокрема, 25 травня було опубліковано заяву Міністерства закордонних справ Російської Федерації, у якій наголошувалося: «Зі свого боку зазначаємо, що якщо аміак через порт “Південний” не йде, є інші порти, які поки що працюють за нашого сприяння на вивезення українського зерна. Якщо “Россельхозбанк” не буде підключено до SWIFT і не буде прогресу з виконання інших “системних” проблем, що блокують наш сільгоспекспорт, то

«Чорноморській ініціативі» також доведеться підшукувати альтернативи» (URL: <https://www.interfax.ru/business/903293>).

Таким чином, Росія дає зрозуміти, що взагалі може вийти з «Чорноморської зернової ініціативи». Утім, очевидно, це поки що «пробна куля» російської дипломатії. Наприклад, у роботі «Чорноморської зернової ініціативи» зацікавлена Туреччина. Її Президент Р. Ердоган має дуже великий досвід особистого спілкування з російськими високопосадовцями. Тому цілком вірогідно, що в режимі «зернового коридору» поки функціонуватимуть лише порти «Одеса» і «Чорноморськ». Адже, як повідомив 1 червня представник Генерального секретаря ООН С. Дюжаррік, «Росія довела до відома Спільного координаційного центру (СКЦ) про дію обмежень на реєстрацію суден, що прямують в український порт «Південний», доки не відновиться експорт російського аміаку» (URL: <https://interfax.com.ua/news/general/914069.html>).

Тому в прогнозах розвитку українського аграрно-продовольчого експорту поки варто виходити з того, що порт «Південний» і надалі буде заблоковано. Утім, уже в липні цього року загроза закриття «зернового коридору» з українських портів може знову постати на порядку денному в повному обсязі. Як свідчить минулий досвід функціонування «Чорноморської зернової ініціативи», приводи для обґрунтування таких своїх дій Росія легко знайде.

Водночас треба зазначити, що до початку повномасштабного вторгнення російських військ на територію нашої держави основні обсяги аграрної продукції з України експортувалися морем із чорноморських і азовських портів, а не суходелом і по Дунаю. Утім, як наголосив президент УЗА М. Горбачов, за умов повномасштабної воєнної агресії Росії разом цими шляхами, тобто через Дунай, залізницею та автотранспортом, було відправлено клієнтам 50 % усієї експортованої аграрної продукції. Таким чином, транспортне навантаження на зазначені альтернативні (неморські) шляхи експорту аграрної продукції з України через повномасштабне вторгнення російських військ стрімко зросло.

Наприклад, як повідомив у середині лютого 2023 р. державний секретар Міністерства інфраструктури Польщі Р. Вебер на Міжнародній конференції з розвитку транспорту на європейському рівні, перевезення зернових та олійних культур з України до Польщі залізницею у 2022 р. зросло у 27 разів порівняно з 2021 р. Хоча представник польського міністерства й не уточнив абсолютних показників цього зростання. Такі стрімкі зміни в навантаженні на транспортну систему не могли не викликати певних логістичних проблем.

Як зазначають ЗМІ, «спочатку передбачалося, що українське зерно доставлятиметься «лініями солідарності» через Польщу та Румунію до моря, а звідти – до країн Азії та Африки, але щось пішло не так. Великий обсяг українського зерна так і не залишив країни Центральної Європи. Наслідком цього стало зниження обсягів продажів у тамтешніх фермерів, які тепер

зазнають збитків ... Імпорт зернових, олійних культур, цукру, м'яса птиці та яєць до ЄС з України суттєво зріс та чинить тиск на регіональні ринки». «Надлишкова пропозиція, тиск, що веде до падіння цін та насичення логістичних ланцюжків виникли в деяких регіонах Євросоюзу (Польща, Болгарія, Румунія), тоді як в інших імпорту з України допоміг компенсувати нестачу продукції через спекотні та посушливі погодні умови влітку», – йдеться у доповіді Європейської Комісії від 30 березня 2023 р. (URL: <https://www.dw.com/uk/eksport-silgospprodukcii-do-es-cim-obureni-susidi-ukraini/a-65202498>).

Стрімкому зростанню української аграрної продукції до європейських країн сприяло також і те, що після початку повномасштабного вторгнення російських військ на територію нашої держави ЄС скасував митні збори та імпортні квоти для України для підтримки української економіки. За таких обставин значно зросли обсяги продажу української аграрної продукції в державах-членах ЄС. Це викликало протести місцевих фермерів у деяких європейських країнах. Тому, як повідомлялося у ЗМІ, «прем'єр-міністри Польщі, Болгарії, Румунії, Словаччини та Угорщини звернулися до офіційного Брюсселя з проханням обмежити кількість українського продовольства, що надходить до ЄС: збіжжя, олійних культур, яєць, птиці та цукру» (URL: https://biz.censor.net/news/3410796/ukrayina_pryzupnyuaye_eksport_zernovyh_d_o_polschi_onovleno).

Зі свого боку, Європейська комісія другого травня ухвалила виняткові та тимчасові запобіжні заходи щодо імпорту окремих сільськогосподарських товарів з України після тиску з боку згаданих вище п'яти держав-членів Європейського Союзу, які звинувачували український імпорту в обвалі місцевих цін. Таким чином, як зазначають оглядачі ЗМІ, Єврокомісія замінила односторонні рішення п'яти країн своїм власним регулюванням і тепер заборона імпорту стосується чотирьох сільськогосподарських продуктів: пшениці, кукурудзи, ріпаку та насіння соняшнику з України. Термін дії цих заходів – до п'ятого червня цього року.

Однак 11 травня Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія, Болгарія звернулися до Європейської Комісії із листом, де зазначається, що «рішення Єврокомісії від 2 травня про заборону ввезення (до 5 червня, з можливістю продовження) на внутрішній ринок цих п'яти країн ЄС пшениці, кукурудзи, ріпаку і соняшнику з України може виявитися “неефективним і недостатнім”». Міністри сільського господарства цих країн «звернули увагу, що запроваджена заборона на імпорту не стосується продуктів з України, на які до другого травня діяли національні заборони цих країн ЄС. Отже, для врегулювання ситуації ці країни пропонують відповідні, на їхню думку, механізми. Зокрема, вони запропонували підтвердити продовження до кінця року рішення Єврокомісії від другого травня щодо заборони на імпорту до п'яти країн ЄС пшениці, кукурудзи, ріпаку і соняшнику з України. Вони також пропонують запровадити постійний моніторинг імпорту інших чутливих

агропродовольчих товарів з України та, за необхідності, передбачити оперативне запровадження превентивних заходів. Крім того, пропонується адаптувати рівень підтримки аграріїв до фактичних втрат, а також виділити додаткові кошти на допомогу фермерам, оскільки бюджет спільної аграрної політики і національних бюджетів є недостатніми (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3708011-pat-krain-es-znovu-zvernulisa-do-evrokomisii-u-spravi-ukrainskoi-agroprodukcii.html>).

Водночас у травні група з 12 країн-членів ЄС направила в Європейську комісію лист, у якому вони висловили «серйозне занепокоєння» щодо угоди, яка, за їхніми словами, «підриває цілісність внутрішнього ринку ЄС». Також у листі «був висловлений протест проти надання допомоги з резервного фонду Євросоюзу країнам-членам, які вдаються до шантажу навколо питання щодо експорту українського зерна до інших країн ЄС та на світовий ринок». До зазначеної групи держав-членів ЄС входять Франція, Німеччина, Нідерланди, Ірландія, Греція, Австрія, Бельгія, Хорватія, Люксембург, Естонія, Данія та Словенія (URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/909629.html>).

Як повідомлялося у ЗМІ, 25 травня «Рада ЄС схвалила ... регламент щодо продовження режиму безмитної торгівлі між ЄС та Україною, який продовжує призупинення всіх митних зборів, квот і заходів торговельного захисту щодо українського експорту в ЄС ще на рік, до червня 2024 р. Ці регуляторні правила набувають чинності із 6 червня поточного року».

Утім, що стосується вже згадуваної вище заборони на імпорт окремих видів сільськогосподарської продукції з України до Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії та Болгарії, то 5 червня Європейський Союз ухвалив рішення продовжити заборону на імпорт окремих видів сільськогосподарської продукції з України для зазначених п'яти членів ЄС до 15 вересня цього року. При цьому, як повідомляє Європейська комісія, «до 15 вересня 2023 р. ЄС поступово скасовує виняткові та тимчасові запобіжні заходи, прийняті 2 травня 2023 р. щодо імпорту пшениці, кукурудзи, ріпаку та насіння соняшнику з України». Зазначено, що сфера застосування обмежувальних заходів для цих продуктів скоротиться із 17 до шести тарифних ліній. З-під дії заборони буде виключено тверді сорти пшениці, гібриди кукурудзи, а також матеріал для сівби та спельту. «Ці тимчасові та цілеспрямовані заходи були прийняті через логістичні вузькі місця щодо цих продуктів у Болгарії, Угорщині, Польщі, Румунії та Словаччині та за умови, що країни-члени не збережуть жодних обмежувальних заходів... Ці заходи залишаються необхідними протягом обмеженого періоду часу, враховуючи виняткові обставини серйозних логістичних вузьких місць і обмежених можливостей зберігання зерна напередодні сезону збору врожаю, який спостерігається в п'яти державах-членах».

Згідно з домовленістю, створено Спільну координаційну платформу для координації зусиль комісії, Болгарії, Угорщини, Польщі, Румунії та Словаччини, а також України для поліпшення потоку торгівлі між ЄС та

Україною, включно з транзитом сільськогосподарської продукції уздовж коридорів. Виконавчий віцепрезидент В. Домбровскіс очолює цей процес на політичному рівні» (URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_3059).

Водночас варто зазначити, що у ЄС на державному та підприємницькому рівні існує доволі широке невдоволення зазначеними обмеженнями на імпорту аграрної продукції з України. Вище вже згадувався спільний лист профільних міністрів цілої низки держав-членів ЄС до Європейської Комісії з цього приводу. Наприклад, Європейська асоціація торгівлі молочною продукцією «Eucolait» виступила проти заборони Польщею, Угорщиною та Словаччиною імпорту та транзиту українською сільгосппродукцією, зокрема молочної продукції через її мінімальний вплив на європейський ринок. Асоціація закликала Європейську комісію втрутитися та захистити преференційний режим торгівлі України.

Так само в. о. голови профільної асоціації «Укрцукор» Н. Михайловін повідомив, що «Україна за сім місяців поточного маркетингового року (вересень 2022 – серпень 2023 р.) експортувала 265 000 т цукру, що у 4,8 раза більше, ніж за весь попередній маркетинговий рік... Через воєнні дії та відсутність морських портів Україна була змушена змінити географію експорту, перегрупувавшись на ринки Європи. Згідно з рішенням Євросоюзу, Україна отримала можливість відвантажувати цукор до Європи без тарифних квот та мит». За словами Н. Михайловіна, «через посуху та неврожай цукрових буряків, а також вищих, ніж в Україні, цін на природний газ, Європа виробила менше цукру, і він був дорожчим за український». Усе це сприяло зазначеному вище стрімкому зростанню обсягів експорту українського цукру (URL: <https://biz.liga.net/ua/ekonomika/prodovolstvie/novosti/dostoyno-prodali-v-evrope-ukraina-pochti-v-pyat-raz-uvelichila-eksport-sahara>).

За інформацією агентства «Bloomberg», «ціна ф'ючерсів на цукор досягла найвищого рівня з 2011 р. 705 дол. за 1 т на основному торговому майданчику в Лондоні. Таке зростання цін спричинене очікуваннями скорочення експорту з ключової країни-постачальника – Індії, а також із Пакистану та Таїланду. Наголошується, що Індія має намір обмежити експорт через зростання цін на цукор на внутрішньому ринку. Також існують побоювання, що на тлі високих цін на нафту заводи в Індії та Бразилії почнуть перенаправляти більше очерегу на виробництво етанолу для біопалива» (URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/cini-na-cukor-pidskochili-do-maksimumu-za-11-rokiv-shcho-trapilosya-50317131.html>).

Утім, зростання цін на світовому ринку посилювала вірогідність подальшої активізації експорту вітчизняного цукру. А це могло негативно позначитися на його пропозиції в Україні. Імовірно саме тому Кабінет Міністрів України встановив нульову квоту на експорт цукру з п'ятого червня по 15 вересня 2023 р. Відповідні зміни внесено в додатки до Постанови № 1466

«Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2023 рік» від 27 грудня 2022 р.

Отже, наведене вище свідчить, що експорт української аграрно-продовольчої продукції стикається нині з низкою міжнародних проблем. Це створює суттєві складнощі в оцінці перспектив його розвитку у 2023 р. Поза всяким сумнівом, експорт аграрно-продовольчої продукції в найближчій перспективі та надалі залишатиметься одним із головних напрямів зовнішньої торгівлі України. Проте якщо говорити про напрями його динаміки у 2023 р. порівняно з 2022 р., то тут вірогідне як деяке зростання, так і скорочення обсягів цієї сфери вітчизняного експорту. Врешті напрями та параметри динаміки експорту аграрно-продовольчої продукції з України у 2023 р. залежатимуть, насамперед, від перебігу бойових дій на російсько-українському фронті.

Однак, як свідчать деякі журналістські розслідування, крім збільшення обсягів експорту української аграрно-продовольчої продукції, вельми актуальними є також фінансово-економічні питання вітчизняної зовнішньої торгівлі. Зокрема, це стосується визначення ціни продажу товарів і повернення в Україну валютної виручки від експорту цієї продукції.

За даними журналістського розслідування видання «Дзеркало тижня», при тому, що середня вартість пшениці на глобальному ринку становить 360 дол. США/т, за ціною вище за 350 дол. США/т продається лише 0,3 % всього обсягу експорту української пшениці. Видання наводить наступний діапазон цін (заокруглено), за яким українська пшениця продавалася на міжнародних ринках. За ціною в діапазоні 50–150 дол./т продавалось 10 % експортованої української пшениці, за ціною у діапазоні 151–50 дол./т – 67 % української пшениці, за ціною у діапазоні 251–350 дол./т – 23 % української пшениці. Тобто, практично вся українська пшениця експортувалася за ціною нижчою, ніж ціна продажу пшениці на глобальному ринку.

Звичайно, дуже сильний негативний вплив на експорт вітчизняних товарів справила повномасштабна війна Росії проти України, включно зі значним погіршенням умов доступу українських товарів на світовий ринок. Але навіть за таких умов ціна половини, а то – і 3/4 обсягів експорту української пшениці є явно заниженою. У статті «Дзеркала тижня» наводяться конкретні факти, що можуть бути предметом окремого аналізу функціонування тіньової економіки. Зокрема, йдеться про, так би мовити, оптимізацію оподаткування (по суті, ухиляння від сплати податків), «економії» на поверненні валютної виручки в Україну і на перепродажах дешевої української пшениці вже за нормальними світовими цінами, на яких заробляють ділки вітчизняного агробізнесу.

Автор статті стверджує, що «навіть у таку лиху годину ніхто із уповноважених органів не надто переймається тим, що якщо виведення коштів за кордон не зупинити, а податкових схем не прикрити, то фінансова система країни перетвориться на гарбуз...

Загалом за минулий рік український експорт склав 44 млрд дол., з них 20 млрд були оплачені компаніями, що знаходяться в офшорах або квазіофшорах, при тому що реальний наш експорт у ці країни – мільярд доларів, не більше. Що це означає? Вони перепродали наші товари в інші країни, вочевидь дорожче, ніж купили. Тож скільки реально коштує експорт України? Чи нормально, що офшоризація українського експорту сягає 46 %? Скільки грошей лишилося на рахунках цих компаній, так і не доставшись Україні? І скільки податків ми недоотримуємо, лише тому що до цієї проблеми роками не доходять руки?» (URL: <https://zn.ua/ukr/macroeconomics/obkradajut-dvichi-eksporter-i-prodajut-zerno-za-beztsin-ta-shche-j-ne-povertajut-hroshi-v-krajinu.html>).

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України

Під головуванням президента НАН України академіка А. Загороднього 31 травня 2023 р. відбулося чергове засідання Президії НАН України.

На початку зібрання академік А. Загородній вручив медаль «Відзнака Ради національної безпеки і оборони України» I ступеня директору Інституту проблем штучного інтелекту МОН і НАН України члену-кореспонденту НАН України А. Шевченку.

Подяки київського міського голови за вагомий особистий внесок у розвиток вітчизняної науки, зміцнення науково-технічного потенціалу столиці та з нагоди Дня науки отримали:

- науковий співробітник Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України кандидат біологічних наук О. Бондарчук;
- старший науковий співробітник Міжнародного науково-навчального центру інформаційних технологій та систем НАН та МОН України кандидат технічних наук Д. Волошенюк;
- старший науковий співробітник Інституту геофізики ім. С. І. Субботіна НАН України кандидат геологічних наук Д. Главацький;
- науковий співробітник Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України О. Головка;
- завідувач відділу Інституту проблем міцності ім. Г. С. Писаренка НАН України кандидат технічних наук О. Деркач;
- науковий співробітник Інституту ядерних досліджень НАН України кандидат фізико-математичних наук Є. Малий;
- старший науковий співробітник Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України кандидат технічних наук В. Порохонько;

– заступник завідувача відділу ДУ «Інститут економіко-правових досліджень ім. В.К. Макутова НАН України» доктор економічних наук Ю. Рогозян.

Також було вручено іменні дипломи переможцям конкурсу у 2022 р. на здобуття іменної стипендії академіка НАН України Б. Патона для молодих учених Національної академії наук України – кандидатів наук (докторів філософії) і докторів наук:

– заступнику директора Інституту математики НАН України доктору фізико-математичних наук О. Ванєєвій;

– молодшому науковому співробітнику Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України кандидату філологічних наук А. Гончаренко;

– науковому співробітнику Інституту географії НАН України кандидату географічних наук А. Кушніру;

– заступнику директора ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України» доктору економічних наук О. Лайку;

– старшому науковому співробітнику Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України доктору технічних наук О. Міленіну;

– старшому науковому співробітнику Інституту технічної теплофізики НАН України кандидату технічних наук К. Самойленко;

– старшому науковому співробітнику Інституту кібернетики ім. В. М. Глушкова НАН України кандидату фізико-математичних наук В. Сидоруку;

– старшому науковому співробітнику Інституту загальної та неорганічної хімії ім. В. І. Вернадського НАН України доктору хімічних наук С. Солопану.

Далі з доповіддю «Цифрова автентифікація. Досягнення та перспективи» виступив декан факультету комп'ютерних наук та кібернетики Київського національного університету ім. Т. Шевченка, головний науковий співробітник Міжнародного науково-навчального центру інформаційних технологій та систем НАН та МОН України (далі – Міжнародний центр) член-кореспондент НАН України А. Анісімов. Він поінформував про розроблені в Міжнародному центрі методи цифрової автентифікації, що базуються на сучасних досягненнях криптографії з відкритими ключами і враховують сучасні виклики й загрози, які виникають у глобальному кіберпросторі.

Нові підходи до захисту інформації та ідентифікації покращують ефективність і надійність систем автентифікації. Запропоновані методи мають істотну перевагу над існуючими, а саме простоту реалізації. Алгоритми побудовані таким чином, що можуть бути реалізовані на різних сучасних мовах програмування. Вибір мови програмування виноситься на етап конкретного впровадження після узгодження алгоритмів, а використання швидких хеш-функцій, що мають швидкий алгоритм обчислення, забезпечує швидке оброблення автентифікаційних запитів. Алгоритми допускають апаратну реалізацію, що дає можливість їх використання на різних пристроях.

Це сприяє швидкому й ефективному впровадженню систем автентифікації. Розроблені алгоритми мають високий ступінь захисту від зловмисних атак, оскільки вони засновані на математичних принципах, що враховують важливі аспекти безпеки.

Розроблені алгоритми та протоколи автентифікації на основі криптографічних геш-функцій забезпечують швидку й безпечну ідентифікацію об'єктів і засобів у різних сферах застосування, включаючи комп'ютерні системи та мережі зв'язку. Результати апробовано і впроваджено підрозділами Сил територіальної оборони Збройних сил України.

В обговоренні доповіді виступив академік НАН України О. Хіміч, який від імені Відділення інформатики підтримав представлену А. Анісімовим роботу, наголосив на всілякому сприянні впровадження актуальних інноваційних розробок зі створення систем нового покоління для захисту кіберпростору. Член-кореспондент НАН України С. Ляшко підкреслив актуальність досліджень науковців Міжнародного науково-навчального центру інформаційних технологій та систем, їхній міждисциплінарний характер і реалізацію за їхньою допомогою вагомих практичних завдань.

З доповіддю «Спектроскопічні маркери біологічних молекул та їх застосування в біотехнологіях та медицині: стан і перспективи» виступила в. о. завідувача відділу фізики біологічних систем Інституту фізики НАН України доктор фізико-математичних наук Г. Довбешко. Вона поінформувала про проведені в Інституті фізики експериментальні та теоретичні дослідження, у результаті яких було виявлено й описано ряд фізичних ефектів і механізмів, що пов'язані зі структурними та функціональними переходами в біологічних системах: вплив складу та кривизни мембрани на проходження через неї препаратів і наночастинок, залежність сценаріїв функціонування мітохондрій від температури, структурні та конформаційні переходи в біополімерах, а також розраховано фізичні параметри таких взаємодій.

Ці дослідження успішно застосовано на практиці.

Так, вивчено морфологічні особливості зрізів патологічних тканин, зокрема для аналізу вторинної структури колагену тканин твердої мозкової оболонки (далі – ТМО) спільно з Інститутом нейрохірургії ім. А. П. Ромоданова НАМН України. Вивчено конформаційний склад колагену з регенерувальних тканин ТМО після змодельованої черепно-мозкової травми, здійснено оцінку ефективності використаних методів терапії *in vivo*, визначено кращі біополімерні плівки, які вироблено в Інституті хімії поверхні ім. О. О. Чуйка НАН України, для проведення хірургічних операцій. Отримано кореляцію з даними конфокальної мікроскопії спільно з Інститутом біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України.

Досліджено взаємодії різних патологічних клітин, включаючи пухлини та їхні резистентні штами (спільно з Інститутом експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р. Є. Кавецького НАН України), з наночастинами

2D-BN, 2D-MoS₂, 2D-WS₂, які виготовлено та модифіковано в Інституті фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського НАН України, у комплексі з доксорубцином. Визначено маркери взаємодії з мембраною та входження в клітину, показано протекторну дію наночастинок 2D-BN (спільно з Інститутом молекулярної біології і генетики НАН України).

Практичне застосування запропонованих підходів також було апробовано під час розроблення фундаментальних засад механізму дії противірусного препарату ремдесивір (використовується при ураженні SARS-CoV-2) і тромболітичного препарату тікагрелор, а також нейрохімічної дії цих препаратів (спільно з Інститутом біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України). Встановлено спектроскопічні маркери взаємодії цих препаратів з модельними та реальними мембранами.

В обговоренні доповіді виступила провідний науковий співробітник Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б. І. Веркіна НАН України доктор фізико-математичних наук М. Косевич, яка підкреслила новизну та актуальність досліджень під керівництвом Г. Довбешко, навели приклади їх важливості для розроблення нових методів діагностики й медицини майбутнього. Завідувач кафедри молекулярної та медичної біофізики Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна доктор фізико-математичних наук В. Берест виокремив головні переваги підходу Г. Довбешко та його практичні спрямованість. Директор Інституту фізики НАН України член-кореспондент НАН України М. Бондар наголосив на вагомості та актуальності представленого дослідження для розроблення сучасних біомедичних технологій, підкреслив його міждисциплінарний характер (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 2.06*).

***

Спільне урочисте засідання Північно-Східного наукового центру НАН України і МОН України та Вченої ради Науково-технологічного комплексу «Інститут монокристалів» НАН України з нагоди Дня науки в Україні відбулося 19 травня 2023 р.

На заході були присутні керівники та співробітники академічних установ міста Харкова – члени наукової ради Північно-Східного наукового центру НАН України та МОН України, представники Збройних сил України.

Під час урочистого засідання за дорученням Президента та Президії НАН України голова Північно-Східного наукового центру НАН і МОН України академік НАН України В. Семиноженко привітав колег з Днем науки та вручив науковцям і працівникам академічних установ Харкова дипломи лауреатів премії НАН України ім. І. Пулюя, відзнаки, подяки й почесні грамоти НАН України за вагомі наукові здобутки, значний особистий внесок у розвиток вітчизняної науки та багаторічну сумлінну працю.

Також було відзначено науковців, які наразі перебувають у лавах Збройних сил України та захищають нас від ворога. Постановою Президії НАН України про нагородження співробітників академічних установ на вшанування їхньої особистої мужності та патріотизму в захисті суверенітету, незалежності й територіальної цілісності України під час повномасштабної агресії РФ відзначено 83 співробітники харківських установ НАН України, з яких, на жаль, двоє померли.

Наприкінці урочистого засідання В. Семиноженко зазначив, що на сьогодні до складу Північно-Східного наукового центру входять 14 наукових установ НАН України, розташованих у Харкові. Усі вони продовжують свою роботу. Наразі в них працює понад 4 тис. співробітників. «Другий рік поспіль всі ми працюємо в надскладних умовах, коли українська наука, як і вся країна, проходить через великі випробування. І весь цей час учені нашого центру, установи якого найбільше постраждали від російської агресії, з гідністю тримали й тримають свою “лінію оборони”», – зазначив академік.

В. Семиноженко подякував усім працівникам наукових установ Харківського регіону та відзначив їхню самовідданість, згуртованість, здатність працювати в складних умовах і вирішувати новопосталі проблеми. «Саме завдяки вашій мужності, стійкості і героїзму ми продовжуємо отримувати результати світового рівня, розробляти нові матеріали, створювати сучасне обладнання й прилади, що призначені як для оборонної сфери, так і для застосування в мирному житті», – наголосив він (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 24.05*).

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

Член-кореспондент НАН України Є. Головаха: «До війни фаталістами були 57 % українців, а тепер – лише 27 %». Відомий український науковець, директор Інституту соціології НАН України дав інтерв'ю головному редакторові видання «Український тиждень» М. Віхрову.

На сайті видання «Український тиждень» 26 травня 2023 р. було оприлюднено інтерв'ю з директором Інституту соціології НАН України членом-кореспондентом НАН України Є. Головахою. Журналіст запитав науковця про те, чи стали українці забувати про війну, які нові поділи з'явилися в нашому суспільстві, чи загрожує Україні авторитаризм, чи можливо реінтегрувати мешканців територій, окупованих з 2014 р., як війна змінила українську націю?

Відповідаючи, Є. Головаха наголосив на виникненні в Україні під час війни нових соціальних порядків, відповідно, і нових соціальних груп і структур. Він підкреслив, що на тлі жаху, який українці побачили та пережили

від окупантів, наші проблеми, зокрема й повоєнні, сприйматимуться українцями як такі, які все-таки можна подолати.

Учений також зазначив: «Потрібно вивчати досвід попередніх воєн, зокрема і Другої світової, щоб адекватніше розв'язувати наші проблеми, зокрема й ті, які виникнуть унаслідок повернення окупованих територій України та інтеграції їхнього населення в український ментальний простір. Категорія справедливості (яка у кожного своя) може бути підкріплена категорією “закон”, який встановить для всіх рівні права й обов'язки. Довіра до влади під час війни значно зросла, тому й має зростати довіра до законодавства, що прийматиме ця влада. Хоча в українців є схильність до високої оцінки так званого сильного керівника, наша історія все-таки свідчить, що з абсолютною авторитарною владою більшість країни не готова миритися» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 29.05*).

***

До Всесвітнього дня вишиванки 19 травня 2023 р. відбувся Культурно-просвітницький захід «Вишивка на одязі як культурне надбання та виразник національної ідентичності українців».

Захід відбувся в онлайн-форматі за ініціативи Ради молодих вчених НАН України, Ради молодих учених і Ради випускників Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології (ІМФЕ) ім. М. Т. Рильського НАН України.

У ньому взяли участь представники наукової молоді НАН України, студенти та вихованці Київської Малої академії наук України. Модерував подію голова молодіжного наукового об'єднання ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, представник гуманітарного відділення у РМВ НАН України О. Головка.

На початку культурного івенту всіх присутніх поінформував про започаткування та сучасні форми відзначення Всесвітнього дня вишиванки директор Центру фольклору та етнографії Інституту філології Київського національного університету ім. Т. Шевченка кандидат історичних наук В. Щибря. Він відзначив неабияку роль ініціаторки Дня вишиванки із м. Чернівців кандидата політичних наук Л. Воронюк в утвердженні, популяризації та широкому суспільному схваленні свята, що зміцнює національну ідентичність, гуртує українців, особливо зараз, у надскладні часи відстоювання Україною своєї свободи в боротьбі проти російських окупантів. Дослідник відзначив, що свято нині значно розширює свою консолідаційну місію і в перспективі може відзначатися в ширшому контексті – як День українського народного вбрання.

Також молодий учений запросив аудиторію відвідати досить цікавий культурний захід 24 травня 2023 р. у Національному музеї історії України в Другій світовій війні – презентацію фотоальбому «Нетлінні. Українські

державні символи у народній вишивці та ткацтві» (Київ, 2023), що його уклали згадані вчені та амбасадори популяризації етнокультурної спадщини України.

Про сучасний громадсько-просвітницький проєкт «Вишивка в одязі видатних українців» як виразник тісної співпраці академічної етнологічної науки та сучасного мистецького середовища вишивальниць і відтворювачів зразків народного вбрання поінформувала науковий співробітник відділу «Український етнологічний центр» ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України кандидат історичних наук М. Олійник. Вона, як науковий консультант на волонтерських засадах, зазначила, що мета цієї патріотичної ініціативи – зацікавити суспільство здобутками видатних українських діячів, представити їхні знакові меморіальні речі, у сучасних умовах їх відтворити та презентувати за підтримки культурної еліти України, подати схеми вишивки, що будуть корисними всім охочим створити власні репліки вбрання нашої інтелігенції. Такий біографічно-мистецький підхід є новим поглядом на способи широкого пропагування одягової культури українців як впізнаваного у світі цивілізаційного спадку та творчого досягнення України. Тривала й плідна діяльність проєкту «Вишивка в одязі видатних українців» вийшла на новий рівень – 13 травня 2023 р. переросла у створення однойменної громадської організації.

Наступним етапом просвітницького заходу був змістовний виступ аспіранта 4-го року навчання відділу «Український етнологічний центр» ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України І. Турейського. Здобувач наукового ступеня доктора філософії, який навчається за освітньо-науковою програмою «Етнологія», поділився результатами власного дисертаційного дослідження, присвяченого вивченню традиційного дитячого вбрання українців. Крім словесного представлення, на слайдах презентації ним було продемонстровано дуже інформативні та рідкісні світлини кінця ХІХ – початку ХХ ст., де зображені діти в традиційному одязі того часу, а також окремі речові зразки дитячої ноші, що їх дуже обмаль збереглося.

Тематику важливості зображальних джерел для етнологічного дослідження продовжила науковий співробітник відділу «Український етнологічний центр» ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України кандидат історичних наук Н. Литвинчук. Дослідниця акцентувала увагу на неповноті інформативності виключно світлин без додаткових усних коментарів від респондентів, у чийх родинних архівах ці фото зберігаються. Далі ученою було запропоновано цікавий інтерактивний квест для присутніх фахівців з вивчення українського вбрання: відгадати за продемонстрованими світлинами походження людини, регіональні особливості народного одягу, час фотофіксації тощо. Відзначимо, що колеги успішно впоралися із завданнями, чітко атрибутувавши добу знімків й ареал побутування народної ноші. На наступних слайдах було представлено текстові розшифровки опублікованих свідчень інформантів, де вміщено відгадки на вказані запитання. Такий

методичний прийом досить пожвавив атмосферу, зініціював активні рефлексії та обговорення всіх учасників просвітницької події.

Підсумком насиченої культурним контентом понад двогодинної події стала онлайн-презентація книги «Традиційне повсякденне та обрядове вбрання» (Київ, 2018) – т. 10 ґрунтового академічного корпусу експедиційних фольклорно-етнографічних джерел «Етнографічний образ сучасної України», що реалізований науковим колективом ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України (серед якого – присутні на події вчені установи Н. Литвинчук, М. Олійник, О. Головка; колишній співробітник інституту В. Щибря). Оpubліковану працю від імені групи співукладачів представив модератор події О. Головка. Він наголосив на надзвичайній актуальності вміщених у виданні текстових матеріалів та світлин – цінних елементів нематеріальної культурної спадщини України, що є підґрунтям для зміцнення нашої національної ідентичності і в нинішній час боротьби українців проти російських загарбників, і на етапі повоєнної відбудови нашої держави. Окремо підкреслено роль народознавчих свідчень від респондентів та фотофіксацій зі Сходу й Півдня України, оскільки ці відомості є унікальними, засвідчують національну свідомість і патріотизм усіх опитаних співрозмовників, містять світлини з колекцій музеїв Маріуполя, Херсона, Охтирки та інших міст України, що, на жаль, утрачені внаслідок грабунків і блюзнірства російських окупантів. Після якнайшвидшої Перемоги України над агресором ці надважливі дані допоможуть розпочати справу повернення, реконструкції та відновлення втраченої української етнокультурної спадщини (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 1.06*).

***

У малому конференц-залі Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М. П. Семененка НАН України (ІГМР) відбулося 23 травня 2023 р. урочисте засідання Вченої ради інституту з нагоди Дня науки.

Завідувач відділу «Мінералогічний музей імені академіка В. І. Вернадського» ІГМР ім. М. П. Семененка НАН України доктор геолого-мінералогічних наук В. Павлишин виступив з науковою доповіддю «Деякі епізоди з історії каменю України в контексті виставки «Вироби з каміння» до дня науки». Завідувач відділу оптичної спектроскопії і люмінесценції мінералів ІГМР ім. М. П. Семененка НАН України доктор геолого-мінералогічних наук М. Таран розповів про «Спектроскопічне вивчення електронного переходу іонів Fe²⁺ із високо- в низькоспіновий стан у сидериті і літіюфіліті за тисків, які мають місце в умовах нижньої мантії Землі».

Також під час засідання відбулася презентація виставки «Вироби з каміння». Організували виставку співробітники відділу «Мінералогічний музей ім. академіка В. І. Вернадського» доктор геолого-мінералогічних наук

В. Павлишин, старший науковий співробітник Н. Чернієнко та молодший науковий співробітник Л. Соломатіна.

На виставці було представлено різноманітні кам'яні вироби, які наочно проілюстрували широкі можливості використання природного та штучного каменю для розвитку кам'яної промисловості.

Вітрина № 1, полицки (зверху вниз):

1. Камінь в побуті та науці. Це підставки з різного каміння (габро, мармур, кам'яне вугілля), лабрадоритовий свічник, штучний кристал п'єзокварцу, вирощений в інституті.

2. Камінь у малій скульптурі. Голова та погруддя Т. Г. Шевченка (пірофіліт і скло), погруддя Шекспіра (пісковик), декілька чорних фігурок (кам'яне вугілля), фігурка дівчинки (селеніт).

3. Кам'яні шкатулки та ювелірні вироби.

Представлені шкатулки з різнотвердих порід (габро, кварцит, мармур, яшма тощо), але найбільше вражають шкатулки, виготовлені з пейзажної яшми. Ювелірні вироби (намисто, персні, браслети, кульчики, кулон, брелок) представлені одним каменем – нефритом.

4. Кам'яні картинки. Вони виготовлені з різних мінералів і порід. Найдекоративніші серед них яшмові картинки, картини, «виписані» різноколірним бурштиновим порошком (карта України, портрет В. Великого); картина, скомпонована уламками різноколірних мінералів (натюрморт).

Вітрина № 2, полицки (зверху вниз):

1. Вази. Експоновані вироби з габро, зміювика, мармуру, граніту. Особлива тут вуджвудівська ваза, яка являє собою «сплав» голубої кераміки та білого мінералу (Велика Британія).

2. Котики. Це найбільша експозиція в цій виставці. Десятки різнотвердих і різноколірних мінералів і порід використано для виготовлення цих котиків – популярної в гемології теми.

3. Кулі та яйця. Друга за чисельністю експозиція. Експоновані вироби, виготовлені з прозорих, напівпрозорих різноколірних мінералів, дають змогу «заглянути» в анатомію мінеральних індивідів й агрегатів.

4. Сувеніри. Надзвичайно популярна тема в кам'яному мистецтві. Тут представлено вироби з аметисту (рибка), галіту (механізація в соляній шахті), бурштину (розп'яття), джеспіліту (ювілейний подарунок), рожевого вапняку (емблема Міжнародної мінералогічної асоціації), гранату (гранатовий куш) тощо.

5. Годинники. Експоновані два годинники – з граніту та кам'яного вугілля.

Крім того, В. Павлишин поінформував, що наука про камінь зародилася орієнтовно за тисячу років до Різдва Христового. Історія каменю в історії культури України ще не написана. Маємо лише окремі епізоди, починаючи із зародження архітектури, різьблення, скульптури, ювелірної справи та

декоративного мистецтва й закінчуючи сучасною технікою обробки каменю, його технологією та застосуванням.

В. Павлишин зазначив, що в Україні найбільш перспективним для розвитку економіки є декоративне каміння, наступним за значенням – напівкоштовне (бурштин, пірофіліт, кварцит, ангідрит, лабрадор тощо) і лише потім – коштовне каміння (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 1.06).

Міжнародне співробітництво

У Києві на базі Інституту відновлюваної енергетики НАН України 18–19 травня 2023 р. в онлайн-режимі відбулася XXIV Міжнародна науково-практична конференція «Відновлювана енергетика та енергоефективність у XXI столітті», присвячена до Дня науки в Україні та 125-річному ювілею Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського» (НТУУ «КПІ ім. І. Сікорського»).

Захід було організовано спільними зусиллями інституту відновлюваної енергетики НАН України, НТУУ «КПІ ім. І. Сікорського», Малої академії наук України (МАН), представництва Польської академії наук у м. Києві, Варшавської політехніки, Громадської спілки «Енергетична асоціація «Українська воднева рада», Міжгалузевого науково-технічного центру вітроенергетики Інституту відновлюваної енергетики НАН України, кафедри ЮНЕСКО «Вища технічна освіта, прикладний системний аналіз та інформатика» при КПІ ім. І. Сікорського та ННК «Інститут прикладного системного аналізу», Інституту технічної теплофізики НАН України, Інституту загальної енергетики НАН України та Українського національного комітету з тепло- і масообміну.

Уже друге десятиріччя поспіль конференція об'єднує науковців з багатьох країн світу для обміну досвідом у галузі відновлюваної енергетики та енергоефективності. Цього року до заходу долучилося близько 400 науковців, представників закладів вищої освіти, науково-дослідних інститутів та організацій з України, Литви, Німеччини, Польщі, Узбекистану, Чехії та Швеції.

Метою конференції було обговорення проблем і перспектив розвитку використання поновних джерел енергії, електро- й біоенергетичних ресурсів, тепла Землі та теплопостачання країни за рахунок енергії сонця, вітру, гідроенергетичних ресурсів, а також реалізації заходів для енергозбереження й енергоефективності.

Міжнародна науково-практична конференція орієнтована на вирішення як довготермінових завдань з подальшого стійкого розвитку – впровадження відновлюваної енергетики та забезпечення населення екологічно чистою

енергією, виконання зобов'язань щодо екологічної безпеки та підвищення енергоефективності, так і актуальних проблем збереження і відновлення енергетики. Особливістю цього етапу розвитку є зміни умов функціонування вітчизняної енергетики та економіки: в енергетиці – це спільна робота з європейською енергосистемою над відродженням вітчизняних об'єктів енергетики, які зазнали руйнувань під час війни, а в цілому для країни – необхідність відновлення та стійкого забезпечення енергією з урахуванням наслідків воєнних дій і потреб у перебудові матеріальної бази й організаційних засад на сучасній основі.

Вітаючи учасників конференції, ректор НТУУ «КПІ ім. І. Сікорського» академік НАН України М. Згуровський зазначив, що ситуація в енергетичній галузі показала нагальну необхідність її реформування в процесі післявоєнного відновлення. «Прийнятий курс на модернізацію за рахунок широкомасштабного впровадження технологій відновлюваної енергетики та заходів енергоефективності в усіх галузях господарювання потребує залучення великої кількості кваліфікованих фахівців. Ефективним розв'язанням проблем науково-технологічного забезпечення є створення єдиної інфраструктури на базі науки, освіти, законодавства та промисловості», – зазначив М. Згуровський.

У свою чергу академік-секретар Відділення фізико-технічних проблем енергетики (ВФТПЕ) НАН України академік НАН України О. Кириленко, звертаючись з вітальним словом до учасників заходу, підкреслив: «Один з найбільш перспективних напрямів декарбонізації вітчизняної економіки в рамках Європейського зеленого курсу є розвиток відновлюваної енергетики за рахунок використання зеленого водню. Це стосується не лише власної енергетичної та екологічної безпеки, а й обумовлено потребою повніше інтегруватися до європейської і світової спільноти з метою збереження якості життя на планеті».

Учасників конференції також привітав директор Інституту відновлюваної енергетики НАН України член-кореспондент НАН України С. Кудря: «Подальший розвиток відновлюваної енергетики є одним з напрямів забезпечення країни енергоресурсами, тому збереження та розширення наукового потенціалу є надзвичайно важливим. Підтримка стабільності енергетичної галузі нашої країни та визначення напрямів її подальшого розвитку за рахунок впровадження інноваційних відновлюваних і водневих технологій та ефективних заходів енергозбереження сприятиме виключенню політичного чи військового впливу держави-агресора на нашу країну». С. Кудря подякував усім учасникам за співробітництво та можливість ознайомлення з результатами наукових праць, що дає можливість інтенсифікувати проведення наукових досліджень. Особливу ж подяку за підтримку він висловив НТУУ «КПІ ім. І. Сікорського», польським колегам і представникам Української водневої ради.

Секцію молодих учених привітав президент Малої академії наук України академік НАН України С. Довгий. «Прагнення до змін – таким завжди був дух конференції “Відновлювана енергетика та енергоефективність у XXI столітті”. Відновлювані джерела енергії, зокрема сонце, вітер та вода, доступні майже всім країнам. Наше завдання – навчитися правильно їх використовувати, щоб побудувати краще майбутнє для наступних поколінь. Тим більше зараз ми всі живемо в умовах війни. Енергетична інфраструктура України постійно під обстрілами ворогів. Саме тому нам необхідно шукати нові енергетичні рішення. Цей виклик можуть вирішити нові наукові та креативні ідеї. І я щиро вірю, що нам це вдасться!» – наголосив він.

Упродовж двох днів роботи конференції науковці працювали у вісьмох паралельних секціях: «Енергоефективність»; «Сонячна енергетика»; «Вітроенергетика»; «Воднева енергетика»; «Гідроенергетика»; Геотермальна енергетика»; «Біоенергетика»; «Молодіжна секція МАНУ».

Під час роботи в секціях учасники конференції визначили пріоритетні напрями, на яких вони мають зосередитися:

1. Науково обґрунтувати ключові напрями фундаментальних і прикладних досліджень, науково-дослідних та проєктно-конструкторських розробок у галузі відновлюваної енергетики.

2. Спрямувати зусилля на розроблення і вдосконалення нормативно-правової, сертифікаційної та метрологічної бази з урахуванням світового досвіду і відповідності сучасним і перспективним потребам вітчизняної енергетики.

3. Зусиллями державних структур, наукової спільноти та громадських організацій забезпечити відбудову енергетики на принципах сталого розвитку, декарбонізації економіки й запобігання негативним змінам клімату, що відповідає національним потребам і міжнародним зобов'язанням.

4. Привести у відповідність освітні, тренінгові програми, залучення передового досвіду з актуальними вітчизняними потребами та найбільш прогресивними світовими тенденціями.

5. Забезпечити доступ усіх структур і верств населення до достовірної інформації про переваги застосування різних видів енергії відновлюваних джерел, їхню роль у розбудові енергетичної галузі та в екологічній безпеці.

Серед учасників конференції було чимало молодих учених. Так, у засіданні її Молодіжної секції взяло участь близько 30 учнів Малої академії наук України та майже стільки ж керівників їхніх наукових проєктів з різних областей України. Щороку географія учасників Молодіжної секції конференції розширюється. Цього року учасники представляли такі області: Сумську, Хмельницьку, Полтавську, Кіровоградську, Дніпропетровську, Запорізьку, Одеську, Київську та Харківську, а також м. Харків.

Участь у конференції дала можливість юним дослідникам поділитися своїми не лише теоретичними, а й практичними відкриттями в галузі

використання поновних джерел енергії та розглянути можливості розвитку такого сектору.

Юними науковцями представлено результати досліджень у сфері застосування сонячних фотоелектричних батарей, пасивних сонячно-енергетичних систем, технологій перетворення енергії біомаси, запропоновано енергозберігаючі технології та приклади енергетично ефективних будівель.

Усі доповіді проходили колективне обговорення учасниками у форматі «запитання-відповідь».

Після закінчення засідання Молодіжної секції модератором було відзначено колосальну роботу, яку виконали всі доповідачі і їхні наставники. Учасники цієї секції конференції нагороджені сертифікатами, а їхні наукові керівники – подяками за участь у заході.

Підсумовуючи роботу конференції, її організатори зазначили, що учасники заходу створили надійну платформу для впровадження науково-практичного досвіду в галузі відновлюваної енергетики та енергоефективності в науково-дослідні, проєктні, промислові й ділові структури державного та приватного сектору. І одним з важливих напрямів діяльності цієї платформи є об'єднання зусиль громадських та освітніх організацій для створення єдиної інфраструктури на базі науки, освіти, законодавства й промисловості (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 1.06*).

***

Міжнародна конференція «Україна – Ізраїль – історія взаємовідносин»

Міжнародна конференція «Україна – Ізраїль – історія взаємовідносин», присвячена 75-річчю проголошення незалежності держави Ізраїль, відбулася 14–18 травня 2023 р. Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України був співорганізатором заходу разом із Сіоністською федерацією України та Міжнародною міждисциплінарною сертифікатною програмою з юдаїки й Центром близькосхідних досліджень, за підтримки департаменту Всесвітньої сіоністської організації зі зв'язків з громадянами Ізраїлю за кордоном. Під час трьох онлайн-зустрічей Міжнародної конференції «Україна – Ізраїль – історія взаємовідносин» історики, журналісти, учені та громадські діячі говорили про історію налагодження зв'язків між двома країнами, про те, як сьогодні побудовані стосунки між Україною та Ізраїлем, як відбувається протидія російській пропаганді в Ізраїлі, а також про те, як єврейські організації допомагали й допомагають біженцям зі сходу після 24 лютого, про проєкти психологічної підтримки для громадян України.

На відкритті конференції у вітальному слові директор Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України доктор філософських наук В. Кіктенко зазначив: «Єврейський народ протягом тривалого часу доводив світові своє право на власну державу. Виборював це право, перебуваючи у

ворожому оточенні, долаючи часто доволі скептичне ставлення до свого національного проєкту з боку потужних держав. Боровся, до поки в 1948 р. нарешті постала Держава Ізраїль, перетворившись на опору для євреїв і всього світу... Україну та Ізраїль поєднують долі тисяч людей». Директор Центру близькосхідних досліджень, молодший науковий співробітник того ж інституту І. Семиволос зауважив, що між двома державами є певні труднощі у відносинах попри давні історичні зв'язки євреїв та українців: «Українсько-ізраїльські відносини характеризуються високим рівнем взаємодії, соціальних контактів і інтенсивності. Разом з тим існує ряд розбіжностей, які пов'язані з різними підходами до реалізацій різних політик, політики пам'яті, існує певна стереотипізація уявлень про Україну, уявлень про Ізраїль, закріплених в історичних наративах – і українському, і єврейському. Ми маємо різницю в підходах двох країн у вирішенні Близькосхідного конфлікту». Дослідник також звернув увагу на контроверсійне ставлення Ізраїлю до війни в Україні.

У межах конференції також відбувся круглий стіл «Україна – Ізраїль. Інформаційний фронт: руйнування стереотипів», у якому, зокрема, узяв участь молодший науковий співробітник Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України С. Данилов. Крім того, проведено дискусію «Єврейські організації кінця 80-х і після повномасштабного вторгнення» та лекцію «Юдаїзм та Держава» (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2023. – 1.06*).

***

Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток юридичної науки в умовах воєнного стану»

Захід відбувся 17 травня 2023 р. у Київському університеті права НАН України у межах програми заходів до Дня науки в Україні.

Міжнародну науково-практичну конференцію «Розвиток юридичної науки в умовах воєнного стану» організували Київський університет права (КУП) НАН України, Гданський університет (Польща) та Батумський державний університет ім. Ш. Руставелі (Грузія). Уперше за останні кілька складних (через епідемію коронавірусу та повномасштабне вторгнення РФ в Україну) років конференція відбулася в офлайн-форматі й зібрала понад 120 учасників.

Основними темами обговорення стали найактуальніші проблеми сучасного стану національної правової системи, захист прав людини в умовах воєнного стану, діяльність міжнародних правозахисних інституцій, волонтерських організацій, бізнес-спільноти, допомога армії, а також роль і внесок КУП НАН України в розбудову національної юридичної освіти й науки.

Із вступним словом до присутніх звернувся ректор КУП НАН України кандидат юридичних наук Ю. Бошицький, нагадавши, що війна Росії проти України почалася у 2014 р. – з анексії Криму та бойових дій на сході нашої

держави. Міжнародне співтовариство тоді висловлювало занепокоєння, проте ані рішучих дій, ані заходів (крім поодиноких санкцій до фізичних осіб), так і не було. Минуло вісім років, і 24 лютого 2022 р. весь світ побачив, що система міжнародного права й міжнародних правовідносин виявилася безпорадною проти ядерної держави. До масових бомбардувань мирних міст по всій території України, жорстоких убивств і катування десятків тисяч людей додалося захоплення двох найбільших у Європі атомних електростанцій – Чорнобильської та Запорізької, щоденні погрози застосування ядерної зброї по території України. Уся система міжнародного права опинилася в глибокій кризі, адже система колективної безпеки виявилася не готовою до подібних викликів. З іншого боку, архітектура світової безпеки на сьогодні вкрай крихка й потребує кардинального оновлення. Правила, про які світ домовився десятки років тому, більше не працюють. Як наслідок – злочини одних і байдужість інших.

Організаторів та учасників конференції привітав почесний генеральний директор Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського академік НАН України О. Онищенко, який зачитав вітальний лист від Президента НАН України академіка НАН України А. Загороднього.

Присутніх також привітали відомий український юрист, науковець, державний і громадський діяч, народний депутат України IV, V, VI скликань, міністр юстиції України (2007–2010 рр.), заслужений юрист України та почесний професор КУП НАН України, ректор Національної школи суддів України доктор юридичних наук М. Оніщук; директор департаменту експертного забезпечення правосуддя Міністерства юстиції України кандидат юридичних наук Н. Ткаченко та директор Науково-дослідного центру судової експертизи у сфері інформаційних технологій та інтелектуальної власності Міністерства юстиції України С. Тюленєв.

Крім представників наукової сфери, судових і правоохоронних органів України, бізнесу, волонтерів з Бразилії та Мексики, до конференції долучилися почесні професори КУП НАН України, зокрема завідувач кафедри факультету права та управління Гданського університету професор, доктор права А. Шміт (Польща), декан юридичного факультету Батумського державного університету ім. Ш. Руставелі доктор юридичних наук, професор А. Махарадзе (Грузія); Надзвичайний і Повноважний Посол України в Чорногорії (2008–2014 рр.), віцепрезидент Українського національного комітету Міжнародної торгової палати (ICCUkraine) по Балканському регіону член-кореспондент НАН України О. Слюсаренко.

Урочистим моментом пленарного засідання стало підписання Меморандуму про співпрацю між Київським університетом права НАН України та Науково-дослідним центром судової експертизи у сфері інформаційних технологій та інтелектуальної власності Міністерства юстиції України. Відповідно до Меморандуму сторони домовилися брати участь у спільних наукових, експертних та інноваційних проєктах, що передбачають

взаємний обмін досвідом для поліпшення якості підготовки фахівців, наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників у галузі права інтелектуальної власності й судової експертизи, закріплення теоретичних знань і їх практичного застосування, здійснення спільної видавничої діяльності. Основні напрями планованої двосторонньої співпраці: сприяння академічній мобільності наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників та осіб, які навчаються; підвищення кваліфікації наукових, педагогічних і науково-педагогічних працівників університету й центру; розроблення та організація спільних програм стажувань для наукових і науково-педагогічних працівників; підвищення кваліфікації наукових та науково-педагогічних працівників шляхом стажування в університеті чи центрі на основі спільно розроблених програм стажувань; сприяння організації спільних заходів (конференцій, симпозіумів, конгресів, круглих столів), постійними учасниками яких є наукові діячі, адвокати-практики, експерти, послы, дипломати й міжнародні партнери, задля профорієнтації та популяризації юридичної науки та освіти; створення й забезпечення реалізації спільних наукових програм і проєктів у галузі права інтелектуальної власності та експертної діяльності; випуск спільної видавничої продукції (книг, брошур, буклетів, статей, тез тощо) у галузі права інтелектуальної власності тощо.

Під час панельних дискусій учасники конференції обговорили теоретико-правові основи міжнародного правопорядку й безпеки людства; розвиток конституційного, адміністративного, фінансового, інформаційного права в умовах воєнного стану; дотримання та захист прав людини в контексті міжнародного й національного законодавства; актуальні питання суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану; стан кримінально-правової та кримінально-процесуальної діяльності правоохоронних органів України в умовах воєнного стану; правові засади й проблеми волонтерської діяльності; забезпечення якості освіти та дотримання академічної доброчесності в умовах воєнного стану; актуальні проблеми медичного права в Україні в умовах воєнного стану; проблеми й напрями вдосконалення соціально-правового забезпечення кризових категорій населення України в умовах воєнного стану; питання соціальної адаптації військовослужбовців у розрізі медичної психології та реабілітації, напрями міжнародної співпраці.

Активну наукову позицію під час цієї конференції продемонстрували також студенти й аспіранти університету (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 29.05).

***

Гранти українським науковцям для участі в літній школі Міжнародної дослідницької інфраструктури екстремального світла (ELI ERIC)

Літня школа з використання високопотужних лазерних систем світового рівня для досліджень у галузях фізики, хімії, матеріалознавства для молодих

науковців проводитиметься з 29 серпня по 2 вересня 2023 р. у Долніх Брежанах біля Праги (Чехія) на базі Інфраструктури екстремального світла (ELI ERIC) (<https://eli-laser.eu>).

Тематика цьогорічної школи включає:

- Високопотужні лазери надкоротких імпульсів;
- Генерація когерентних і некогерентних рентгенівських імпульсів за допомогою короткоімпульсних лазерів;
- Надшвидкісні методи візуалізації надкороткими рентгенівськими імпульсами;
- Лазерне прискорення частинок і застосування: протонна терапія;
- Ядерна фізика з лазерами високої інтенсивності;
- Взаємодія лазерного випромінювання з конденсованим середовищем;
- Фемтонаука: використання в біології, хімії та твердотільній фізиці;
- Генерація аттосекундних лазерних імпульсів.

Крім лекцій і практичних занять, передбачено постерну сесію з відповідним конкурсом серед учасників.

Українським аплікантам для участі в згаданій літній школі може бути надано п'ять грантів, які включають дорожні витрати, проживання в готелі Чеської АН у Празі (дві особи в кімнаті), харчування та реєстраційний внесок.

Детальна інформація за посиланням: <https://indico.eli-laser.eu/e/ELISS2023>.

Мова проведення літньої школи – англійська.

Контакт: Anna.Zymakova@eli-beams.eu (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 30.05).

Наукові видання НАН України

Нещодавно вийшов друком «Атлас трав'яних біотопів України» – нове ілюстроване наукове видання, яке містить інформацію про різноманіття трав'яних біотопів (різних типів степів і луків, пустищ, солончаків тощо) України.

Головна мета книги – продемонструвати різноманіття трав'яних біотопів, відмінність між собою різних типів, їх видове багатство, а також довести, що кожна степова або лучна ділянка це не просто «трава», а цілий світ, у якому живе дуже багато мешканців, більшість з яких не завжди можна побачити неозброєним оком або визначити без спеціальної професійної підготовки. Цей світ може легко зникнути внаслідок знищення останніх клаптиків лук і степів. І такі «світи» стрімко зникають в Україні повсюдно – чи то під плугом, чи під водою, чи під колесом позашляховика чи квадроцикла, а людство йде далі, не помічаючи цих втрат, але цілком відчуває їхні наслідки у вигляді екологічної та кліматичної криз. Очікуючи великих прибутків від

освоєння природи, ми зазнаємо натомість великих економічних збитків через її знищення.

Для кожного типу загальноєвропейської класифікації EUNIS у цій книзі наведено докладну характеристику, загальне фото й фото характерних видів рослин і тварин з різних таксономічних груп, рідкісних та інвазивних видів рослин (загалом близько 1 тис. 400 фото), екологічні особливості біотопів, оцінку впливу загроз, природоохоронну значущість і ризики втрат, а також карти реального та потенційного поширення на території України. У виданні охарактеризовано 30 типів біотопів, поділених на сім груп: ксерофітні, мезофітні, вологі та мокрі, альпійські й субальпійські, узлісні та каймові, галофітні й комплексні трав'яні біотопи.

Авторами видання стали 26 науковців з 11 українських науково-дослідних інститутів (Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України, Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, Інституту еволюційної екології НАН України, Інституту екології Карпат НАН України), закладів вищої освіти (Донецького національного університету ім. В. Стуса, Херсонського державного університету, Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького), природно-заповідних територій (Біосферного заповідника Асканія-Нова ім. Ф. Е. Фальц-Фейна, національних природних парків «Тузловські лимани», «Слобожанський», «Гомільшанські ліси»). Атлас підготовлено в межах проекту «Трав'яні біотопи України загальноєвропейського значення: сучасний стан, масштаби втрат та стратегія збереження в умовах глобальних кліматичних змін і антропогенної трансформації довкілля» за підтримки Національного фонду досліджень України (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 29.05*).

***

Презентація видання «Українська біографіка ХХІ століття: мозаїка контекстів і форм»

Захід відбувся 24 травня 2023 р. в Українському кризовому медіацентрі. Своє дослідження представили науковці Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського. «Українська біографіка ХХІ століття: мозаїка контекстів і форм» – це колективне дослідження науковців Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського, присвячене розвитку біографічних студій в Україні в період незалежності.

Модератор заходу І. Стамбол зазначив, що тема постатей, їх сприйняття, джерельної бази лишається такою ж актуальною, як і на попередніх етапах державотворення. Із цим погодився директор Інституту біографічних досліджень (ІБД) Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського член-кореспондент НАН України В. Попик. Він підкреслив, що біографіка завжди

була дуже важливим спрямуванням української гуманітаристики, а сьогодні в умовах війни набуває особливого значення для патріотичного згуртування людей, збереження традицій та гуманістичного духу українського світу: «Біографію окремої людини іноді дуже важко вписати в канони нашого розуміння історії, бо людина не завжди пливе за течією. Іноді – проти неї. Людське життя, його сприйняття і людські дії складні і суперечливі. Вони не складаються у звичайну схему».

За його словами, наукове співтовариство гостро відчуває необхідність теоретичних розробок. Про це свідчить кількість наукових конференцій, присвячених цій темі. У 2022–2023 рр. вони збиралися щонайменше 15 разів. Останні десятиліття продемонстрували, що поле біографічних репрезентацій урізноманітнюється в тому числі завдяки постатям представників світової інтелектуальної еліти, пов'язаних з історією України.

Провідний науковий співробітник ІБД Національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського доктор історичних наук Л. Буряк зауважила: «Поліфонія біографічного простору наразі має вектор суспільного запиту на сучасного героя. Оскільки це було ще в довоєнних вимірах, я намагалася довести, що такими сучасними героями для українського суспільства на тому етапі були передусім інтелектуали, біографії яких опинилися в центрі уваги соціальних комунікацій».

Розділ монографії, присвячений мемуарним жанрам, представила завідувач відділу теорії та методики біобібліографії ІБД Національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського кандидат історичних наук Н. Любовець. Учена зазначила: «У розвитку української мемуарної традиції є приклади як позитивного використання мемуарів для того, щоб впроваджувати національно орієнтовані смисли задля досягнення національної незалежності, утвердження ідей свободи, так і негативний досвід, коли мемуари використовували як інструмент для створення підвалин тоталітарної системи. Це робилося настільки системно й професійно, що за часів Радянського Союзу вдалося сформулювати феномен радянської людини, з наслідками якої ми досі боремося й не подолали їх».

Інша учасниця презентації, старший науковий співробітник ІБД Національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського кандидат історичних наук Н. Марченко зізналася, що в неї було найширше поле для роботи, тому що дискурс дитячої науково-дитячої книги раніше не існував в Україні. Науковиця зауважила, що дитяча біографіка передусім цікава проблемою пантеону: «За добу незалежності з'явилася велика кількість нових імен. Дитяча література не може все одразу прийняти. Мимоволі виникає своєрідне сито, у яке потрапляє той, хто найцікавіший і найяскравіший. Тому автори, готуючи які-небудь збірки або тематичні енциклопедії для дітей, обирають найбільш показовий і цікавий матеріал».

Про особливості жанру художньої біографії інформувала провідний науковий співробітник ІБД Національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського

доктор філологічних наук Г. Александрова: «Особливо цікавить читача біографія письменника, написана іншим письменником. У цьому плані найбільш продуктивно працює С. Процюк, який починав як поет і учасник славнозвісного в 1990-ті роки угруповання “Нова дегенерація”. Як літературознавець він дуже добре знає біографії письменників».

Розділ, присвячений українській музичній біографії ХХІ ст., представила старший науковий співробітник ІБД Національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського кандидат історичних наук О. Бугаєва. У своєму виступі вона зазначила, що цю тему було представлено в аспекті двох ключових наративів – як явище духовної культури і водночас як об’єкт гуманітарних студій. «Музично-біографічне знання в наш час заявило про себе як яскравий філософський, мистецький, літературний феномен, що органічно вписує біографічні сторінки української музичної культури в контекст світового культурного надбання», – підсумувала О. Бугаєва (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 29.05).

***

Вийшла друком монографія «Язичництво населення давнього Пліснеська (VII–XII ст.)». Працю підготовлено вченою Інституту народознавства НАН України в рамках проєкту «Наукова книга для молодих вчених» Г. Филипчук, науковим співробітником відділу історичної етнології Інституту народознавства НАН України кандидатом історичних наук.

У монографії через призму етноархеологічних підходів висвітлюються численні питання язичництва населення давнього Пліснеська VII–XII ст. Насамперед характеризується структура та історичний розвиток культового центру (святилища), на основі якого постало величезне слов’янське городище. Окрему увагу звернено на унікальний елемент святилища – так званий жертвний «пояс», репрезентований сукупністю ритуальних кремаційних та інгумаційних поховань. Аналізується поховальний обряд корінного слов’янського та прийшлого варязького населення. Окреслюються питання релігії, світогляду та уявлень про сакральний простір мешканців Пліснеська, а також проблематика інституту служителів культу (жерців), їхнього впливу на державотворчі й градотворчі процеси (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 5.06).

Нагороди та відзнаки

Престижну Міжнародну наукову премію Шао в галузі математики присуджено члену-кореспонденту НАН України В. Дрінфельду.

Щорічну Міжнародну наукову премію Шао в галузі математики у 2023 р. за внесок у математичну фізику, арифметичну геометрію,

диференціальну геометрію та геометрію Келлера присуджено професору математики Чиказького університету (США) члену-кореспонденту НАН України В. Дрінфельду та директору Центру математичних наук Університету Цінхуа (Пекін, КНР) Шінг-Тунг Яу.

Наукова премія Шао в галузі математики вперше присуджується вихідцю з України.

В. Дрінфельд працював у Математичному відділенні Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б. І. Веркіна НАН України з 1981 до 1998 р. Членом-кореспондентом НАН України обраний у 1992 р. З 1998 р. працює в Чиказькому університеті. Нагороджений медаллю Філдса у 1990 р., яка є найпрестижнішою відзнакою в математиці та надається молодим математикам, а також Премією Вольфа у 2018 р., яка є третьою найпрестижнішою міжнародною академічною нагородою з математики після Абелівської премії та медалі Філдса. Він член Американської академії наук, член Американської академії наук і мистецтв, іноземний член Французької академії наук.

Довідково. Премія Шао присуджується прижиттєво за відкриття й досягнення в галузі астрономії, наук про життя та медицини (спільна категорія) і математики, при цьому пріоритет надається ученим, які є активними у відповідній галузі знань та мають нещодавні досягнення. Кандидати на премію номінуються у вересні – листопаді попереднього року запрошеними експертами у відповідних галузях наук. Лауреати премії оголошуються влітку, а церемонія нагородження відбувається ранньою осінню поточного року, під час якої лауреати отримують медаль і сертифікат про нагородження (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 5.06).

До уваги держслужбовця

Т. Добко, заввідділу НБУВ
А. Головащук, наук. співроб. НБУВ
П. Штих, наук. співроб. НБУВ

Григорій Савич Сковорода До 300-річчя від дня народження *Матеріали до бібліографії (1862–2022 рр.)*

Відомий український філософ-мислитель, поет, педагог, перекладач, музикант Г. Сковорода належить до найвидатніших виразників української ментальності XVIII ст. У його творах відобразилися світогляд, стиль, спосіб мислення, жива душа українського народу. Минуло вже 300 років від дня його народження, проте й на сьогодні його твори актуальні.

Народився Г. Сковорода 3 грудня (22 листопада за старим стилем) 1722 р. у козацькій родині в містечку Чорнухи на Полтавщині. Зростав і виховувався серед селян, у типовій українській родині на засадах народних чеснот та норм християнської моралі й етики, любові й добра. Уже в ранньому дитинстві почала формуватися духовна постать Г. Сковороди під враженням чарівної української природи, яку він надзвичайно любив. Визначну роль у вихованні Г. Сковороди відіграла родина й рідна школа.

Упродовж 1734–1753 рр. він здобув ґрунтовні знання з гуманітарних наук у Києво-Могилянській академії, хоча повного академічного курсу не закінчив. У 1742–1744 рр. був співаком придворної хорової капели цариці Єлизавети, отримав добру, як на той час, музичну освіту, звання регента. У 1744 р., повернувшись до Києва, поновив навчання в Києво-Могилянській академії в класі філософії. У 1745 р. вирушив до Угорщини, завербувався до «Токайської комісії із заготівлі вин до царського двору» під керівництвом генерал-майора Ф. Вишневського, де пробув п'ять років. Мандруючи країнами Європи, Г. Сковорода вдосконалював свої знання, цікавився народним життям, звичаями, мистецтвом, віруванням. І все це згодом відобразилося в його творах.

Викладаючи в Харківському колеґіумі піїтику, синтаксис, грецьку мову, Г. Сковорода захопився античною літературою. Тоді він почав писати «Байки харківські». Залишивши роботу в Харківському колеґіумі, останні 25 років життя подорожував українськими й російськими містами.

Помер Г. Сковорода 9 листопада (29 жовтня за старим стилем) 1794 р. у с. Іванівка (нині – Сковородинівка) на Харківщині.

Упродовж багатьох років спадщина Г. Сковороди не втрачає своєї актуальності, не перестає привертати увагу численних науковців, громадських діячів, освітян, надалі залишається невичерпним джерелом удосконалення педагогічної теорії й практики в різні періоди розвитку українського суспільства. На етапі соціальних трансформацій в Україні філософські й педагогічні твори Г. Сковороди відкривають у контексті сучасних викликів демократичні, гуманістичні ідеї освіти, навчання і виховання молоді. Високо цінували Г. Сковороду як народного філософа М. Костомаров, П. Куліш. І. Франко, один з найбільших знавців давнього письменства, оцінив постать Г. Сковороди як «появу вельми помітну в історії розвитку українського народу», вважаючи його «предтечею нової епохи», у творчості якого, хоча і в старій формі, знайшли вираження «нові ідеї європейської філософії й етики».

Самобутнє світобачення і творча спадщина Г. Сковороди представлені у діалогах, трактатах, епістолярії, поезіях, байках, притчах. Аналіз літературних джерел засвідчує, що предметом наукового осмислення вчених різних поколінь стали подвижницьке життя, багатогранна творча діяльність, філософські й педагогічні погляди. Різнобічним аспектам його багатого творчого доробку присвятили свої наукові розвідки ряд учених, літераторів, журналістів з різних країн світу.

Серед бібліографічних посібників, присвячених Г. Сковороді, варто відзначити видання: науково-допоміжні бібліографічні покажчики «Григорій Сковорода (1722–1794)» (2006, 2009, 2010, 2012, 2022), видані бібліотекою Університету ім. Г. Сковороди в Переяславі; бібліографічний довідник «Два століття сквородіяни» (2002); посібник Л. Ушкалова «Григорій Сковорода: семінарії» (2004), де зібрано понад три сотні тем з ґрунтовною бібліографією наукової літератури, що присвячена постаті Г. Сковороди. Сподіваємося, підготовлена біобібліографія сприятиме кращому пізнанню життя і творчості видатного філософа-просвітителя.

Офіційні документи

1. Про відзначення 290-річчя з дня народження Григорія Сковороди : Постанова Верхов. Ради України від 8 лют. 2012 р., № 4358-VI // Голос України. – 2012. – 18 лют. – С. 14 ; Уряд. кур'єр. – 2012. – 21 лют. ; Верховна Рада України : офіц. вебпортал парламенту України. Законодавство України. – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4358-VI#Text>

2. Про відзначення 300-річчя з дня народження Григорія Сковороди : Постанова Верхов. Ради України від 4 листоп. 2020 р., № 973-IX // Голос України. – 2020. – 12 листоп. ; Уряд. кур'єр. – 2020. – 13 листоп. ; Верховна Рада України : офіц. вебпортал парламенту України. Законодавство України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-IX#Text>

Основні друковані праці Г. Сковороди

Зібрання творів Г. Сковороди

3. Повне зібрання творів : у 2 т. / Г. С. Сковорода ; редкол.: В. І. Шинкарук (голов. ред.), В. Ю. Євдокименко, Л. Є. Махновець [та ін.] ; АН УРСР, Ін-т філософії. – Київ : Наук. думка, 1973.

Т. 1 : Пісні. Вірші. Байки. Трактати. Діалоги / редкол.: В. І. Шинкарук (голов. ред.), В. Ю. Євдокименко, Л. Є. Махновець [та ін.]. – 531 с. : іл., портр.

Т. 2 : Трактати. Діалоги. Притчі. Переклади. Листи. Різне / редкол.: В. І. Шинкарук (голов. ред.), В. Ю. Євдокименко, Л. Є. Махновець [та ін.]. – 574 с. : іл., портр. – Імен. покажч.: с. 561–774.

V323080/1-2; Білодід І. К. № 1080/1-2

4. Повна академічна збірка творів / Григорій Сковорода ; за ред. Л. Ушкалова ; НАН України, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди [та ін.]. – Едмонтон ; Торонто : Вид-во Канад. ін-ту укр.

с
т
у
д
і
й

Книга – перше видання творів великого українського поета й філософа Г. Сковороди (1722–1794), здійснене в належному академічному форматі. Воно є цінним джерелом для філософів, літературознавців, мовознавців, культурологів, педагогів, богословів та інших фахівців, які вивчають творчість Г. Сковороди, надійним підґрунтям для перекладів його творів іншими мовами, для підготовки популярних видань тощо.

5. Повна академічна збірка творів / Григорій Сковорода ; за ред. проф. Л. Ушкалова. – Харків : Майдан, 2016. – 1398 с.
Вс61939

6. Повна академічна збірка творів / Григорій Сковорода ; за ред. Л. Ушкалова ; НАН України, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка [та ін.]. – 2-ге вид., стереотип. – Харків : Савчук О. О. [вид.], 2016. – 1398, [1] с. : портр.
ФПУ № 3886

Вибрані твори

7. Сочинения Григория Саввича Сковороды. (1794–1894 год) : с портр. его, видом могилы и снимками почерка / собр. и ред. Д. И. Багалеем. – Харьков : Тип. губерн. правления, 1894. – [14], СХХХІ, 132, 352 с. : ил. – (Сборник Харьковского историко-филологического общества ; т. 7). – <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002041>

У виданні, підготовленому Д. Багалеем, наведено бібліографічний огляд творів Г. Сковороди, представлено повний список його творів, історія його життя, портрет філософа, зразок почерку.

Vu18097

8. Твори : в 2 т. / Г. С. Сковорода ; АН УРСР, Ін-т філософії ; редкол. Д. Х. Острянин [та ін.]. – Київ : Вид-во АН УРСР, 1961.

Т. 1 : Проповіді. Діалоги. Трактати. Притчі / упоряд. І. А. Табачников. – 639 с. : портр.

Т. 2 : Сад божественних пісень. Інші віршовані твори. Басні Харківські. Переклади. Листи / упоряд.: І. А. Табачников, І. О. Іваньо. – 623 с. : іл.

V309639/1-2

9. Вибрані твори / Г. С. Сковорода ; упоряд., підгот. текстів Б. А. Деркача. – Київ : Дніпро, 1971. – 135 с. : іл.

Va172233

10. Вибрані твори : у 2 т. / Г. С. Сковорода ; упоряд., підгот. текстів та прим. Б. А. Деркача. – Київ : Дніпро, 1972.

Т. 1 : Сад божественных пьсней, прозябшій из зерн священного писання. Басні Харьковскія. Інші твори. – 271 с. : іл.

Т. 2 : Из философських творів. – 276 с. : іл.

A122525/1-2

11. Избранное: песни, басни притчи / Г. С. Сковорода ; авт. предисл. И. Ф. Драч ; сост. В. Яременко. – М. : Художеств. лит., 1972. – 231 с. : ил.
Ao201718

12. Сочинения в 2 т. / Г. Сковорода / редкол.: В. И. Шинкарук, В. Е. Евграфов, В. Е. Евдокименко [и др.] ; АН СССР, Ин-т философии. – М. : Мысль, 1973.

Т. 1 : Песни. Стихи. Басни. Трактаты. Диалоги / сост. пер. и обраб. И

Т. 2 : Трактаты. Диалоги. Притчи. Письма. Философские переводческие работы / сост. пер. и обраб. И. В. Иванько, М. В. Кашубы. – 486 с. – (Философское наследие). – URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000962V323607/1-2>

13. Твори : у 2 т. / Г. С. Сковорода ; Гарвард. б-ка давнього укр. письменства, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка НАН України ; редкол.: О. Прицак (голова), О. Мишанич, Г. Грабович [та ін.] ; відп. ред. О. Мишанич. – Київ : Обереги, 1994.

Т. 1 : Поезії. Байки. Трактати. Діалоги / пер.: М. Кашуби, В. Шевчука. – 528 с. : портр. – (Корпус українських перекладів ; т. 1).

Т. 2 : Трактати. Діалоги. Притчі. Переклади. Листи / пер.: М. Кашуби, В. Шевчука. – 480 с. – (Київська бібліотека давнього українського письменства ; т. 2).

V339871/1-2

14. Твори : для ст. шк. віку / Г. С. Сковорода. – Київ : Веселка, 1996. – 271 с.

Vc30939

15. Сочинения / Г. С. Сковорода ; пер. з укр. А. Н. Гордиенко. – Минск : Современ. литератор, 1999. – 704 с. – (Классическая философская мысль).

ПпВа1168

16. Твори : у 2 т. / Г. С. Сковорода ; Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка НАН України ; редкол.: М. Жулинський (голова), М. Сулима, О. Прицак [та ін.] ; відп. ред. М. Сулима. – Вид. 2-ге, випр. – Київ : Обереги, 2005.

Т. 1 : Поезії. Байки. Трактати. Діалоги / пер.: М. Кашуби, В. Шевчука. – 528 с. – (Київська бібліотека давнього українського письменства ; т. 5. Студії).

1

1

с

.

:

Т. 2 : Трактати. Діалоги. Притчі. Переклади. Листи / пер.: М. Кашуби, В. Шевчука. – 528 с. – (Київська бібліотека давнього українського письменства ; т. 6. Студії).

В348987/1-2

17. Вибрані твори / Г. С. Сковорода ; НАН України, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка, Ін-т філос. ім. Г. С. Сковороди, Харків. іст.-філол. т-во ; упоряд. та передм. Л. Ушкалова. – Харків : Прапор, 2007. – 384 с.

Ва690945

18. Вибрані твори в українських перекладах / Г. Сковорода ; упоряд. текстів, передм. та прим. Л. В. Ушкалова. – Харків : Ранок, 2009. – 239 с. – (Українська муза : у 12 т. ; т. 1).

Ва759631

Окремі видання

19. Сад божественных песней, прозябший из зерн священного писания / Г. Сковорода ; Укр. істор.-філолог. т-во в Празі – Прага, 1941. – 210 с.

Айзеншток № 6116; Білодід № 2021

20. Харківські байки / Г. Сковорода ; за ред. П. Тичини ; пер. Ф. Бурлаки. – Київ : Держвидав, 1946. – 32 с. – URL: <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=10912>
Айзеншток № 7847; Маслов № 3826; Попов № 17367, 16366, 16520, 16617

21. Катехизис або початкові двері до християнських чеснот / Г. Сковорода. – 2-ге поправ. вид. – Детройт ; Торонто : Вид. укр. єванг. об-ня в ПА, 1963. – 18 с. – URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/324/file.pdf>

Ао25227

22. Сад пісень : вибрані твори / Г. Сковорода ; упоряд. В. Яременка ; редкол.: В. Я. Андрущенко, В. В. Бичко, Н. Д. Коваленко [та ін.] ; пер.: М. К. Зеров, П. Пелех, В. О. Шевчук. – Київ : Веселка, 1968. – 198 с. – (Шкільна бібліотека).

Айзеншток № 1106

23. Поезії / Г. С. Сковорода ; упорядкув. текстів та прим. В. В. Яременка ; редкол.: М. П. Бажан, О. Є Засенко, С. А. Крижанівський [та ін.]. – Київ : Радян. письм., 1971. – 239 с. : портр. – (Бібліотека поета). – URL: <https://chtyvo.org.ua/authors/Skovoroda/Poezii>

Ао197912; Айзеншток № 5923

24. Байки харківські / Григорій Сковорода, пер. і передм. проф. Ч. С. – Нью-Йорк : Вид-во Чартторийських, 1972. – 32 с. – URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000017245>

Байки Харківські (рос. Басни Харьковскія) – російськомовна збірка із 30 байок, написаних Г. Сковородою й виданих посмертно у 1837 р. московським видавництвом «Человеколюбивое общество». У цьому виданні байки подаються в перекладі на сучасну українську літературну мову. У такому вигляді вони вперше подаються для масового читача.

25. Байки Харківські. Афоризми / Г. С. Сковорода ; за ред. О. Р. Мазуркевича ; упоряд. і авт. передм. Н. О. Батюк. – Харків : Прапор, 1972. – 131 с. : іл. – URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000014737>

Ао201530; Білодід І. К. № 117

26. Літературні твори / Г. С. Сковорода ; вступ. ст., упорядкув. текстів та прим. Б. А. Деркача ; АН УРСР. – Київ : Наук. думка, 1972. – 436 с. : іл.

Ва209145; Айзеншток № 2029; Зубков С. Д. № 310

27. Сад пісень : вибрані твори / Г. Сковорода ; упоряд. В. Яременка ; редкол. : В. Я. Андрущенко, В. В. Бичко, Н. Д. Коваленко [та ін.] ; пер.: М. К. Зеров, П. Пелех, В. О. Шевчук. – Київ : Веселка, 1972. – 203 с. – (Шкільна бібліотека).

Ва252802

28. Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактати. Притчі. Прозові переклади. Листи / Г. С. Сковорода ; АН УРСР ; редкол.: І. О. Дзевєрін (голова) [та ін.] ; упоряд. та прим. І. В. Іваньо ; ред. В. І. Шинкарук. – Київ : Наук. думка, 1983. – 542 с. : портр. – (Бібліотека української літератури. Дожовтнева українська література).

Ва404221

29. Сад божественных песней: вірші, байки, діалоги, притчі / Г. С. Сковорода ; упоряд., авт. передм. та приміт. Б. А. Деркач. – Київ : Дніпро, 1988. – 319 с. : іл. – (Б-ка української класики «Дніпро»).

Ва484439

30. Skovoroda Hryhorij, učitel života (1722–1794) / H. Skovoroda ; úvodem S. Mathauserová. [Praha] : IRIAN, 1994. – 41 s.: il.

IP7825

31. Пізнай в собі людину / Г. С. Сковорода. – Львів : Світ, 1995. – 526 с. – До 200-ліття від дня смерті Г. С. Сковороди.

Ва562626

32. Хрестоматія з літератури рідного краю / упоряд.: Т. В. Баратова, М. К. Возіянов, Н. Д. Залімська. – Харків : Східно-регіон. центр гуманітар.-освіт. ініціатив, 2001. – 416 с.

Зі змісту: Г. С. Сковорода: «Розмова, звана Алфавіт, чи Буквар світу (Уривок)». – С. 14–15; «Вдячний Еродій (Уривок)». – С. 15–16.

Ва614598

33. Барокова поезія Слобожанщини : антологія: Онуфрій, Климовський, Сковорода / упоряд., пердм., прим. та комент. Л. Ушкалов. – [Харків] : Акта, 2002. – 524 с.

Зі змісту: Г. С. Сковорода: Сад божественных песней, прозябший из зерн священного писания. – С. 158–286; Вірші з діалогів та притч. – С. 291–353; Поезії з перекладів. – С. 356–359; Поезії з листів. – С. 363–455.

Табачник Д. В. Ао66

34. Жизнеописание. Сочинения / Г. Сковорода ; сост.: С. Шумов, А. Андреев. – Киев : Монолит; М. : Евролинц-Традиция, 2002. – 200 с. – (Украинское наследие для мира).

Ва656987

35. Розмова про істинне щастя / Г. С. Сковорода ; пер. укр. мовою, прим. В. О. Шевчука. – Харків : Прапор, 2002. – 280 с.

Ва633982

36. Сад божественных пісень / Г. Сковорода ; підгот. тексту, передм. та комент. Л. Ушкалова ; худож. У. Мельникова. – Харків : Майдан, 2002. – 127 с. : іл. – (Бібліотека слобідської класики).

Ао262804

37. Історія української школи і педагогіки : хрестоматія / уклад. О. О. Любар ; за ред. В. Г. Кременя. – Київ : Знання, 2005. – 767 с.

Зі змісту: Г. Сковорода: «Вдячний еродій». – С. 115–122; «Вбогий жайворонок». – С. 122–126; «Байки». – С. 126–128; «Лист до Михайла Ковалинського». – С. 128.

Вс41298

38. Світ ловив мене, та не впіймав / Г. С. Сковорода ; упоряд. та вступ. ст. В. В. Кравець. – Харків : Фоліо, 2006. – 608 с.

Ва672504

39. Шляхи сподівань : українська література кінця XVIII – початку XX ст. / упоряд., передм., есе про авт. В. І. Шкляра. – Київ : Грамота, 2006. – 512 с. – (Шкільна бібліотека. Українська література).

Зі змісту: Г. Сковорода: Із книги «Сад божественних пісень». – С. 7–11; Із книги «Байки Харківські». – С. 12–14; Із циклу розмов про щастя. – С. 15–82.

Va680521

40. Сад божественних пісень : для ст. шк. віку / Г. С. Сковорода ; упоряд. текстів, передм., прим. В. Шевчука. – Київ : Школа, 2007. – 334 с. – (Бібліотека шкільної класики) (Твори шкільної програми для читання та обов'язкового вивчення).

Va716108

41. Українська байка : [збірка]. – Харків : Фоліо, 2008. – 317 с. – (Українська класика). – URL: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?&id=2469>

Зі змісту: Г. Сковорода (1722–1794): Басня Езопова. – С. 3–4.

Va703544

42. Байки Харківські / Г. С. Сковорода ; авториз. пер. зі староукр. мови Н. Федорак. – Львів : Свічадо, 2009. – 72 с. : іл. – (Короткі історії для душі).

Ao268212

43. Narkissos. Tunne itsesi / Grigori Skovoroda ; suomentanut Mari Miettinen. – Jyväskylä : Pias Oy, 2009. – 98 p.

IB227506

44. Сад божественних пісень : [поезії, байки, притчі, філос. трактати, листи] : для старш. шк. віку / Григорій Сковорода ; упоряд. текстів, передм., прим. В. Шевчука. – Київ : Нац. книжк. проект, 2011. – 334 с. – (Бібліотека шкільної класики. Обов'язкова програма. 9 клас).

Va750148

45. Ізраїльський Змій : [трактат] / Григорій Сковорода ; Центр. держ. іст. арх. України, м. Київ, Харків. приват. музей міськ. Садиби ; упоряд. Г. В. Путова. – Факс. вид. – Харків, 2012. – 170 с.

Va759406

46. Листи до Михайла Ковалинського / Г. С. Сковорода ; Нац. літ.-мемор. музей Г. С. Сковороди ; упоряд., передм., прим. й комент. Л. Ушкалова. – Харків : Майдан, 2012. – 182 с. : портр.

47. Сад божественных песней, прозябший из зерн Священнаго Писанія / Григорій Сковорода ; пер. укр. В. Шевчука ; пер. рум. Eusebie Frasenius ; передм. V. Antoficiuk, E. Frasenius = Livada cânturilor divine, care acrescut din semințele sfintei scripturi / Hryhorii Skovoroda. – Чернівці : Наші книги, [2012]. – 260 с.

Ва791520

48. Вхідні двері до християнської доброчесності / Г. Сковорода // Філософ. думка. – 2014. – № 5. – С. 7–18.

Ж61798

49. Буквар миру : кн. для сімейн. читання / Григорій Сковорода ; упоряд., пер. та прим. Л. Ушкалова. – Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2015. – 317, [1] с. : іл.

Вс59470

50. Буквар миру : кн. для сімейн. читання / Григорій Сковорода ; упоряд., пер. та прим. Л. Ушкалова. – 2-ге вид. – Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2016. – 317, [1] с. : іл.

Вс61767; ФПУ № 3944 / С44-ФЯ

51. Кращі українські байки : [нар. та авт. байки] / уклад. О. В. Зав'язкін. – Київ : Укрвидавполіграфія, 2016. – 223 с. : іл.

Зі змісту: Григорій Сковорода [Байки зі збірки «Байки Харківські»]. – С. 16–23.

Ва806121

52. Григорій Сковорода дітям : [для ст. шк. віку] / Г. Сковорода ; упоряд., передм., прим. Валерія Шевчука]. – Львів : Априорі, 2017. – 86, [1] с. : іл., ноти. – (Априорі – дітям).

Со36140

53. Найкраще : [вибр. твори] / Григорій Сковорода ; пер.: М. Кошуби, Г. Сварник, Н. Федорака. – Львів : Terra Incognita, 2017. – 318, [1] с. : іл. – (Українська езотерика).

ВА815587

54. Найкраще : [збірник] / Григорій Сковорода ; пер.: М. Кашуби, Г. Сварник, Н. Федорака. – Львів : Terra Incognita, 2018. – 318, [1] с. – (Українська езотерика).

Ва820916

55. Байки Харківські / Григорій Сковорода ; пер. Назара Федорака. – Львів : Terra Incognita, 2019. – 99, [8] с. : кольор. іл. – (Українська езотерика).

Со36738

56. Найкраще : [вибр. твори] / Григорій Сковорода ; пер. М. Кашуби, Г. Сварник, Н. Федорака. – Львів : Terra Incognita, 2019. – 318, [1] с. : іл. – (Українська езотерика).

Ва841031

57. Байки : [для дітей мол. шк. віку] / Григорій Сковорода ; упоряд. й адапт. Леоніда Ушкалова. – Харків : Віват, 2020. – 62, [1] с. : кольор. іл. – (Найкращий подарунок).

Со37229

58. Літературні твори : до 300-річчя від дня народж. Григорія Сковороди / Григорій Сковорода ; упоряд., передм., пер. та прим. Валерія Шевчука. – Львів : Апріорі, 2020. – 350, [1] с. – (Споконвічна мудрість).

Ва843268

59. Григорій Сковорода – дітям : [для дітей та юнацтва] / байки в переказі Олександра Виженка і мал.-загадках Анни Сезон. – Київ : Час майстрів, 2021. – 106 с. : кольор. іл. – (Найкраще – дітям).

Ва855652

60. Життя наше – це подорож / Григорій Сковорода ; упоряд. і пер. Валерій Шевчук. – Львів : Апріорі, 2021. – 269, [2] с. : іл.

Со37901

61. Літературні твори / Григорій Сковорода ; упоряд., передм., пер. та прим. Валерія Шевчука. – Вид. 2-ге. – Львів : Апріорі, 2021. – 350, [1] с. : портр. – (Споконвічна мудрість).

Ва855465

Література про життя і діяльність Г. Сковороди

62. Данилевский Г. П. Сковорода, украинский деятель XVIII века (Материалы для истории южнорусской литературы / Г. П. Данилевский // Основа. – 1862. – № 8. – С. 1–39; № 9. – С. 39–96.

Микитенко І. Ж16

63. Данилевский Г. П. Григорий Саввич Сковорода // Данилевский Г. П. Украинская старина : материалы для ист. укр. лит. и нар. образования / Г. П. Данилевский. – Харьков : Изд. Заленского и Любарского, 1866. – С. 1–9

Во84129

64. Коваленский М. И. Житие Сковороды, описанное другом его М. И. Коваленским / М. И. Коваленский ; предисл. Н. Ф. Сумцов. – Киев : ред. «Киевской Старины», 1886. – 48 с. – URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/0002232>

М. Ковалинський – просвітницький діяч, рязанський губернатор, освіту отримав у Харківському колегіумі, після закінчення якого, викладав в ньому поетику в 1766–1769 рр. Його другом і наставником у цей період стає знаменитий філософ Г. Сковорода, який залишив усі свої праці Михайлу перед смертю. «Життя Григорія Сковороди» – значна літературна і побутова пам'ятка свого часу, яка входила до складу масонської збірки «Дзеркало світу». Ще в рукописі твором Ковалинського про Сковороду користувалися І. Снегірьов у «Вітчизняних записках» (1823), архімандрит Гавриїл в «Історії російської філософії» (1840), Аскоченський у «Київських Губернских Відомостях» (1855) і Г. Данилевський у життєписі Г. Сковороди. «Житіє» було видано в «Киевской Старине» в 1886 р. і вдруге, у 1894 р., Харківським історико-філологічним товариством при зібранні творів Г. Сковороди.

65. Зеленогорский Ф. Г. С. Сковорода как философ / Ф. Зеленогорский // Киев. старина. – 1894. – № 12. – С. 463–469.
Ж1197

66. Пісочинець Д. Григорій Сковорода, його життя і діяльність / Д. Пісочинець // Зоря. – 1894. – Ч. 20. – С. 442–448; Ч. 21. – С. 464–465; Ч. 22. – С. 477–485; Ч. 23. – С. 496–499; Ч. 24. – С. 523–524.
ВБЗІК XI.127/С

67. Русова С. Страннік Григорій Саввич Сковорода : біогр. очерк / С. Русова. – Харків : Изд-во Харьк. о-ва распространения в народе грамотности, 1894. – 32 с.
Au1238 Au15284 Au11520

68. Багалея Д. И. Украинский философ Григорий Саввич Сковорода / Д. И. Багалея // Киев. старина. – 1895. – № 2. – С. 145–169; № 3. – С. 265–294; № 6. – С. 272–300.
Ж1197

69. Багалея Д. И. Григорий Саввич Сковорода : его учение, жизнь и значение : (речь, произнес. в публ. заседании Харьк. ист.-филол. о-ва, по случаю исполнившегося 29 окт. 1894 г. столетия со дня смерти этого философа) / Д. И. Багалея. – Харьков : Тип. губерн. правления, 1896. – 4, 16 с. – Отд. отт. из: Сб. ист.-филол. о-ва [при Харьк. ун-те]. – 1896. – Т. 8. – С. 52–67, разд. паг.
Vu18516

70. Сковорода (Григорій Саввичь, 1722–94) // Энциклопедический словарь : в 41 (82) т. / изд.: Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон. – СПб., 1900. – Т. 59 (30). – С. 217–219.
В191/17; ВНБІ Я20 Э68

71. Данилевский Г. П. Григорий Саввич Сковорода // Данилевский Г. П. Сочинения : в 24 т. – изд. 8-е, посмерт. / Г. П. Данилевский. – СПб : Изд. А. Ф. Маркса, 1901. – Т. 21. – С. 25–94.

Попов № 15930

72. Петров Н. Первый (малороссийский) период жизни и научно-философского развития Григория Саввича Сковороды / Н. Петров. – Киев, 1902. – 31 с. – Отд. отт. из: Тр. Киев. духов. акад. – 1902. – № 12. – С. 588–618.

Во31635

73. Указатель источниковъ для ознакомления с Южной Русью / Сост. Д. Дорошенко. – СПб., 1904. – 62 с.

Зі змісту: XXV. Українські філософи (Гр. Сковорода, Д. Велланскій, П. Юркевичъ).

Айзеншток № 8057; РЛ № 4312

74. Гусев Н. Н. Народный украинский мудрец Григорий Саввич Сковорода / Н. Н. Гусев. – М. : Посредник, 1906. – 64 с.

Во314413; А17295И

75. Багалея Д. И. Г. И. Сковорода и Л. Н. Толстой. Историческая параллель : речь проф. Д. И. Багалея / Д. И. Багалея. – Харьков : Тип. и литогр. М. Зильберберг и С-вья, 1911. – 8, [2] с. – Отд. отт. из: Памяти Л. Н. Толстого : сб. речей, произнес. в торжеств. заседании Совета имп. Харьков. ун-та и ист.-ф

Вu18517

76. Эрн В. Ф. Григорий Саввич Сковорода. Жизнь и учение / В. Ф. Эрн. – М. : Тов-во тип. А. И. Мамонтова, 1912. – 342 с. : портр. – URL: https://royallib.com/book/ern_vladimir/grigoriy_savvich_skovoroda_gizn_i_uchenie.html#modal

В095698; В18397И

77. Гетьманець Г. Хто такий Григорій Сковорода / Г. Гетьманець ; Укр. шк. ; під ред.: С. Русової [та ін.]. – Київ : Дзвін, 1919. – 55 с. – (Біографічна бібліотека) ; Українська школа № 7).

РЛ № 1219; РЛ № 2930; Попов № 16301

78. Коваленко Гр. Григорій Сковорода, його життя і твори / Г. Коваленко. – Полтава : З друкарні т-ва «Печатне Діло», 1919. – 156 с. – URL: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?&id=10495>

РЛ № 5120; РЛ № 6058

.

1

9

1

0

79. Житецький П. Григорій Савич Сковорода та його філософський світогляд. Осібність його в сучасних йому течіях громадського життя та його літературний стиль // Житецький П. «Енеїда» Котляревського в зв'язку з оглядом української літератури XVIII ст. / П. Житецький. – Київ : Всеукр. коопер. вид. союз, 1919. – С. 28–41.

Попов № 8252

80. Поточний В. Григорій Сковорода / В. Поточний // Книгарь. – 1919. – Число 28. – Стовпець 1881–1888.

Ж6124

81. Клепатський П. Український мандрівний філософ Григорій Савич Сковорода / П. Клепатський. – Кам'янець на Поділлі : Укр. вид-во в Катеринославі, 1920. – 32 с.

A17476И

82. Могилянський М. М. Григорій Сковорода в українській літературі / М. М. Могилянський // Книгарь. – 1920. – Число 1/3 (29/31). – Стовпець 5–14.

Ж6124

83. Петров В. В. Література про Сковороду / В. В. Петров // Книгарь. – 1920. – № 1/3 (29/31). – Стовпець 14–24.

Ж6124

84. Возняк М. Грицько Сковорода : славний укр. мудрець (1722–1794) / оповів Михайло Возняк. – Львів : З друк «Діла», 1922. – [2], 24 с., 1 арк. портр. – (Народна бібліотека Просвіти ; ч. 14). – URL: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?&id=13927>

85. Тисяченко Г. Народний філософ-учитель Г. С. Сковорода: його життя та діла 1722–1794 / Г. Тисяченко. – Лохвиця, 1922. – 90 с.

Au17976; Айзеншток № 4136

86. Багалеї Д. И. Украинский странствующий философ Г. С. Сковорода. С приложением статьи М. И. Яворского «Сковорода и его общество» / Д. И. Багалеї. – Харьков, 1923. – 66 с. : ил.

Va59371; Айзеншток № 4123; Попов № 16492, № 16667; РЛ № 2732

87. Пам'яті Г. С. Сковороди (1722–1922) : зб. ст. – Одеса : Вид-во Ювілейна Комісія, 1923. – 98 с.

АИ 160; Попов № 16646

88. Тичина П. Сковорода. Уривки з симфонії. – Львів : Вид-во «Нова культура», 1923. – 16 с.

Ао101632

89. Білий В. Г. С. Сковорода. Життя й наука / В. Білий. – Київ : Друк. військ-ред. ради, 1924. – 46 с. – URL:

<https://elib.nlu.org.ua/view.html?&id=13926>

90. Котович А. Григорій Савич Сковорода : український філософ XVIII ст. А. Котович. – Львів : Молода Україна, 1924. – 48 с.

Айзеншток № 8038; РЛ № 2846

91. Проліс М. В тенетах далечини: пам'яті Григорія Сковороди / М. Проліс. – Прага; Берлін : Нова Україна, 1924. – 60 с.

Ао262530; Айзеншток № 4120

92. Пелех П. З життя і творчості Сковороди / П. Пелех // Зап. Наук. т-ва ім. Шевченка. – Львів, 1925. – Т. 136/137. – С. 139–157.

Ж20869

93. Багалій Д. І. Український мандрований філософ Гр[игорій] Сав[ич] Сковорода / Д. І. Багалій. – Харків : Держвидав України, 1926. – 397 с. : іл., портр. – (Критична бібліотека). – URL: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?&id=8630>

Монографія історика, громадського діяча, активного учасника культурного та політичного життя доби Української революції 1917–1921 рр. Д. Багалія присвячена життю й діяльності українського просвітителя, філософа та поета Г. Сковороди. Автор висвітлює погляди Г. Сковороди та аналізує вплив доробку філософа на сучасне йому суспільство. Монографію, яка майже одразу після виходу стала бібліографічною рідкістю, вважають однією з найкращих у сквородознавстві. Вміщено фотографії.

Ва490909; Попов 16574

94. Петров В. До характеристики філософського світогляду світу Сковороди / В. Петров // Зап. Іст.-філол. від. / Укр. акад. наук. – Київ, 1927. – Кн. 13/14. – С. 30–43.

Ж1089

95. Поліщук В. Григорій Сковорода : біогр.-лірич. роман з перемінного болісного та веселого життя укр. мандрів. філософа / В. Поліщук. – [Харків] : Держвидав України, 1929. – 117 с. – URL: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?&id=13965>

Книга українського поета та прозаїка В. Поліщука присвячена життю та подорожам однієї з видатних українських особистостей, мандрівному філософу, письменникові, педагогу, громадському діячеві Г. Сковороді.

Ва628098

96. Чижевський Д. Григорій Сковорода // Чижевський Д. Нариси з
і
Вс28327; Р–6970; Айзеншток №8179; Маслов3519; Попов16027

97. Івах О. Той, кого світ ловив, та не впіймав : поема про славного
українського філософа Григорія Сковороду / О. Івах. – Вінніпег. – 1932. – 23 с.
Ао35694

98. Чижевський Д. І. Філософія Г. С. Сковороди / Д. І. Чижевський. –
Варшава, 1934. – 224 с. : іл. – (Праці українського наукового товариства. Серія.
Філософська, Т. 24, Кн. 1). – URL: [http://irbis-
nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0005514](http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0005514)

Це одна з найвідоміших праць видатного українського вченого Д. Чижевського
(1894–1977). У своїй книзі Чижевський на багатому джерельному матеріалі досліджує
засади сквородинської метафізики, антропології, гносеології, етики. Універсалії та образи
українського філософа яскраво увиражені на тлі античного платонізму й неоплатонізму,
патристики, середньовічної та новочасної (передовсім німецької) містики.

Попов 17273

99. Тичина П. Григорій Сковорода : вступ. слово на урочистому вечорі
в Держ. Київ. ун-ті 19 XI. 1939 р. / П. Тичина. – Київ, 1939. – 51 с.
Во360338

100. Тичина П. Г. Г. С. Сковорода : зб. доповідей з нагоди 220-річчя
народження 1722–1942 / П. Тичина, П. Попов, О. Трахтенберг ; АН УРСР ; Від.
сусп. наук. – Уфа : Вид-во АН УРСР, 1943. – 44 с.

Попов 16643

101. Жилко Ф. Т. Мовна практика Г. Сковороди // Жилко Ф. Т.
Літературна мова XVIII ст. / Ф. Т. Жилко. – Київ; Львів : Радян. шк., 1948. –
С. 18–21.

Попов 16795; 17274; 17275

102. Попов П. М. Новознайдені тексти Г. С. Сковороди / проф.
П. М. Попов, чл.-кор. АН УРСР. – Київ, 1950. – 50–69 с. – Окр. відбиток із зб.:
Радян. літературознавство. 1950. № 13.

Попов № 182

103. Билыч Т. Г. С. Сковорода – выдающийся украинский философ
XVIII века / Т. Билыч ; М-во культуры СССР, Киев. Гос. ун-т
им. Т. Г. Шевченко. – Киев, 1953. – 39 с.

Во480611

Ь

к

и

й

.

104. Попов П. М. Невідомий лист Г. С. Сковороди / П. М. Попов, чл.-кор. АН УРСР. – Київ, 1954. – С. 61–62. – Окр. відбиток із Вісн. АН УРСР. – 1954. – № 4.

Попов № 181

105. Котович А. Григорій Савич Сковорода : український філософ XVIII ст. / А. Котович ; Укр. православна церква у З.Д.А., Наук.-богослов. ін.-т. – Нью-Йорк, 1955. – 36 с.

Желехівський Б. № 197

106. Попов П. М. З листування Г. С. Сковороди / П. М. Попов // Радян. літературознавство. – 1955. – № 18. – С. 57–64.

Ж27444

107. Ковалінський М. Григорій Савич Сковорода : життя і деякі думки укр. філософа-спіритуаліста / М. Ковалінський ; опрац. Ю. Русов. – Лондон : Накл. Української видавничої спілки, 1956. – 36 с.

ЮЗ(4Укр)/ К-56

108. Ніженець А. М. Поетична творчість Г. С. Сковороди і російська література XVIII ст. / А. М. Сковорода. – Харків, 1956. – С. 261–283. – (Труди філологічного факультету Харківського ордена трудового червоного прапора державного університету ім. О. М. Горького ; т. 3).

Попов 16577

109. Білич Т. Світогляд Григорія Сковороди / Т. Білич ; М-во вищої освіти УРСР, Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 1957. – 112 с.

Во665844; Попов 16302; Попов 16576; Попов 16390

110. Попов П. М. Григорій Сковорода: життя і творчість : нарис / П. М. Попов. – Київ : Держлітвидав, 1960. – 171 с. – Бібліогр. : с. 170–171.

Ао150233

111. Ніженець А. М. Г. С. Сковорода. Заповітні місця на Харківщині : до 240-річчя з дня народж. / А. М. Ніженець. – Харків : Вид-во Харків. ун-ту, 1962. – 42 с. : іл

Ао161212

112. Ніженець А. М. Приклад діянь дивовижних : до 240-річчя з дня народж. Г. С. Сковороди / А. М. Ніженець. – Прапор. – 1962. – № 12. – С. 70–74.

Ж26911

113. Шкуринов П. С. Мировоззрение Г. С. Сковороды : лекции для студ.-заочн. / П. С. Шкуринов. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1962. – 82 с.
Во831364

114. Шолом Ф. Я. З історії традицій Г. С. Сковороди в українській та російській сатиричній поезії кінця XVIII – початку XIX ст. / Ф. Я. Шолом // Питання історії та культури слов'ян / М-во вищ. і серед. спец. освіти УРСР, Київ. Ордена Леніна держ. ун-т ім. Т. Г. Шевченка ; редкол.: А. О. Білецький, А. О. Іщук, В. О. Капустін [та ін.] ; відп. ред. В. І. Масальський. – Київ, 1963. – Ч. 2. – С. 30–38.
Попов 12031

115. Бондар В. Сковорода у Бабаях : поема / В. Бондар // Прапор. – 1965. – № 9. – С. 4–9.
Ж26911

116. Іваньо І. В. Жанр байки у творчості Г. Сковороди / І. В. Іваньо // Радян. літературознавство. – 1965. – № 8. – С. 24–33.
Ж27444

117. Кудрицький Є. Латинська мова в поетичній спадщині Г. С. Сковороди: (з мовно-стилістичних спостережень) / Є. Кудрицький // З історії української та інших слов'янських мов : зб. ст. / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід [та ін.]. – Київ : Наук. думка, 1965. – 211 с.
Во953251; Білодід І. К. № 256; Попов № 5152; Попов № 15935

118. Попов П. М. Нові сторінки літературної спадщини Г. С. Сковороди / П. М. Попов // Радян. літературознавство. – 1965. – № 4. – С. 102–107.
Ж27444

119. Сидоренко Г. Про віршову інтонацію у збірці Г. С. Сковороди «Сад божественних песней» / Г. Сидоренко // Радян. літературознавство. – 1966. – № 6. – С. 41–47.
Ж27444

120. Махновець Л. Є. Григорій Савич Сковорода / Л. Є. Махновець // Історія української літератури : у 8 т. / Л. Є. Махновець, Д. В. Чалий ; АН УРСР, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка ; редкол.: Є. П. Кирилюк (голова) [та ін.] ; відп. ред. Є. С. Шабліовський. – Київ : Наук. думка, 1967. – Т.2 : Становлення нової літератури (друга половина XVIII – тридцять років XIX ст.). – С. 108–130.
В316865/2

121. Редько М. П. Світогляд Григорія Сковороди / М. П. Редько. – Львів, 1967. – 264 с. : портр.
Ва38204
122. Попов П. М. Григорій Сковорода: літ. портрет / П. М. Попов. – 2-ге вид. випр. – Київ : Дніпро, 1969. – 173 с.
У виданні змальовано життя Г. Сковороди, визначено його світогляд, проаналізовано філософські й літературні твори, їх історичне значення.
Ао187738
123. Шевчук В. А. Григорій Сковорода : роман / В. А. Шевчук. – Київ : Радян. письменник, 1969. – 317 с.
Гнатишин А./№318
124. Ніженець А. М. На зламі двох світів : розвідка про Г. Сковороду і Харків. колегіум / А. М. Ніженець. – Харків : Прапор, 1970. – 207, [1] с. : іл.
Ао194585
125. Деркач Б. Григорій Сковорода – письменник / Б. Деркач // Радян. літературознавство. – 1971. – № 11. – С. 59–71.
Ж27444
126. Тичина П. Г. Сковорода : симфонія / П. Г. Тичина ; редкол.: Н. М. Новиченко (голова) [та ін.]. – Київ : Радян. письменник, 1971. – 403 с. : іл.
Ао197933; Айзеншток № 2221
127. Від Вишенського до Сковороди : з історії філософської думки на Україні XVI–XVIII ст. : зб. ст. / АН УРСР, Ін-т філософії ; за ред. С. М. Перевертун ; відп. ред. В. М. Нічик. – Київ : Наук. думка, 1972. – 142 с.
Ва205281
128. Головаха І. П. Філософ-гуманіст Г. С. Сковорода / І. П. Головаха, І. П. Стогній. – Київ : Політвидав, 1972. – 76 с. : іл., портр.
Ао201084
129. Лощиц Ю. М. Сковорода / Ю. М. Лощиц. – М. : Молодая гвардия, 1972. – 223 с. : 13 л. ил. (Жизнь замеч. людей. Серия биографий ; вып. 520). – URL:<http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001066>
В301469/520

130. Ляшенко Л. І. Блискавиця темної ночі : повість [про Г. С. Сковороду] / Л. І. Ляшенко. – Київ : Веселка, 1972. – 152 с. : іл.
Ва205805

131. Махновець Л. Є. Григорій Сковорода: біографія / Л. Є. Махновець. – Київ : Наук. думка, 1972. – 255 с. : іл., ноти.
Ао201254; Айзеншток № 2601; Зубков С. Д. № 209

132. Педагогічні ідеї Г. С. Сковороди : зб. ст. / редкол.: О. Г. Дзевєрін (відп. ред.), В. З. Смаль, І. А. Табачников. – Київ : Вища шк., 1972. – 248 с.
Ао200833

133. Поліщук Ф. М. Григорій Сковорода: семінарій / Ф. М. Поліщук. – Київ : Вища шк., 1972. – 207 с.

Семінарій висвітлює життя і творчість видатного українського письменника та філософа Г. Сковороди, містить теми семінарських доповідей, критичну літературу до них, бібліографію творів.

Ао201431

134. Редько М. П. Видатний філософ-гуманіст : до 250-річчя з дня народж. Г. С. Сковороди / М. П. Редько. – Київ, 1972. – 48 с.
Ва211347

135. Табачников І. А. Григорій Сковорода: 1722–1794 / І. А. Табачников. – М. : Мысль, 1972. – 207 с. – (Мыслители прошлого).
Ао201253

136. Український календар, 1972 / Укр. сусп.-культурне т-во ; ред. А. Середницький. – Варшава, 1972. – 368 с.
Зі змісту: Український філософ Григорій Сковорода / В. Кульчицький. – С. 164–166; Г. Сковорода як філософ / П. Ротач. – 166–169.

137. Шаблювский Е. С. Г. С. Сковорода : к 250-летию со дня рождения украинского мыслителя и поэта / Е. С. Шаблювский. – М. : Знание, 1972. – 46 с.
Р661; Айзеншток № 7461; Зубков С. Д. № 85

138. Шреєр-Ткаченко О. Я. Григорій Сковорода – музикант / О. Я. Шреєр-Ткаченко. – Київ : Муз. Україна, 1972. – 94 с. : ноти. – Бібліогр.: с. 93–94.
Гнатишин А./№ 401

139. Білодід І. К. Видатний український філософ-демократ, просвітитель, поет Г. С. Сковорода / І. К. Білодід // Вісн. АН УРСР. – 1972. – № 11. – С. 76–88.

Ж20611

140. Гаєвська Л. Сліди, не змиті вічності дощами / Л. Гаєвська // Хлібороб України. – 1972. – № 11. – С. 40.

Про Г. С. Сковороду.

Жс26773

141. Горський В. С. Філософія Сковороди у дореволюційних вітчизняних дослідженнях / В. С. Горський // Філософ. думка. – 1972. – № 5. – С. 44–54.

Ж61798

142. Грицай М. Вивчення фольклористичних інтересів філософа і поета : до 250-річчя від дня народж. Григорія Сковороди / М. Грицай // Нар. творчість та етнографія. – 1972. – № 5. – С. 21–24.

Ж27482

143. Грицай П. С. Видатний філософ і поет / П. С. Грицай // Укр. мова і літ. в шк. – 1972. – № 11. – С. 59–71.

Ж28928

144. Євдокименко В. Ю. Г. С. Сковорода і суспільно-політична думка на Україні в ХІХ та ХХ ст. / В. Ю. Євдокименко // Філософ. думка. – 1972. – № 5. – С. 35–43.

Ж61798

145. Іваньо І. В. Питання історико-філософської оцінки спадщини Г. С. Сковороди / І. В. Іваньо // Філософ. думка. – 1972. – № 3. – С. 18–29.

Ж61798

146. Іваньо І. В. Проблеми жанрової специфіки філософських творів Г. С. Сковороди / І. В. Іваньо // Філософ. думка. – 1972. – № 5. – С. 84–92.

Ж61798

147. Ільницький М. Невичерпна тема / М. Ільницький // Жовтень. – 1972. – № 11. – С. 144–148.

Про Г. С. Сковороду.

Ж26476

148. Кирик Д. П. Учення Г. С. Сковороди про мікрокосмос / Д. П. Кирик // Філософ. думка. – 1972. – № 5. – С. 67–75.

Ж61798

149. Ков'яров І. С. Народний філософ : нотатки бібліографа : до 250-річчя з дня народж. Г. С. Сковороди / І. С. Ков'яров // Прапор. – 1972. – № 5. – С. 103–107.

Ж26911

150. Козій Д. Три аспекти самопізнання у Сковороди : до 250-річчя народж. (1722 – 3 груд. 1972 р.) / Д. Козій // Сучасність. – 1972. – № 12. – С. 66–78.

Ж14413

151. Красицький Л. З одного джерела / Л. Красицький // Людина і світ. – 1972. – № 10. – С. 26–28.

Про філософські погляди Г. С. Сковороди.

Ж28412

152. Лисак М. Глашатай розуму / М. Лисак // Донбас. – 1972. – № 6. – С. 99–104.

Ж28513

153. Митрович К. Портрет Сковороди : у 250-річчя його народж. / Кирило Митрович // Сучасність. – 1972. – № 11. – С. 44–55.

Ж14413

154. Сиваченко М. До історії української пареміографії: Г. С. Сковорода / М. Сиваченко // Нар. творчість та етнографія. – 1972. – № 5. – С. 25–36.

Ж27482

155. Стогній І. П. Назустріч ювілею Г. С. Сковороди / І. П. Стогній // Філософ. думка. – 1972. – № 2. – С. 113–114.

Ж61798

156. Володимир. Григорій Сковорода. Лицар Святої Борні / Володимир = Wolodymyr. Hrygori Skovoroda. The Knight of the Sacred Battle / Wolodymyr. – Лондон ; Торонто : [s. n.], 1973. – 109 с. – (Історія української філософії / Інститут Володимира Шаяна ; ч. 7). – URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/2432/file.pdf>

Ва80856

157. Гребенна П. П. Об'єкт дослідження – філософія Г. С. Сковороди / П. П. Гребенна, І. Я. Матковська // Філософ. думка. – 1974. – № 1. – С. 132–134.

Ж61798

158. Шабліовський Є. Григорій Сковорода – мислитель і поет // Шабліовський Є. Життя. Література. Письменник : вибр. дослідж. / Є. Шабліовський. – Київ : Дніпро, 1974. – С. 48–89.

Va252376

159. Григорій Сковорода – 250 : матеріали про відзначення 250-річчя з дня народж. / упоряд.: І. П. Стогній, П. Ю. Шабатин ; ред. кол.: В. І. Шинкарук, І. П. Головаха, З. С. Голубєва [та ін]. – Київ : Наук. думка, 1975. – 255 с. : іл.

Vc14152

160. Мишанич О. В. Григорій Сковорода і усна народна творчість / О. В. Мишанич ; АН УРСР, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка. – Київ : Наук. думка, 1976. – 150, [1] с.

Va278139

161. Славутич Яр Тринадцята пісня Григорія Сковороди / Яр Славутич // Герус О. В. Ювілейний збірник Української Вільної Академії Наук в Канаді = The jubilee collection of the Ukrainian free academy of sciences in Canada / О. Герус, О. Баран, Я. Розумний. – Вінніпег ; Манітоба : УВАН, 1976. – С. 223–2

IV195415

162. Барка В. Апостолічний старчик / В. Барка // Сучасність. – 1977. – № 1. – С. 5–13.

Про Г. С. Сковороду.

Ж14413

163. Ніженець А. М. Сковорода Григорій Савич / А. М. Ніженець // Шевченківський словник : в 2 т. / редкол.: І. Я. Айзеншток, В. А. Афанасьєв, М. П. Бажан [та ін.]. – Київ, 1977. – Т. 2. – С. 215.

V327658/2

164. Поліщук Ф. М. Григорій Сковорода: життя і творчість / Ф. М. Поліщук. – Київ : Дніпро, 1978. – 262 с. : портр.

Ao217224

165. Сиваченко М. До коментування «Алфавита мира» Г. С. Сковороди / М. Сиваченко // Радян. літературознавство. – 1979. – № 12. – С. 54–59.

Ж27444

166. Winter E. Der weise Kosak Grigory Skovoroda (1722–1794) // Winter E., Mühlpfordt G. Kerzerschicksale. Christliche Denker aus neun Jahrhunderten. – Berlin: Union-Verlag, 1979. – S. 252–260.

IB203843

167. Skoworoda H. S. // Meyers enzyklopädisches Lexikon : in 25 Bänden. Band 21, Sche-Sm / mit Sonderbeiträgen von Jean Améry, Bernhard Hassenstein, Walter Kempowski... [et al.] 9. völlig neu bearb. Aufl. – Mannheim ; Wien ; Zürich : Bibliographisches Institut, 1981. – S. 808.

B275055/21

168. Іваньо І. В. Філософія і стиль мислення Г. Сковороди / І. В. Іваньо ; відп. ред. В. М. Нічик ; АН УРСР, Ін-т філософії. – Київ : Наук. думка, 1983. – 272 с.

Ва398691

169. Ніженець А. М. Про оточення Г. С. Сковороди у Липцях і Валках (70–80-і роки XVIII ст.) / А. М. Ніженець // Радян. літературознавство. – 1983. – № 2. – С. 28–35.

Ж27444

170. Драч І. Ф. Григорій Сковорода : біогр. повість / І. Ф. Драч, С. Б. Кримський, М. С. Попович ; за заг. ред. В. М. Нічик. – Київ : Молодь, 1984. – 215 с. : іл. (Уславлені імена). – URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000528>

У книзі розповідається про життя і діяльність Г. Сковороди-гуманіста, поета, філософа і просвітителя другої половини XVIII ст.

Ва406963

171. Ніженець А. М. Григорій Сковорода. Пам'ятні місця на Україні / А. М. Ніженець, І. П. Стогній. – Київ : Наук. думка, 1984. – 93, [2] с. : іл. – Бібліогр.: с. 93–94.

Ао237183

172. Історія української літератури : у 2 т. / редкол.: І. О. Дзеверін (голова) [та ін.]. – Київ : Наук. думка, 1987–1988.

Т. 1 : Дожовтнева література / М. П. Бондар, О. І. Гончар, М. С. Грицюта [та ін.] ; відп. ред. М. Т. Яценко. – 1987. – 632 с.

Сковорода Г. С. – С. 16, 112, 117, 127, 141–145, 148, 149, 153, 154, 179, 181, 188, 209, 265, 284, 475, 609.

Т. 2 : Радянська література / Л. М. Новиченко, І. О. Дзеверін, В. Г. Дончик [та ін.] ; відп. ред. Л. М. Новиченко. – 1988. – 742 с.

Сковорода Г. С. – С. 29, 90, 276, 259, 264, 280, 314, 344, 345, 347, 373, 413, 525, 699.

В335067/1,2; ВНБІ Ш5(2=УКР)5я2 І-90

173. Барабаш Ю. Я. Богослов? Мистик? Атеист? [Г. С. Сковорода] / Ю. Я. Барабаш // Наука и религия. – 1988. – № 2. – С. 43–45 ; № 3. – С. 42–44 ; № 4. – С. 36–38.

Ж28024

174. Барабаш Ю. Я. Знаю человека... Григорий Сковорода: Поэзия. Философия. Жизнь / Ю. Я. Барабаш. – М. : Художеств. лит., 1989. – 333, [2] с. Ва498122

175. Корж Н. Крилате слово в творчості Г. Сковорода / Н. Корж. – Прапор. – 1989. – № 4. – С. 175–178.

Ж26911

176. Лоциц Ю. М. Сковорода Григорий Саввич / Ю. М. Лоциц // Философский энциклопедический словарь / редкол.: С. С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильичев [и др.]. – 2-е изд. – М. : Сов. энцикл., 1989. – С. 589.

Вс27383; ВНБІ Ю я2 Ф56

177. Пільгук І. Григорій Сковорода : художній життєпис // Пільгук І. Дуби шумлять : біогр. повісті / І. Пільгук. – Київ : Дніпро, 1990. – С. 5–208.

Ва512438

178. Шевчук В. Григорій Сковорода – людина, мислитель, митець // Шевчук В. Дорога в тисячу років : роздуми, статті, есе / В. Шевчук. – Київ : Радян. письменник, 1990. – С. 209–219.

Ва521161

179. Шевчук В. О. Легенда про смерть Сковорода // Шевчук В. О. Із вершин та низин : книжка цікавих фактів із історії української літератури / В

Ао253469

180. Кондратюк А. Григорій Сковорода і туркменський поет Махтумкулі / А. Кондратюк // Слово і час. – 1991. – № 8. – С. 71–73.

Ж27444

181. Багалій Д. Український мандрівний філософ Григорій Сковорода : [монографія] / Дмитро Багалій ; текстолог. підгот. й передм. П. Майдаченка ; голов. ред. О. Шокало. – 2-ге вид., випр. – Київ : Орія, 1992. – 469 с. : портр. – (Спадок).

Ва549369

–

182. Проблеми вивчення наукової і художньої спадщини Григорія Сковороди : тези доп. укр. респ. наук. конф., присвяч. 270-річчю з дня народж. поета і філософа / Харків. держ. пед. ін-т імені Г. С. Сковороди ; відп. ред. В. Д. Тимченко. – Харків, 1992. – 81 с.

Ва551382

183. Сковорода Григорій: дослідження, розвідки, матеріали : зб. наук. пр. / АН України, Ін-т філософії ; упоряд.: В. М. Ничик, Я. М. Стратій. – Київ : Наук. думка. – 1992. – 382 с.

Ва548781

184. Ерн В. Життя і особа Григорія Сковороди / В. Ерн // Березіль. – 1992. – № 11/12. – С. 150–175.

Ж26911

185. Корнієнко Н. М. Григорій Сковорода : гіпотеза щастя / Н. М. Корнієнко // Філософ. і соціолог. думка. – 1992. – № 11. – С. 15–18.

Ж61798

186. Сковорода Григорій Савич // Митці України : енцикл. довід. / упоряд.: М. Г. Лабінський, В. С. Мурза ; за ред. А. В. Кудрицького. – Київ, 1992. – С. 533.

Ао256870; ВНБІ Щ(4УКР)я2 М67

187. Семчишин М. Тисяча років української культури : іст. огляд культур. процесу / М. Семчишин. – 2-ге вид., фототип. – Київ : АТ «Друга ріка» : МП «Фенікс», 1993. – 550 с. – (Ukrainian Studies ; vol. 52).

Сковорода Г. – 19, 21, 27, 89, 121, 28, 32, 74, 76, 90, 92, 93, 94; 218.

Вс29683; ВНБІ Ч11(4УКР)я2 С30

188. Ушкалов Л. В. Нариси з філософії Григорія Сковороди / Л. В. Ушкалов, О. В. Марченко. – Харків : Основа, 1993. – 151 с.

Ва553125

189. Павлюк В. В. Г. С. Сковорода і Біблія / В. В. Павлюк // Християнські сюжети та образи в художній літературі : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф., 12–14 квіт. 1993 / Житомир. обл. ін-т удоскон. вчителів. – Житомир : Льонок, 1993. – С. 4–5.

190. Пименова В. Путь к себе [Г. Сковороды] / В. Пименова // География в шк. – 1993. – № 4. – С. 73–75.

Ж12857

191. Сивокінь Г. Григорій Сковорода як читач Біблії / Г. Сивокінь // Слово і час. – 1993. – № 3. – С. 11–16.
Ж27444
192. Шевчук В. Ідея простоти в елітарному світогляді Григорія Сковороди / В. Шевчук // Україна. Наука і культура. – 1993. – Вип. 26/27. – С. 86–93.
Ж66776
193. Skovoroda Hryhorij Sawwytsh, ukrain. Philosoph und Barockdichter // Brockhaus Enzyklopädie / in vierundzwanzig Bänden. 20. überarb. und aktualisierte Aufl. Neunzehnte völlig neu bearb. Aufl. Zwanzigster Band, Sci-Sq. – Mannheim : F. A. Brockhaus, 1993. – S. 365.
В274022/20; ВНБІ: Я20 В87
194. Zakydalsky T. Skovoroda Hryhorii / T. Zakydalsky // Encyclopedia of Ukraine / ed. D. H. Struk. – Toronto: University of Toronto Press, 1993. – Vol. 4. – P. 734–735 : phot.
В276504/4; ВНБІ Я20(4УКР) Е54/2
195. Костенко О. О. В саду божественних пісень Сковороди / О. Костенко. – Харків : Основа, 1994. – 53 с.
Ва55852
196. Мишанич О. В. Григорій Сковорода: нарис життя і творчості / О. В. Мишанич. – Київ : Обереги, 1994. – 48 с.
Р78546; ВНБІ: д С44
197. Слабошпицький М. Урок життя Григорія Сковороди / М. Слабошпицький // Однокласник. – 1994. – № 2. – С. 14–15.
Ж14883
198. Hryhorij Savyč Skovoroda : an anthology of critical articles / ed. by Richard M. Marshall, Jr., Th. E. Bird. – Edmonton ; Toronto : Canadian inst. of Ukrainian studies press, 1994. – 319 p. – Бібліогр.: с. 287–310.
ІВ215302
199. Rudnyckyj J. B. A tribute to Skovoroda / J. Rudnyckyj. – Ottawa : Intern. Skovoroda society, 1994. – 8 с.
В342283

200. Гузар І. Україна в орбіті європейської мислі : від Григорія Сковороди до Тараса Шевченка / І. Гузар ; Наук. т-во ім. Шевченка в Канаді. – Торонто ; Львів, 1995. – 176 с.

Ва565412; Онищенко О. С. Ва1807

201. Український Сократ – Григорій Савич Сковорода : пам'ятка читачеві / Харків. обл. універс. наук. б-ка ; склад.: Н. П. Полях, Л. О. Сашкова ; заг. ред. О. А. Марченко. – Харків : Смальта, 1995. – 24 с.

Р79672; ВНБІ: д С44

202. Абрамов А. И. Сковорода Григорий Саввич / А. И. Абрамов // Сто русских философов : биограф. слов. / РАН, Институт философии ; сост. А. Д. Сухов. – М. : Митра, 1995. – С. 223–227.

Ва573949; ВНБІ: Ю3(4РОС) я2 С81

203. Геник-Березовська З. Григорій Сковорода: образ художній і справжній / З. Геник-Березовська // Слово і час. – 1995. – № 3. – С. 61–68.

Ж27444

204. Гетьманець М. Ф. Сковорода Григорій Савич / М. Ф. Гетьманець // Літературна Харківщина : довідник / редкол.: М. Гетьманець (голова), І. І. Доценко, С. О. Кабардін [та ін.]. – Харків : Майдан, 1995. – С. 290–293.

Ао258309; ВНБІ Ш5(4УКР) я2 Л64

205. Марченко О. Сковорода Григорий Саввич / О. Марченко // Русская философия : малый энцикл. слов. / Программа «Обновление гуманитарного образования в России»; редкол.: А. И. Абрамов, А. И. Алешин, А. П. Огурцов [и др.]. – М. : Наука, 1995. – С. 469–474.

Вс31304; ВНБІ: Ю я2 Р89

206. Соболев В. Григорій Сковорода (Філософська та байкарська спадщина, поетична творчість) // Соболев В. З глибини віків: вивчення давньої укр. літ. в шк. : посіб. для вчителя / В. Соболев. – Київ : Зодіак-ЕКО, 1995. – С. 160–186.

Ва564920

207. Солонська Н. Григорій Сковорода / Н. Солонська // Бібл. вісн. – 1995. – № 1. – С. 22–27.

Ж14595

208. Астаф'єв О. У пошуках світової гармонії : (Григорій Сковорода і Юрій Клен: діалог через віки) / О. Астаф'єв ; Ніжин. держ. пед. ін-т

ім. М. Гоголя. – Ніжин, 1996. – 30 с. – (Література української діаспори ; вип.12).

P85306

209. Валявко І. В. Філософія Григорія Сковороди в осмисленні Дмитра Чижевського / І. В. Валявко. – Київ : Київське братство, 1996. – 56 с.

Va574143

210. Спадщина Григорія Сковород і сучасність : матеріали читань до 200-річчя з дня смерті Г. Сковороди, 21–22 груд. 1994 р. / голов. ред. та упоряд. А. Карась ; Львів. держ. ун-т ім. І. Франка. – Львів : Світ, 1996. – 190 с. – (Клуб Григорія Сковороди).

Va575316

211. Білоус Г. Вогонь у камені : [поема про Г. Сковороду] / Г. Білоус // Вітчизна. – 1996. – № 5/6. – С. 2–24.

Ж22465

212. Горський В. С. Філософія Григорія Сковороди // Горський В. С. Історія української філософії : курс лекцій / В. С. Горський ; наук. ред. В. І. Гусев. – Київ : Наук. думка, 1996. – С. 84–104.

Va569626

213. Шанько Г. Сковорода Григорій Савич // Шанько Г. Літературна Гадяччина : нарис-довідник про зародження й розвиток літератури рідного краю та її окремих представників-письменників, літераторів, інших митців, що народилися, виростили чи жили певний період на благословенній землі Гадяччини / Г. Шанько. – Гадяч, 1996. – С. 9–14.

Va574286; ВНБІ Ш5(4УКР) я2 Ш22

214. Вишеславський Л. Сковородинівське коло: поезії / Л. Вишеславський. – Київ : Смолоскип, 1997. – 70 с.

Va575586

215. Сковорода Григорій: образ мислителя / НАН України, Ін-т філософії, Переяслав-Хмельниць. держ. пед. ін-т ім. Григорія Сковороди ; упоряд.: В. М. Нічик, В. Є. Бишовець, Я. М. Стратій ; відп. ред.: В. І. Шинкарук, І. П. Стогній. – Київ, 1997. – 452 с.

Збірка подає аналіз творчості Г. Сковороди в контексті розвитку української і світової культури.

Va580995

216. Ушкалов Л. Григорій Сковорода і антична культура : [монографія] / Леонід Ушкалов ; Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків : Знання, 1997. – 178, [1] с. – Бібліогр.: с. 127–178.

Ва787483

217. Андрушко В. П'єр-Анжело Манцоллі – натхненник Г. С. Сковороди / В. Андрушко // Всесвіт. – 1997. – № 3/4. – С. 149–151.

Жс27966

218. Бородій М. До біографії Г. Сковороди : кілька нововиявлених документів / М. Бородій // Слово і час. – 1997. – № 11/12. – С. 10–20 ; 1998. – № 1. – С. 36–41.

Ж27444

219. Сковорода Григорій Савич // Мистецтво України : біогр. довід. / упоряд: А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський ; за ред. А. В. Кудрицького. – Київ, 1997. – С. 543.

Ва573963; ВНБІ Щ(4УКР) я2 М65

220. Таранов П. С. Сковорода Григорій Саввич // Таранов П. С. Анатомія мудрости: 120 філософов: життя, судба, учение : в 2 т. / П. С. Таранов. – Симферополь : Таврия, 1997. – Т. 2. – С. 377–384 : фот.

В341920/2; ВНБІ ЮЗ д я2 Т19

221. Хоткевич Г. М. Григорій Савич Сковорода (український філософ) : короткий його життєпис і вибрані місця з творів та листів з нагоди 125-літньої річниці з дня смерті / Г. М. Хоткевич ; Гуманітар.-літ. асоц. Г. Сковороди. – Харків : Глас, 1997. – 128 с. – (Бібліотека ГЛАСу. Серія серій «Брильянт»)

Ва685479

222. Чубур В. В. Сократ на Русі : до 275-річчя від дня народж. Г. С. Сковороди / В. В. Чубур // Сумський календар, 1997. – Суми, 1996. – С. 145–147 : портр.

Ж69215

223. Григорій Сковорода і проблеми національної філософії : матеріали II Харків. міжнар. сковородин. читань «Національна філософія: минуле-сучасне-перспективи», присвяч. 200-річчю з дня смерті Г. С. Сковороди / Харків. держ. ун-т, Харків. міський фонд «Центр освітніх ініціатив». – Харків, 1998. – 159 с.

Ва587068

224. Пам'яті Григорія Сковороди : матеріали наук. конф., присвяч. 275-й річниці від дня народж. укр. філософа та поета / Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, Міжнар. асоц. українців, Харків. іст.-філол. т-во ; за ред. Л. В. Ушкалова. – Харків, 1998. – 173 с. – Бібліогр. в кінці ст.

Ва850134

225. Прокопов Д. Григорій Сковорода: діалоги й одкровення / Д. Прокопов ; Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ : Міжнар. фінансова агенція, 1998. – 22 с.

P85196

226. Бордукова Н. В. Д. І. Багалій як дослідник творчості Григорія Сковороди / Н. В. Бордукова // Багаліївські читання в НУА : програма та матеріали / Харків. гуманітар. ін-т ; голов. ред. В. І. Астахова. – Харків : Око, 1998. – С. 22–24.

Ва586881

227. Верба Г. Перечитуючи Сковороду : коментарі дослідника до кількох хрестоматійних поезій Григорія Сковороди / Г. Верба // Дивослово. – 1998. – № 7. – С. 34–36.

Ж28928

228. Говорун А. В. Питання морального виховання у творчості Г. С. Сковороди / А. В. Говорун, А. Г. Відченко // Педагогіка та психологія : зб. наук. пр. / Харків. держ. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. – Харків, 1998. – Вип. 6. – С. 58–65.

Ж69478

229. Прокопов Д. Є. Образ змія в діалогах Сковороди: контекст співвідношення трансцендентного та іманентного / Д. Є. Прокопов // Філософ. думка. – 1998. – № 2. – С. 139–152.

Ж61798

230. Паласюк Г. Б. Вплив філософії стоїків на розуміння Григорієм Сковородою Бога і церкви / Г. Б. Паласюк ; Терноп. держ. медична акад. ім. І. Я. Горбачевського. – Тернопіль : Укрмедкнига, 1999. – 19 с.

P85480

231. Паласюк Г. Б. Теорія «сродної» праці Григорія Сковороди у контексті стоїчних пошуків щастя людини / Г. Б. Паласюк ; Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів, 1999. – 19 с.

P85489

232. Карась А. Філософія Григорія Сковороди як рефлексія самотворення А. Карась // Вісн. Львів. ун-ту. Серія: Філософ. науки. – Львів, 1999. – Вип. 1. – С. 21–31.

Ж28852/Філософ.

233. Паласюк І. Самопізнання Г. Сковороди як шлях до єднання з природою для досягнення щастя / І. Паласюк // Вісн. Львів. ун-ту. Серія: Філософ. науки. – Львів, 1999. – Вип. 1. – С. 38–44.

Ж28852/Філософ.

234. Путівник по фондах відділу рукописів Інституту літератури / НАН України, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Фондація Омеляна і Тетяни Антоновичів ; підгот.: В. А. Бурбела, Г. М. Бурлака, С. А. Гальченко [та ін.] ; відп. ред.: С. А. Гальченко, М. Г. Жулинський. – Київ : Вид. центр «Спадщина», 1999. – 864 с.

Сковорода Г. С. – С. 4, 11, 13, 14, 30, 34, 35, 135, 235, 294, 347–349, 363, 369, 380, 389, 531, 533, 536.

Вс34032; ВНБІ Я181(4УКР)24 П90

235. Грицанов А. А. Сковорода Григорій Саввич / А. А. Грицанов // Новейший философский словарь / сост. А. А. Грицанов. – Минск, 1999. – С. 621.

Вс33587; ВНБІ Ю я2 Н72

236. Карась А. Філософія Григорія Сковороди як рефлексія самотворення А. Карась // Вісн. Львів. ун-ту. Серія: Філософ. науки. – Львів, 1999. – Вип. 1. – С. 21–31.

Ж28852/Філософ.

237. Пісоцький В. Ідея толерантності в етиці Григорія Сковороди / В

Ж28412

238. Пригодій С. М. Кільце, аналогії, антитетика у Г. Сковороди й Р. Емерсона / С. М. Пригодій // Слово і час. – 1999. – № 12. – С. 20–26.

Ж27444

239. Ротач П. П. Григорій Сковорода // Ротач П. П. Колоски з літературної ниви : корот. літ. календар Полтавщини / П. П. Ротач. – Полтава, 1999. – С. 512–517.

Ва690035; ВНБІ Ш5(4УКР)д я2 Р79

/
/

Л
ю
д

240. Шаров І. Сковорода Григорій Савич – просвітитель-гуманіст, філософ, поет, перекладач // Шаров І. 100 видатних імен України / І. Шаров. – Київ, 1999. – С. 373–378 : портр.

Ва604850; ВНБІ ТЗ(4УКР)д я2 Ш26

241. Кравец В. В. Разговор о Сковороде : с приложением хрестоматии по сквородоведению / В. В. Кравец. – Киев : Проза, 2000. – 272 с. : ил.

У виданні розглядаються напрями та основи філософії Г. Сковороди.

Ао260284

242. Кравців Б. Сковорода Григорій / Б. Кравців // Енциклопедія Українознавства : слов. ч. / голов. ред. В. Кубійович ; Наук. т-во ім. Шевченка. – Перевид. в Україні. – Львів, 2000. – Т. 8. – С. 2864–2866 : портр.

В339091/8; ВНБІ Я20(4УКР) Е64

243. Кононенко П. Сковорода Григорій / П. Кононенко // Українська література у портретах і довідках. Давня література – література ХІХ ст. : довідник / редкол.: С. П. Денисюк, В. Г. Дончик, П. П. Кононенко [та ін.]. – Київ : Либідь, 2000. – С. 291–293.

Ва602201; ВНБІ Ш5(4УКР) я2 У45

244. Куташ І. Категорія щастя у філософії Сковороди / Ігор Куташ // Хроніка 2000 : укр. культурол. альм. – Київ, 2000. – Вип. 37/38. – С. 332–350.

Ж14470

245. Лобановська А. Невідомий Сковорода / А. Лобановська // Слово і час. – 2000. – № 5. – С. 30–31.

Ж27444

246. Петров В. До характеристики філософського світогляду Сковороди / В. Петров // Хроніка 2000 : укр. культурол. альм. – Київ, 2000. – Вип. 39/40. – С. 587–602.

Ж14470

247. Стогній І. Про поєднання вчення і життя Г. Сковороди / І. Стогній // Рідна шк. – 2000. – № 11. – С. 75–76.

Ж22469

248. Федорчук Л. Простір і колір як категорії художнього світу Григорія Сковороди / Л. Федорчук // Слово і час. – 2000. – № 5. – С. 55–59.

Ж27444

249. Тетерина Д. Григорій Сковорода – український письменник, філософ і педагог / Д. Тетерина. – Київ : Тріумф, 2001. – 323 с. : портр. – Бібліогр.: с. 317–321.

Ва665154

Рец.: Поспішил І. Мінус пафос та апологетика / Іво Поспішил // Слово і час. – 2004. – № 5. – С. 76–78.

Ж27444

250. Ушкалов Л. Українське барокове богомислення : сім етюдів про Григорія Сковороду / Л. Ушкалов. – Харків : Акта, 2001. – 222 с. – (Харківська школа).

Ва630123; Табачник Д. В. Ва601; Табачник Д. В. Ао77

251. Зубалій О. Г. С. Сковорода – національний мандрований університет / О. Зубалій, Д. Рященко // Історія України. – 2001. – № 11. – С. 1–3.

Ж67033

252. Маслин М. А. Сковорода Григорій Саввич / М. А. Маслин // Філософський словарь / под ред. И. Т. Фролова. – 7-е изд. перераб. и доп. – М. : Республика, 2001. – С. 515–516.

Вс37146; ВНБІ Ю я2 Ф56

253. Геник С. Сковорода Григорій // Геник С. 150 великих українців / С. Геник. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2001. – С. 217–219 : портр.

Вс35814; ВНБІ Т3(4УКР) д я2 Г34

254. Горський В. С. Філософія Григорія Сковороди // Горський В. С. Історія української філософії : навч. посіб. / В. С. Горський. – 4-те вид., доп. – Київ : Наук. думка, 2001. – С. 101–125.

Ва611710

255. Григорій Сковорода: філософ, письменник, перекладач // Видатні діячі України минулих століть : мемор. альм. / голов. ред. О. Онопрієнко ; ред. рада: В. Смолій (голова) [та ін.]. – Київ, 2001. – С. 484–485 : фот. – (Золоті імена України).

Со24384; ВНБІ Т3(4УКР) д я2 В42

256. Петров В. Г. С. Сковорода. Спроба характеристики / В. Петров // Київ. старовина. – 2001. – № 4. – С. 109–120.

Ж14441

257. Солод Ю. Філософське бароко Григорія Сковороди в семи штрихах : до 280-річчя від дня народж. / Ю. Солод // Українознавство : календар-щорічник на 2002 р. – Київ, 2001. – С. 166–168.

Ж66396

258. Апостол духовності : вечір історичного портрету Г. С. Сковороди ; «Подорож у Книгорай» : сценарій / склали: Т. Л. Сватула, Л. Є. Вікторова ; ред. Л. І. Зелена ; Упр. культури Херсон. облдержадмін., Херсон обл. універс. наук. б-ка ім. Олесья Гончара, Обл. б-ка для дітей. – Херсон, 2002. – 29 с. (У ваш банк ідей). – Бібліогр.: в кінці розділів.

Р98370

259. Горбач Н. Невідомий Григорій Сковорода / Н. Горбач. – Львів : Логос, 2002. – 151 с. – Бібліогр.: с. 146–150.

Ва645781

260. Григорій Сковорода і антична культура : тези доп. наук.-практ. конф., присвяч. 280-річчю від дня народж. Г. С. Сковороди, Харків, 19 листоп. 2002 р. / уклад. Е. І. Романова ; ред. С. М. Миценко, Л. К. Суржан ; Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. – Харків, 2002. – 94 с. – Бібліогр.: в кінці розд.

Ва634080

261. Особові архівні фонди Інституту рукопису : путівник / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т рукопису ; авт. кол.: О. С. Боляк, С. О. Булатова, Т. І. Воронкова [та ін.] ; редкол.: О. С. Онищенко (відп. ред.), Г. В. Боряк, С. Г. Даневич [та ін.]. – Київ, 2002. – 768 с.

Сковорода Г. С. – С. 27, 28, 55, 150, 172, 178, 187, 269, 290, 303, 352, 356, 385, 388, 425, 441–444, 450, 611, 614, 616.

Вс37277; ВНБІ Я181(4УКР)2 ; О-75

262. Підпалій В. О. Сковородинські думи: поезії / В. О. Підпалій ; упоряд. Н. Підпала. – Київ : Веселка, 2002. – 47 с.

Р96835

263. Софронова Л. А. Три мира Григорія Сковороди / Л. А. Софронова ;

Основне завдання видання – показати творчість Григорія Сковороди у цілісному вигляді – сучасному науковому висвітленні. Він побудував концепцію, яку сам називав Христовою філософією, оголосивши самостійними світами Біблію, світ і людину, представивши їх у складній взаємодії.

Ва638555

И
н
с
т
и
т

264. Стадниченко В. Я. Іду за Сковородою : сповідь у любові до вчителя : до 280-річчя від дня народження Григорія Сковороди / В. Я. Стадниченко. – Київ : Криниця, 2002. – 176 с. : фотоіл. – (Моя книгозбірня).

Ва631298

265. Бовсунівська Т. Образи смутку в поезії Григорія Сковороди / Тетяна Бовсунівська // Дивослово. – 2002. – № 3. – С. 5–8.

Ж28928

266. Лутфуллін В. С. Григорій Савич Сковорода (1722–1794) / В. С. Лутфуллін // 20 видатних українських педагогів. Персоналії в історії національної педагогіки / за ред. А. М. Бойко. – Полтава, 2002. – С. 10–31.

Ва633223

267. Григорій Сковорода: філософ, письменник, перекладач // Народжені Україною : мемор. альм. : у 2 т. – Київ, 2002. – Т. 2. – С. 506–507 : фот. – (Золоті імена України).

В346899/Т. 2; ВНБІ ТЗ(4УКР) д я2 Н30

268. Григорій Сковорода: філософ, поет, педагог, просвітител ь // Сто найвідоміших українців ; [авт. кол.]: М. Гнатюк, Л. Громовенко, О. Ламонова [та ін.]. – 2-ге вид., випр. і доп. – Київ : Орфей ; М. : Вече, 2002. – С. 161–168 : портр.

Ва637934; ВНБІ ТЗ(4УКР) д я2 С81

269. Гусев В. І. Григорій Сковорода // Гусев В. І. Видатні постаті в історії України ІХ–ХІХ ст. : короткі біогр. нариси, іст. та художні портр. / В. І. Гусев, В. П. Дрожжин, Ю. О. Калінцев [та ін.]. – Київ : Вища шк., 2002. – С. 235–238 : іл.

Ао262825; ВНБІ; ТЗ(4УКР) д я2 В42

270. Демков М. І. Григорій Савич Сковорода / М. І. Демков // Український педагогічний календар / упоряд.: Л. О. Калмикова, Т. Ф. Баєва ; за заг. ред. В. П. Коцура. – Київ, 2002. – С. 225–228.

Ва625036

271. Дудко Д. М. Григорій Сковорода і формування системи вищої освіти в Україні / Д. М. Дудко // Вік ХХ: реформи в українській вищій школі : програма і матеріали V Багаліїв. читань, 5 листоп. 2002 р. / Нар. укр. акад. ; голов. ред. В. І. Астахова. – Харків, 2002. – С. 54–57. – (Багаліївські читання в НУА ; 5).

Ва639070

272. Митина В. И. Г. С. Сковорода – первый украинский «диссидент» / В. И. Митина // Бузький літопис. – 2002. – С. 21–27.
Ж72001

273. Огородник І. Сковорода Григорій Савич / І. Огородник // Економічна енциклопедія : у 3 т. / відп. ред. С. В. Мочерний. – Київ, 2002. – Т. 3. – С. 399.
В343575/3; У я2 Е45

274. Пінчук С. Григорій Сковорода / С. Пінчук // Рідна шк. – 2002. – № 12. – С. 59–61.
Ж22469

275. Сковорода Григорій Савич // Філософський словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; редкол.: В. І. Шинкарук (голова редкол.), Є. К. Бистрицький, М. О. Булатов [та ін.]. – Київ : Абрис, 2002. – С. 586–587.
Вс36773; ВНБІ Ю я2 Ф56

276. Соболев В. Григорій Сковорода (Філософська та байкарська спадщина, поетична творчість) // Соболев В. З глибини віків: посіб. для вивч. давньої укр. літ. в шк. / В. Соболев. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Кам'янець-Поділ. : Абетка, 2002. – С. 154–178.
Ва634250

277. Стадниченко В. Наш перший розум : 280-річчя з дня народж. Г. Сковороди / В. Стадниченко // Вітчизна. – 2002. – № 11/12. – С. 15–73.
Ж22465

278. Стратій Я. Сковорода Григорій Савич / Я. Стратій // Філософська думка в Україні : біобібліогр. слов. / авт. кол.: В. С. Горський, М. Л. Ткачук, В. М. Нічик [та ін.]. – Київ : Унів. вид-во «Пульсари», 2002. – С. 178–179.
Вс37248; ВНБІ Ю3(4УКР) д я2 Ф56

279. Імена України в космосі / НАН України, Нац. косм. агентство України, Укр. астроном. асоц. ; упоряд. і наук. ред. І. Вавилової. – Київ : Наутилус ; Академперіодика, 2003. – 729 с. : іл., фот.
Сковорода Г. С. – С. 118, 140–143, 146, 630, 695.
Вс40560; ВНБІ Я222(4УКР) І-51

280. Григорій Сковорода. Інтерпретації: Культурологія. Філософія. Педагогіка. Літературознавство : зб. наук. пр. міжвузівської наук.-практ. конф.

«Григорій Сковорода – мислитель, письменник, педагог» (Черкаси, 3–4 грудня 2002 р.) / Черкас. держ. ун-т ім. Богдана Хмельницького ; відп. ред.: В. Т. Полішук, Ю. В. Тимошенко. – Черкаси : Вид-во ЧДУ ; Черкаси : Брама, 2003. – 192 с. – Бібліогр.: в кінці ст.

Ва637715

281. Сковорода Григорій: ідейна спадщина і сучасність / Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України, Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди ; упоряд.: С. Л. Йосипенко, Я. М. Стратій. – Київ, 2003. – 716 с.

Ва653926

282. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України : путівник. Вип. 1 / Держ. ком. архівів України, Центр. держ. архів-музей літ. і мистецтва ; авт.-упоряд.: М. Крячок, С. Куш, З. Сендик ; редкол. тому: Г. Боряк (голова), Ю. Кулініч, М. Ходоровський. – Київ, 2003. – 553 с. – (Архівні зібрання України. Путівники).

Сковорода Г. С. – С. 84, 86, 87, 108, 161, 203, 204, 211, 228, 335, 346.

В347185/1; ВНБІ Ч81(4УКР) я2 Ц38

283. Чижевський Д. Філософія Г. С. Сковороди / Д. Чижевський. – Харків : Акта, 2003. – 432 с.

Ао266424

284. Васильєва Е. К. Григорій Саввич Сковорода // Васильєва Е. К. 100 знаменитих мудрецов / Е. К. Васильєва, Ю. С. Пернат'єв. – Харьков : Фолио, 2003. – С. 274–280 : портр.

Ва650723; ВНБІ Ю3 д я2 В19

285. Гадяцький В. Дисидент Сковорода і конформіст Каструля / Віктор Гадяцький // Філософ. думка. – 2003. – № 4. – С. 144–150.

Ж61798

286. Кулик І. Софія Русова про педагогічні погляди Г. Сковороди / І. Кулик // Наук. вісн. Чернів. ун-ту. – 2003. – Вип. 177 : Педагогіка та психологія. – С. 91–96.

Ж69219

287. Мироненко О. М. Сковорода Григорій Савич / О. М. Мироненко // Юридична енциклопедія : у 6 т. / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; редкол.: Ю. С. Шемшученко, М. П. Зяблюк, В. Я. Тацій [та ін.]. – Київ : Вид-во «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2003. – Т. 5. – С. 505 : фот.

В353537/5; ВНБІ Х я2 Ю70

288. Сковорода Григорій Савович: український філософ, просвітитель і поет // Провідники духовності в Україні : довідник / за ред. акад. І. Ф. Кураса. – Київ, 2003. – С. 552–553.

Ва646191; ВНБІ Т3(4УКР) д я2 П78

289. Чорний О. Світ Григорія Сковороди / О. Чорний // Сіверян. Літопис. – 2003. – № 1. – 169–170.

Ж14754

290. Злупко С. Українська економічна думка : постаті і теорії / Степан Злупко ; М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів : Євросвіт, 2004. – 544 с. : іл.

Сковорода Г. – С. 20, 26, 40–51, 58, 86, 197, 283.

Ва653277

291. Наш перворозум. Григорій Сковорода на портреті і в житті: фотокнига / авт. і упоряд.: В. Я. Стадниченко, М. А. Шудря. – Київ : Спалах, 2004. – 180 с.

Автори книги – відомі журналісти В. Я. Стадниченко та М. А. Шудря відтворили добу, на тлі якої розгорталася подія із життя Г. С. Сковороди, означені документальними свідченнями, ілюстративним матеріалом стосовно його сучасників, місць, де народився й перебував Г. Сковорода на Слобожанщині, Угорщині, Чехії.

Со26120

292. Філософія і література : матеріали XI Харків. міжнар. Сковородинівських читань, м. Харків, 24–25 верес. 2004 р. / ред.: О. М. Кривуля [та ін.] ; Харків. міське т-во «Філософська освіта», Харків. економіко-правовий ун-т, Нац. ун-т внутрішніх справ [та ін.]. – Харків : Прометей-Прес, 2004. – 388 с. – Бібліогр.: в кінці робіт.

Ва657150

293. Чижевський Д. І. Філософія Г. С. Сковороди / Д. І. Чижевський. – Харків : Прапор, 2004. – 272 с. : іл. – Імен. покажч.: 251–264. – Із змісту: Coincidentio oppositorum; Hieroglyphica, emblemata, symbola; Біблія; До джерел Сковороди; Сковорода – містик.

Ва658936

294. Бондарчук Л. Григорій Сковорода як символ мудрості української землі / Л. Бондарчук // Укр. літ. в загальноосвіт. шк. – 2004. – № 10. – С. 7–9.

Ж16401

295. Войтюк А. Григорій Сковорода: «Я доповнюю цим історію, а не руйную» / Адам Войтюк // Віче. – 2004. – № 11. – С. 69–73.
Ж14474
296. Грибіниченко Т. «Сковородинські думи» Володимира Підпалого / Т. Грибіниченко // Дивослово. – 2004. – № 5. – С. 24–26.
Ж28928
297. Діденко Л. Дуалістичний вимір людини в українській філософії XVIII сторіччя (за поглядами Г. Кониського та Сковороди) / Лариса Діденко // Філософ. думка. – 2004. – № 3. – С. 65–76.
Ж61798
298. Жулинський М. Григорій Сковорода / М. Жулинський // Дивослово. – 2004. – № 6. – С. 29–31.
Ж28928
299. Лемешенко Н. В. Сковорода Г. С. (1722–1794) / Н. В. Лемешенко // Посібник для вчителя. – 2004. – № 9 : Творчість українських письменників Ч. 1. – С. 1–4.
Ж72745
300. Маленко О. О. Якби ти нас, Григорій Савич, чув... Мандрівка у світ Г. Сковороди / О. О. Маленко // Вивчаємо укр. мову та літ. – 2004. – № 34. – С. 14–16.
Ж24594
301. Сковорода Григорій Саввич // Філософія : енциклопед. слов. / под ред. А. А. Івина. – М. : Гардарики, 2004. – С. 772–773.
Вс38983; ВНБІ Ю я2 Ф56
302. Ткаченко В. Сковорода Григорій Савич: філософ, поет / В. Ткаченко // Видатні постаті України : біогр. довід. / [авт. кол.]: Г. В. Щокін [та ін.] ; Міжрегіон. акад. упр. персоналом, Кн. палата України. – Київ, 2004. – С. 685–690.
Вс40641; ВНБІ ТЗ(4УК)д я2 В42
303. Федь І. А. Естетичні засади Сковороди – містика з точки зору даоської алхімії / І. А. Федь // Наука. Релігія. Сусп.-во. – 2004. – № 1. – С. 148–156.
Ж23051

304. Мех Н. О. Наскрізні концепти слово, мова, думка у філософсько-релігійній та мовній картинах світу Григорія Сковороди / Н. О. Мех ; відп. ред. С. Я. Єрмоленко ; НАН України, Ін-т укр. мови, Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Київ, 2005. – 237 с.

Ва672401

305. Субота М. Скоря Вода : оповідки про край похову філософа Григорія Савича Сковороди / М. Субота. – с. Володарівка, 2005. – 224 с. : світлини.

Вс40999

306. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України : путівник Вип. 2 / Держ. ком. архівів України, Центр. держ. архів-музей літ. і мистецтва ; авт.-упоряд.: Ю. Кулініч, С. Куц, М. Ходоровський ; редкол. тому: Г. Боряк (голова), Ю. Кулініч, М. Ходоровський. – Київ, 2005. – 621 с. – (Архівні зібрання України. Путівники).

Сковорода Г. С. – С. 31, 62, 98, 194, 238, 285, 288, 290, 237, 312, 328, 330, 378, 379, 388.

В347185/2; ВНБІ Ч81(4УКР) я2 Ц38

307. Чижевський Д. Філософські твори. У 4 т. Т. 1. Нариси з історії філософії на Україні. Філософія Григорія С. Сковороди / Д. Чижевський ; заг. ред. В. С. Лісовий ; Ін-т філос. ім. Г. Сковороди НАН України, Наук. т-во ім. Шевченка в Америці, Укр. Вільна Акад. Наук (США). – Київ : Смолоскип, 2005. – 402 с.

В348477/1

308. Александрович Т. Концепція щастя як одна із основ християнського віровчення у прозі Г. Сковороди / Т. Александрович // Гуманітар. вісн. Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-ту ім. Г. Сковороди. – 2005. – Вип. 2, ч. 1 : Ціннісні засади християнства в духовно-моральному ставленні молоді. – С. 85–88.

Ж71961

309. Бевз Н. В. Мир перевода Г. С. Сковороды : «Сродный труд» Г. С. Сковороды как переводчика и теоретика перевода / Н. В. Бевз // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – 2005. – № 654 : Філософія. Філософські перипетії. – С. 230–235.

Ж29137

310. Борзенко О. І. Григорій Сковорода і становлення нової української літератури / О. І. Борзенко // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – 2005. – № 647, вип. 43 : Філологія. – С. 62–65.

Ж29137

311. Гнатюк Л. Г. Сковорода : новомислення й епоха / Л. Гнатюк // Вивчаємо укр. мову та літ. – 2005. – № 34. – С. 6–8.

Ж24594

312. Мосіяшенко В. А. Григорій Савович Сковорода // Мосіяшенко В. А., Курок О. І., Задорожна Л. В. Історія педагогіки України в особах : навч. посіб. для вищ. пед. навч. закл. / В. А. Мосіяшенко. – Суми : Університет. кн., 2005. – С. 41–46.

Ва666264

313. Дічек Н. П. Сковорода Григорій Савич : видатний філософ-просвітитель, гуманіст, поет і педагог / Н. П. Дічек // Українська педагогіка в персоналіях : у 2 кн. / авт.: О. В. Сухомлинська, Н. Б. Антоненко, Л. Д. Березівська [та ін.] ; за ред. О. В. Сухомлинської. – Київ : Либідь, 2005. – Кн. 1 : X–XIX ст. – С. 198–207 : фот.

В348716/1; ВНБІ: Ч33(4УКР) д я2 У 45

314. Лисий І. Навколо Сковороди (з філософського життя України початку ХХ сторіччя) / І. Лисий // Філософ. думка. – 2005. – № 2. – С. 67–82.

Ж61798

315. Мельничук Г. Мандрівний філософ Григорій Сковорода // Мельничук Г. 1000 незабутніх імен України / Г. Мельничук. – Київ : Школа, 2005. – С. 139–140: іл.

Ва661851; ВНБІ Т3(4УКР) д я2 М48

316. Мудрик А. М. Вплив філософії Г. Сковороди на світоглядні позиції мислителів ХХ століття / А. М. Мудрик // Наук. вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2005. – № 5. – С. 122–128.

Ж69212

317. Глива Є. Онтологічний образ людини в творчості Григорія Сковороди / Є. Глива. – Київ : КММ, 2006. – 253 с. – Бібліогр.: с. 238–245.

Досліджується психологічний аналіз творчої спадщини Г. Сковороди – Г. Сковорода в контексті світової психології – філософії людини.

Вс43044

318. Філософія серця Григорія Сковороди і сучасність : матеріали Міжнар. наук. круглого столу, м. Київ, 2–3 груд. 2005 р. / наук. ред. Г. М. Сагач ; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. Центр риторики «Златоуст». – Київ, 2006. – 136 с. – Бібліогр.: в кінці статей.

Ва681956

319. Бовсунівська Т. Тематизація мовчання в поезії Григорія Сковороди / Т. Бовсунівська // Дивослово. – 2006. – № 2. – С. 50–54.

Християнська традиція мовчання у творчості Григорія Сковороди.

Ж28928

320. Дудко Д. М. Мова Григорія Сковороди і феномен «суржика» / Д. М. Дудко // Д. І. Багалій про стан та шляхи розвитку української культури : програма і матеріали VII Багаліїв. читань, 7 листоп. 2006 р. / Нар. укр. акад. ; голов. ред. В. І. Астахова. – Харків, 2006. – С. 82–85. – (Багаліївські читання в НУА ; 7).

Ва682382

321. Кононенко Т. Моделювання характеру розмислу Г. Сковороди в методологічній культурі нової філософії XVI–XVIII ст. / Тарас Кононенко // Українознавство. – 2006. – № 3. – С. 52–57.

Ж23747

322. Корнющенко І. У пошуках істини // Корнющенко І. Відлуння : оповідки та етюди з життя письменників – уродженців Сумщини і тих, хто працював або бував у цьому краї / І. Корнющенко. – Суми : Козацький вал, 2006. – С. 13–17 : портр.

Про перебування Г. С. Сковороди на Сумщині.

Ва814109

323. Мальцева О. В. Есхатологічний напрямок філософських мандрівок Г. Сковороди як шлях до формування універсальних ціннісних орієнтирів людського буття / О. В. Мальцева // Наука. Релігія. Сусп-во. – 2006. – № 1. – С. 132–140.

Ж23051

324. Перепетченко Н. І. «Байки Харківські» Г. С. Сковороди / Н. І. Перепетченко // Вивчаємо укр. мову та літ. – Київ. – 2006. – № 34. – С. 21–31.

Ж24594

325. Сковорода Григорий Саввич // Философский словарь: разъяснение филос. категорий, понятий, терминов. Описание осн. филос. направлений и школ. Персоналии и взгляды выдающ. философов от античности до современности. Целостный взгляд на философию. Доступность и открытость материала / авт.-сост.: И. В. Андрущенко, О. А. Вусатюк, С. В. Линецкий, А. В. Шуба. – Киев : А.С.К., 2006. – С. 753.

Ва676109; ВНБІ Ю я2 Ф56

326. Шаповал Ю. Г. «Копай всередині себе колодязь тієї води, яка зросить...» // Шаповал Ю. Г. Національна журналістика : наук. пр. : в 2 т. / Ю. Г. Шаповал. – Львів, 2006. – Т. 2. – С. 5–8.

Досліджено невідомі сторінки життя і творчості Григорія Сковороди.

В349635/2

327. Барабаш Ю. Я. Вибрані студії. Сковорода. Гоголь. Шевченко / Ю. Я. Барабаш. – Київ : Києво-Могилян. акад., 2007. – 744 с. – (Бібліотека Шевченківського комітету)

Ва693533

328. Верба Г. М. Ключ до християнської філософії Григорія Сковороди («Сковорода і Біблія»). Путівник / Г. М. Верба ; Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди. Центр сквородинознавства. – Тернопіль : Астон, 2007. – 655 с., [6] арк. фотоіл. – Бібліогр.: с. 601–625.

Вс45170

329. Волков В. В. Г. Сковорода и В. Вернадский в пробуждении украинской нации / В. В. Волков, В. П. Корнейчук, К. Д. Хомяк. – Киев : МП Леся, 2007. – 88 с. : фот.

Ва690748

330. Григорій Сковорода: глобальне і національне : матеріали Всеукр. наук. конф., приуроч. 285 роковинам від дня народж. укр. Першорозума та 35 річниці створення літ. мемор. музею Г. С. Сковороди, 19 трав. 2007 р., / М-во культури і туризму України, Упр. культури і туризму Харків. облдержадмін., Літ.-мемор. музей Г. С. Сковороди [та ін.] ; редкол.: В. М. Вандишев, Л. В. Ушкалов, О. М. Кривуля [та ін.]. – Харків : Ексклюзив, 2007. – 136. – Бібліогр.: в кінці статей.

Ва689751

331. Григорій Сковорода – джерело духовної величі і сучасність : [матеріали Переяслав-Хмельниц. 10–11–12-х Сковородинівських читань] / Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди, Центр Сковородинознавства ун-ту, Нац. асоц. українознавців [та ін.] ; упоряд.: С. М. Рик, Л. М. Козубенко ; редкол.: М. В. Попович, М. М. Сулима, В. П. Коцур ; відп. ред. М. П. Корпанюк. – Тернопіль : Астон, 2007. – 447 с. : іл.

Подані статті та розвідки науковців відтворюють розмаїття поглядів до філософської, педагогічної та літературної спадщини Г. Сковороди.

Вс45690

332. Г. С. Сковорода та проблеми формування особистості : матеріали наук.-практ. конф. в межах Великого проекту «Григорій Сковорода – 300», 18–19 жовт. 2007 р. / ред. кол.: І. Я. Гришин [та ін.] ; Харків. нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. П. Василенка. – Харків : [Червяк], 2007. – 373 с. : рис., табл. – Бібліогр. в кінці ст.

Ва738029

333. Ісаєв В. Д. Естетика та етика Григорія Сковороди: минуле та сучасне : монографія / В. Д. Ісаєв, В. В. Левченко. – Київ ; Луганськ : Світлиця, 2007. – 152 с. – Бібліогр.: с. 142–149.

Ва696967

334. Ковалівський А. П. Григорій Сковорода: дослідження і переклади / А. П. Ковалівський ; Упр. культури і туризму Харків. облдержадмін., Літ.-мемор. музей Г. С. Сковороди. – Харків : Атос, 2007. – 214 с.

Ва712125

335. М. І. Туган-Барановський та Г. С. Сковорода: науково-пізнавальна проща до місць життя видатних українців : матеріали мобіл. семінару Київ–Чорнухи–Лохвиця / Нац. ун-т «Києво-Могилян. акад.» ; упоряд. Ю. М. Бажал. – Київ, 2007. – 60 с. : фот.

Ва702642

336. Попович М. В. Григорій Сковорода: філософія свободи / М. В. Попович. – Київ : Майстерня Білецьких, 2007. – 256 с.

Ва686947

337. Ушкалов Л. Сковорода та інші : причинки до історії української літератури / Л. Ушкалов. – Київ : Факт, 2007. – 552 с. – (Висока полиця). – Бібліогр.: в кінці розділів.

Ва710292

338. Філософсько-етична спадщина Г. С. Сковороди і духовний світ сучасної людини : доп. і повідомл. регіон. наук. конф., 21–22 листоп. 2007 р. / Донец. нац. техн. ун-т. Каф. філософії, Донец. ліцей «Колеж». – Донецьк, 2007. – 174 с.

Ва694094

339. Чернега Т. М. Раціональне та містичне у філософії Григорія Сковороди / Т. М. Чернега ; НАН України, МОН України, Півден. наук. центр. – Одеса : Астропринт, 2007. – 400 с. : портр.

Ва699310

340. Антонишин О. Григорій Сковорода – педагог / Ольга Антонишин // Пед. думка. – Львів. – 2007. – № 1. – С. 28–31.
Ж24675

341. Гринь Т. Мовою документів про малу батьківщину Григорія Сковороди / Т. Гринь // Рід. край. – 2007. – № 2. – С. 174–179 : портр.
Ж70363

342. Денисенко В. «Чи не найзнаменитіша українська особистість XVII століття». Мандрівний учитель Г. Сковорода / В. Денисенко // Пам'ять століть. – 2007. – № 1. – С. 28–34.
Ж15156

343. Добко Т. Сучасний розвиток бібліографічної Сковородіани / Т. Добко // Бібл. вісн. – 2007. – № 3. – С. 9–13.
Ж14595

344. Дутко С. І. Григорій Сковорода. Філософська байкарська спадщина / С. І. Дутко // Вивчаємо укр. мову та літ. – Харків. – 2007. – № 7. – С. 27–30.
Ж24594

345. Казанжи О. Анакреонтичні та гораціанські оди у творчості Г. Сковороди і В. Капніста / О. Казанжи // Укр. літ. в загальноосвітній шк. – 2007. – № 7. – С. 14–18.
Ж16401

346. Марченко Г. О. Мудрість віків через роки. Урок-компаративний аналіз життя і творчості Г. Сковороди та О. Хайяма / Г. О. Марченко // Всесвітня літ. та культура в навч. закладах України. – 2007. – № 7. – С. 20–22.
Ж16906

347. Погребенник В. Григорій Сковорода як лірик і байкар / В. Погребенник // Укр. літ. в загальноосвіт. шк. – 2007. – № 8. – С. 24–26.
Ж16401

348. Почтар К. Григорій Сковорода як символ мудрості української землі / К. Почтар // Всесвітня літ. та культура в навч. закладах України. – 2007. – № 8. – С. 23–25.
Ж16906

349. Резніченко І. Г. Мандрівний філософ, учитель, поет : 285 років від дня народж. Григорія Сковороди / І. Г. Резніченко // Палітра педагога. – Київ. – 2007. – № 3. – С. 3–5.

Ж15426

350. Софійчук Г. «Сміючись, говорити правду» : [байки Григорія Сковороди] / Г. Софійчук // Дивослово. – 2007. – № 5. – С. 23–25.

Ж28928

351. Степаненко М. «...Пам'ять про Григорія Сковороду залишиться навічно» (Із життя Чорнухинського літературно-меморіального музею Григорія Сковороди) / М. Степаненко, Т. Гринь // Рід. край. – 2007. – № 2. – С. 165–173 : іл.

Ж70363

352. Топська Н. Григорій Сковорода // Топська Н. Любов – наснага, любов – журба... / Н. Топська. – Донецьк : ПП «КД «Прспект-Прес», 2007. – С. 5–31: іл.

Ва693852

353. Фоменко А. Філософія людини Г. С. Сковороди / А. Фоменко // Хроніка 2000 : укр. культурол. альм. – Київ, 2007. – Вип. 71. – С. 479–489.

Ж14470

354. Шибанов Г. Інтелектуально-мистецьке оточення Григорія Сковороди на Слобожанщині у 60-х роках XVIII ст. / Георгій Шибанов // Київ. старовина. – Київ. – 2007. – № 1. – С. 151–160.

Ж14441

355. Школьник С. Музичні інсценівки за мотивами байок Григорія Сковороди / С. Школьник, С. Бакай, Н. Келіна // Палітра педагога. – Київ. – 2007. – № 3. – С. 5–7.

Ж15426

356. Григорій Сковорода: образ світлої людини на всі часи : матеріали Всеукр. наук. конф., с. Сковородинівка, 17 трав. 2008 р. / Упр. культури і туризму Харків. облдержадмін., Літ.-мемор. музей Г. С. Сковороди, Сум. держ. ун-т, Фонд «Григорій Сковорода-300». – Харків, 2008. – 200 с. – Бібліогр.: в кінці ст.

Ва711931

357. Кононенко Т. П. Народно-звичаєві обрії філософії Г. Сковороди. Філософія України. Вступ до методології українознавства : / Т. П. Кононенко ; НДІ українознавства. – Київ, 2008. – 173 с. – (Філософія України).
Ва712008; Табачник Д. В. Ва1319

358. Ольшевський І. Григорій Сковорода. Місія Посланця : [есе] / І. Ольшевський. – Луцьк : Терен, 2008. – 160 с. – Бібліогр.: с. 153–157.
Ао267007

359. Попович М. Григорій Сковорода: філософія свободи / М. Попович. – 2-ге вид. – Київ : Майстерня Білецьких, 2008. – 256 с.
Ва703931

360. Шевченко В. В. Україна духовна: постаті, події, явища / В. В. Шевченко. – Київ : Світ Знань, 2008. – 570, XII, [1] с. : іл. – Бібліогр.: с. 401–544.
Сковорода Г. С. – С. 29, 54–60, 64, 66, 86, 124, 129, 145, 147, 148, 181, 183–195, 218, 271, 299, 307, 311, 341, 394.
Вс60774

361. Шевчук В. О. Пізнаний і непізнаний Сфінкс: Григорій Сковорода сучасними очима: розмисли / В. О. Шевчук. – Київ : Пульсари, 2008. – 528 с. – (Українці у світовій цивілізації).
Вс45401

362. Бережная Д. В ожидании Сократа / Д. Бережная // Человек без границ. – 2008. – № 10. – С. 36–45.
Про життя і філософію Г. С. Сковороди
Ж15753

363. Білецький В. Есхатологічна спрямованість філософії Г. С. Сковороди / В. Білецький // Наука. Релігія. Сусп.-во. – 2008. – № 2. – С. 121–125.
Ж23051

364. Дубовий О. Музика в діяльності Г. С. Сковороди / Олександр Дубовий // Рідна шк. – Київ. – 2008. – № 6. – С. 73–76.
Ж22469

365. Краснопольська Р. А. Філософія життя і творчості українського Сократа – Григорія Сковороди // Історія та правознавство. – Київ. – 2008. – № 9. – С. 14–17.
Ж24592

366. Крушинський А. Мандрівник, мудрець, байкар, поет [Григорій Сковорода] / А. Крушинський // Вісн. Кн. палати. – 2008. – № 1. – С. 46–47.
Ж15184

367. Малинка М. XIII сквородинівські читання / М. Малинка // Слово і час. – 2008. – № 3. – С. 101–103.
Ж27444

368. Медвідь Н. О. Вивчати – порівнюючи : світочі розуму й духовних ідеалів. Європейські просвітителі і Г. С. Сковорода / Н. О. Медвідь // Зарубіжна літ. в шк. – 2008. – № 10. – С. 5–9.
Ж25000

369. Мовчан Р. Григорій Сковорода: текст і контекст 1920-х років // Мовчан Р. Український модернізм 1920-х: портрет в історичному інтер'єрі / Р. Мовчан. – Київ : Стилос, 2008. – С. 94–109. – Бібліогр.: с. 108–109.
Ва714906

370. Наливайко С. Сковорода : таємниця славетного імені / С. Наливайко // Освіта і управління. – 2008. – № 4. – С. 97–108.
Ж15566

371. Наливайко С. Сковорода : таємниця славетного імені / С. Наливайко // Українознавство. – 2008. – № 3. – С. 148–156.
Ж23747

372. Панчук Л «Пізнаєш істину – ввійде тоді у кров твою сонце» : урок вивч. біогр. Григорія Сковороди / Л. Панчук // Дивослово. – Київ. – 2008. – № 10. – С. 21–24.
Ж28928

373. Прокопов Д. Є. Філософія Г. Сковороди / Д. Є. Прокопов // Історія української філософії : підручник / М. Ю. Русин, І. В. Огородник, С. В. Бондар [та ін.]. – Київ, 2008. – С. 253–263.
Вс49332

374. Ушаков Д. О. Григорій Савич Сковорода // Ушаков Д. О. Видатні українці / Д. О. Ушаков. – Харків, 2008. – С. 120–123 : іл., портр. – (Україна. Учора, сьогодні, завтра).
Со28283 ВНБ ТЗ(4УК)д я2 У93

375. Ушкалов Л. Григорий Сковорода: искусство «хорошего воспитания» / Л. Ушкалов // Духовно-нравств. воспитание. – 2008. – № 4. – С. 22–28.

Ж101903

376. Федчун Н. Шляхами Григорія Сковороди / Н. Федчун // Дивослово. – 2008. – № 9. – С. 21–24.

Ж28928

377. Новосад С. О. Розвиток творчих здібностей, самопізнання та самотворення у філософській концепції Григорія Сковороди. Філософські особливості творчості українців : навч.-метод. посіб. з українознавства / С. О. Новосад ; МОН України, НДІ українознавства. – Київ, 2009. – 66 с. – Бібліогр.: с. 63–66.

Ва710376

378. Програма «Сковорода» = Programme «Skovoroda» : програма сприяння вид. справі в Україні / М-во закордонних справ Франції, Посольство Франції в Україні. – Київ, 2009. – 40 с. : іл.

У каталозі зібрано твори, що вийшли у світ в рамках програми від початку до 1 січня 2004 р. У художньому оформленні використано авторські малюнки Григорія Сковороди.

P103690; ВНБІ Я182(4УКР) П79

379. Ушкалов Л. В. Григорий Сковорода / Л. В. Ушкалов. – Харьков : Фолио, 2009. – 123 с. – (Знаменитые украинцы).

Ао269195; Табачник Д. В. Ао132

380. Ушкалов Л. В. Григорий Сковорода / Л. В. Ушкалов. – Харьков : Фолио, 2009. – 124 с. – (Знамениті українці).

Ао269196

381. Штельмах М. Л. P.S. Григорія Сковороди... / Марія Штельмах. – Харків : Фоліо, 2009. – 315 с. – (Графіті).

Ао269282

382. Бацевич Ф. Символологія біблійного слова Г. Сковороди // Бацевич Ф. Духовна синергетика рідної мови : лінгвофілос. нариси : монографія / Ф. Бацевич. – Київ : Академія, 2009. – С. 20–28.

Ва711897

383. Григорий Сковорода // 99 великих киевлян / авт. кол.: Н. Будзинская, В. Величко, В. Горбунова [и др.]. – Киев : 7+7 media, 2009. – С. 324–327 : фотоил. – (Библиотека журнала ТОП ; 10).

Ва714287; ВНБІ Т3(4УКР–К) д я2 Д26

384. Григорій Сковорода // Усі українські письменники : біогр. нарис, літ.-худож. огляд, перелік основних творів, літ. для додаткового користування, термінол. слов. / упоряд.: Ю. І. Хізова, В. В. Щоголева. – Харків, 2009. – С. 136–141.

Va711480; ВНБІ Ш5(4УКР)я2 У75

385. Загребельна Л. С. Сковорода Григорій Савич : [біографія] / Л. С. Загребельна // Вивчаємо укр. мову та літературу. – Харків. – 2009. – № 16/18. – С. 84–86.

Ж24594

386. Казанжи О. Анакреонтичні та гораціанські оди у творчості Г. Сковороди і В. Капніста / О. Казанжи // Всесвітня літ. та культура в навч. закладах України. – 2009. – № 1. – С. 6–10.

Ж16906

387. Ситченко А. Григорій Сковорода. Байки харківські / А. Ситченко // Укр. літ. в загальноосвіт. шк. – 2009. – № 9. – С. 24–27.

Ж16401

388. Шевчук Т. Гесс де Кальве і Г. Сковорода: історія літературознавчого міфу / Т. Шевчук // Слово і час. – 2009. – № 8. – С. 83–89.

Ж27444

389. Гнатюк Л. П. Мовний феномен Григорія Сковороди в контексті староукраїнської книжної традиції : монографія / Л. П. Гнатюк ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т філол. – Київ, 2010. – 446 с. – Бібліогр.: с. 385–446.

Va731656

390. Кавалерова Н. А. Філософсько-освітні горизонти Григорія Сковороди / Н. А. Кавалерова, Н. В. Іванова. – Одеса : Астропринт, 2010. – 151 с. – Бібліогр.: с. 140–151.

Va737576

Рец.: Ільїн В. У пошуках невтрачених смислів / В. Ільїн // Філософ. обрії. – 2011. – Вип. 25. – С. 240–245.

Ж16744

391. Кононенко Т. Божественна симфонія Григорія Сковороди : українозн. виміри філос. спадщини / Тарас Кононенко ; Нац. НДІ українознав., Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Тернопіль : Джура, 2010. – 327 с. – Бібліогр.: с. 292–327.

Va733793

392. Хитрук В. Оракул духа – Григорій Сковорода : [есея] / Василь Хитрук. – Київ ; Херсон : Айлант, 2010. – 79 с. – (Третє тисячоліття – культура матері).

Ва749772

393. Шевчук Т. С. На перехресті епох: антична література у творчості Григорія Сковорода : [монографія] / Тетяна Шевчук. – Ізмаїл : СМІЛ, 2010. – 360, [2] с. : іл., табл., фотогр. кольор.

Ва736648

394. Калуська Л. В. Григорій Савич Сковорода // Видатні українські педагоги : інформ. довід. / упоряд. Л. В. Калуська. – Вид. 2-ге. – Тернопіль : Мандрівець, 2010. – С. 7–47.

Ва721261; ВНБ ЧЗЗ(4УКР) д я2

395. Стадниченко В. Я. Перший творчий пленер «Чорнухівська Сковородіана»: акція з підготовки до 300-річчя від дня народж. Г. Сковорода / В. Стадниченко // Пам'ять століть. – 2010. – № 6. – С. 219–227.

Ж15156

396. Ткаченко Л. І. Г. С. Сковорода про особистість і розвиток особистості: педагогічний підхід / Л. І. Ткаченко // Педагогіка і психологія. Вісник АПН України. – 2010. – № 4. – С. 31–40. – Бібліогр.: с. 39–40.

Ж14642

397. Ткаченко Л. І. Розвиток особистості у спадщині Г. С. Сковорода і сучасний філософсько-освітній дискурс / Л. І. Ткаченко // Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 5, Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Київ, 2010. – Вип. 24. – С. 171–180.

Ж72786/5

398. Фалько О. Філософія серця і людяності : до 200-річчя від дня смерті Григорія Сковорода // Фалько О. Оксамитова пора: дописи, спогади, вірші / О. Фалько. – Лебедин, 2010. – С. 11–12 : портр.

Со29517

399. Шевчук Т. Емблематичні збірки ХУІІ–ХУІІІ ст. у рецепції Г. Сковорода / Т. Шевчук // Слово і час. – 2010. – № 7. – С. 71–84.

Ж27444

400. Александрович Т. З. Поетика прози Григорія Сковорода / Тетяна Александрович, Микола Корпанюк ; Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім.

Григорія Сковороди. – Корсунь-Шевченківський : Гаврищенко В. М. [вид.], 2011. – 269 с. – Бібліогр.: с. 185–218.

Ва784770

401. Концепція Великого Проекту «Григорій Сковорода-300» (2002–2022 рр.). Формування духовно-технологічних (техно-духовних) регіонів-символів України («Сузір'я символів України») : період дії 2011–2022 рр. / Громад. орг. ком. Великого Проекту «Григорій Сковорода-300» [та ін.]. – 3-тє уточн. вид. – Київ ; Харків, 2011. – 35 с. : карта.

Онищенко О. С. Р207

402. Ткаченко Л. І. Педагогічні ідеї Г. С. Сковороди : навч. прогр. спецкурсу для студ. пед. спец. / Л. І. Ткаченко ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Ін-т екол. економіки і права, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – Київ, 2011. – 24 с. : табл. – Бібліогр.: с. 16–24.

Р119207

403. Григорій Сковорода // Сто великих українців. – Київ, 2011. – С. 158–162 : портр.

Ва734391; ВНБІ ТЗ(4УК)д я2 С81

404. Гужва О. П. Сковорода : його сповідь є одкровенням / О. П. Гужва // Філософ. обрії. – 2011. – Вип. 26. – С. 4–15.

Ж16744

405. Каналюк В. Байки Григорія Сковороди / В. Каналюк // Дивослово. – 2011. – № 10. – С. 24–28. – Бібліогр.: с. 28.

Ж28928

406. Кислашко О. Педагогічні ідеї Г. С. Сковороди в українській духовності / Олександр Кислашко // Укр. літ. в загальноосвіт. шк. – 2011. – № 6. – С. 42–44.

Ж16401

407. Майданюк І. Свобода і щастя – основи рецепта ідеального суспільства (за вченням Г. Сковороди) / І. Майданюк // Українознавство. – 2011. – № 1. – С. 72–75.

Ж23747

408. Малиновська Н. М. Внесок А. П. Ковалівського у вивчення життя і творчості Г. С. Сковороди / Н. М. Малиновська // Вісн. Харків. держ. акад. культури. – 2011. – Вип. 34. – С. 18–26. – Бібліогр.: с. 25–26.

Ж70200

409. Панков Г. Д. Про людську гідність у вченні Г. С. Сковороди / Г. Д. Панков // *Культура України*. – Харків, 2011. – Вип. 34. – С. 68–77. – Бібліогр.: с. 76–77.

Ж69510

410. Сковорода Григорій Савович // *Вони змінили світ* / уклад. І. Ю. Левашова. – Донецьк, 2011. – С. 658–659 : портр.

Вс50590; ВНБІ ТЗ(0)д я2 В73

411. Сковорода Григорій Савич // *Землі української постаті знані* / М. М. Шитюк, Є. Г. Горбуров, К. Є. Горбуров ; Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. – С. 611–615 : фотоіл.

Вс53281; ВНБІ ТЗ(4УКР) д я2 Ш64

412. Стадниченко В. До ювілею нашого перворозума: Г. С. Сковорода / В. Стадниченко // *Пам'ять століть*. – 2011. – № 1/2. – С. 314–320.

Ж15156

413. Стадниченко В. Ідемо до Сковороди / В. Стадниченко // *Пам'ять століть*. – 2011. – № 5/6. – С. 285–304.

Ж15156

414. Ткаченко Л. І. Смысл розвитку особистості за спадщиною Г. С. Сковороди : освітньо-педагогічний аспект / Л. І. Ткаченко // *Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. – Київ, 2011. – Вип. 26. – С. 151–157.

Ж72786/Сер. 5

415. Ткаченко Л. І. Технологія розвитку особистості за спадщиною Г. С. Сковороди / Л. І. Ткаченко // *Соціалізація особистості: культура, освітня політика, технології формування : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених і студентів, 20–21 квіт. 2011 р., м. Суми* / редкол.: О. Ю. Щербина-Яковлева (відп. ред.) [та ін.] ; Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка [та ін.]. – Суми, 2011. – С. 350–351.

Ва739482

416. Шевчук Т. Барокова парадигма творчості Григорія Сковороди / Тетяна Шевчук // *Дивослово*. – 2011. – № 11. – С. 48–52. – Бібліогр.: с. 52.

Ж28928

417. Шевчук Т. Г. Григорій Сковорода : шлях мудреця (П'єса) / Т. Г. Шевчук // Дивослово. – Київ. – 2011. – № 1. – С. 29–32.
Ж28928

418. Шевчук Т. Музичний код творчості Григорія Сковороди / Т. Шевчук // Слово і час. – 2011. – № 5. – С. 24–35.
Ж27444

419. Великі українці: Григорій Сковорода – філософ, письменник, педагог : метод. матеріали / авт.-уклад.: Ю. В. Осадча, І. В. Слободянюк ; Нац. б-ка України для дітей. – Київ, 2012. – 28 с. – Бібліогр.: с. 27–28.
Р122117

420. Григорій Сковорода. Тарас Шевченко. Іван Франко. Леся Українка / уклад.: Л. В. Ушкалов, Т. М. Панасенко. – Харків : Фоліо, 2012. – 472 с. : портр. – (Знамениті українці).
Ао270589

421. Романенко С. Дороговкази життя в афоризмах Григорія Сковороди та ілюстраціях / С. Романенко. – Київ : Фенікс, 2012. – 190 с. : іл.
Ао270524

422. Стадниченко В. Я. Садівник щастя: Сковорода як дзеркало України : нариси, дослідження, спогади, поезії, світлини / Володимир Стадниченко ; вступ. ст. Л. І. Андрієвського. – Київ : Криниця, 2012. – 492, [2] с. : іл.
Ва754924

423. Ушкалов Л. Григорій Сковорода : [Л. Ушкалов]. Тарас Шевченко / [Л. Ушкалов]. Іван Франко / [Т. Панасенко]. Леся Українка / [Т. Панасенко]. – Харків : Фоліо, 2012. – 471 с. – (Знамениті українці). – Назва обкл. : Сковорода. Шевченко. Франко. Леся Українка. – (Знамениті українці).
Ао270589

424. Ушкалов Л. Григорій Сковорода. Тарас Шевченко / [Ушкалов Л. В.]. Іван Франко / [Панасенко Т. М.]. Леся Українка / [Панасенко Т. М.]. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2012. – 470 с.
Ао271119

425. Богатирьова К. Читання, присвячені Г. Сковороді та М. Максимовичу / К. Богатирьова // Слово і час. – 2012. – № 1. – С. 121–122.
Ж27444

426. Богосвятська А.-М. Григорій Сковорода – духовний код української культури : система біоадекват. уроків укр. літ. / Анна-Марія Богосвятська // Укр. мова й літ. в суч. шк. – 2012. – № 10. – С. 45–60. – Бібліогр.: с. 60.

Ж16518

427. Даценко О. В. Ідеї народної педагогіки в діалогах, віршах, байках, притчах Григорія Сковороди / О. В. Даценко // Вивчаємо укр. мову та літ. – 2012. – № 33. – С. 19–24.

Ж24594

428. Корпанюк М. П. Поетичний доробок Григорія Сковороди у вимірі української естетики слова / М. П. Корпанюк // Вивчаємо укр. мову та літ. – 2012. – № 33. – С. 2–5. – Бібліогр.: с. 5.

Ж24594

429. Костюченко В. Григорій Сковорода – філософ, письменник, учитель, музикант, співець / Валентина Костюченко // Дивослово. – 2012. – № 11. – С. 11–13. – Бібліогр.: с. 13.

Ж28928

430. Нікітіна В. Григорій Сковорода і Переяславщина / В. Нікітіна // Історія в сучасній шк. – 2012. – № 1. – С. 17–21 : іл.

Ж15624

431. Олексенко О. А. Риторична майстерність Григорія Сковороди: педагогічний аспект / О. А. Олексенко // Вивчаємо укр. мову та літ. – 2012. – № 33. – С. 6–9. – Бібліогр.: с. 9.

Ж24594

432. Паласюк М. І. Ідеї стоїків у перекладах Григорія Сковороди / М. І. Паласюк // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. Івана Франка. – Житомир, 2012. – Вип. 63. – С. 44–47.

Ж70151

433. Поплавська Т. Л. Творчість Григорія Сковороди на уроках літератури / Т. Л. Поплавська // Вивчаємо укр. мову та літ. – 2012. – № 33. – С. 10–18.

Ж24594

434. Попович М. В. Сковорода Григорій Савич / М. В. Попович // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій, В. Ф. Верстюк,

С. В. Віднянський [та ін.] ; НАН України, Ін-т історії України. – Київ, 2012. – Т. 9. – С. 607–609 : фот. – URL: http://www.history.org.ua/?termin=Skovoroda_HV348560/2; ВНБІ ТЗ(4УКР) я2 Е64

435. Радіоненко Т. Сквородинівські мотиви у творчості Марії Буряк / Тетяна Радіоненко // Наша Берегиня. – Київ, 2012. – № 2. – С. 6–7 : ілюстр. – Бібліогр.: с. 7.
Ж68457

436. Скворода Григорій Савич // Альманах пошани й визнання Полтавщини: 100 видатних особистостей Полтавщини минулих століть. – Полтава, 2012. – С. 172–173 : іл.
Со31570; ВНБІ ТЗ(4УК–ПОЛ)д я2 А57

437. Скворода Григорій Савич // Історія філософії : словник / редкол.: В. І. Ярошовець, Г. Є. Аляєв, А. В. Толстоухов [та ін.] ; за заг. ред. д-ра філос. наук, проф. В. І. Ярошовця ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – 2-е вид., переробл. – Київ : Знання України, 2012. – С. 942–944.
Ва754705; ВНБІ ЮЗ я2 І–90

438. Сорокіна Н. О. Філософсько-естетичні погляди Г. С. Сквороди. Поетична творчість / Н. О. Сорокіна // Вивчаємо укр. мову та літ. – 2012. – № 33. – С. 25–29.
Ж24594

439. Ткаченко Л. І. Скворода Г. С. і Сухомлинський В. О. про розвиток особистості: традиція гуманістичної педагогічної думки / Л. І. Ткаченко // Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України. – 2012. – № 2. – С. 77–83. – Бібліогр.: с. 82–83.
Ж14642

440. Шубенко Н. Одиссея мандрівного філософа : [Г. Скворода] / Н. Шубенко // Пед. майстерня. – 2012. – № 4. – С. 44–47.
Ж100502

441. Булда М. І. Край Григорія Сквороди : іст. нарис / М. Булда. – Гадяч : Гадяч, 2013. – 319 с. : табл. – Бібліогр. в кінці розд.
Ва773311

442. Григорій Скворода і Паїсій Величковський: постаті на тлі епохи : зб. наук. пр. за результатами Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 29 листоп. 2012 р.) / редкол.: Т. В. Оніпко, І. М. Петренко, В. В. Сарাপин ; Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Упр. культури Полтав. облдержадмін.,

Полтав. ун-т економіки і торгівлі. – Полтава : ПУЕТ, 2013. – 196 с. – Бібліогр. в кінці ст.

Va763824

443. Єрушевич Г. Д. Афоризми Г. Сковороди (досвід логічної обробки) : [збірник] / Г. Єрушевич, Я. Мельник ; Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника. – Вид. 2-ге, випр., допов. – Івано-Франківськ, 2013. – 95 с.

Va771499

444. Література. Час. Постаті : літературознав. ст., спогади, матеріали до бібліогр. на вшанування пам'яті Володимира Матвіїшина / Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника ; упоряд., ред. Н. Яцків. – Івано-Франківськ : М-во освіти і науки України, Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2013. – 615, [30] с. : фот. – Бібліогр. в кінці розд.

Сковорода Г. С. – С. 180–182, 286, 495.

Va771056

445. Ушкалов Л. Григорій Сковорода / Л. Ушкалов. – Харків : Фоліо, 2013. – 122, [1] с.

Ao271541

446. Штельмах М. Л. Р. S. Григорія Сковороди... / Марія Штельмах. – Харків : Гімназія, 2013. – 315 с.

Ao271643

447. Баклай Н. Григорій Савич Сковорода // Баклай Н. Літературні постаті Лубенщини : короткі біобібліогр. нариси / Н. Баклай. – Лубни, 2013. – С. 5–6 : портр.

Va770509; ВНБІ: Ш5(4УКР) я2 Б19

448. Белов В. Григорій Сковорода: сети на философа / Владимир Белов // Личности. – Киев, 2013. – № 12. – С. 82–103 : ил.

Ж25673

449. Гнатюк Л. Чому вивчення мови Григорія Сковороди актуальне для українців у ХХІ столітті / Лідія Гнатюк // Дивослово. – 2013. – № 5. – С. 53–58.

Ж28928

450. Г. С. Сковорода: філософія путі (простір буття, простір символу) // Українська етнокультурологічна енциклопедія : у 5 т. / авт. кол.: В. Авдеев, Б. Ажнюк, В. Аклаєв [та ін.] ; ред. рада: В. А. Бітаєв (відп. ред.) [та ін.] ; Нац.

акад. мистецтв України, Нац. акад. кер. кадрів культури і мистецтв, Ін-т культурології НАМ України. – Київ, 2013. – Т. 5. – С. 81–83.

C11706/5; ВНБІ: Т5(4УКР) я2 У45

451. Данилів І. Ідея душевного миру та щастя у творчості Григорія Сковороди / І. Данилів, І. Дмитрів // Актуальні питання гуманітар. наук : зб. наук. пр. – Дрогобич, 2013. – Вип. 5. – С. 148–156. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2013_5_18.

Ж74297

452. Ісіченко І. Сакральний простір «Саду божественних пісень» Григорія Сковороди / Ігор Ісіченко // Слово і час. – 2013. – № 1. – С. 52–63. – Бібліогр.: с. 62–63.

Ж27444

453. Йосипенко С. Філософія, релігія, модерність Григорія Сковороди / Сергій Йосипенко // Дивослово. – 2013. – № 5. – С. 51–52.

Ж28928

454. Котяш О. І. Особливості синтаксичної організації збірки Г. Сковороди «Сад божественних пісень» / О. І. Котяш // Вивчаємо укр. мову та літ. – Харків. – 2013. – № 34/36. – С. 68–72.

Ж24594

455. Малахов В. А. Простір імені Григорія Сковороди / В. А. Малахов // Мультиверсум. Філософ. альм. – 2013. – № 7. – С. 3–11. – Бібліогр.: с. 8–10.

Ж70616

456. Рогова О. Г. Філософсько-освітні аспекти становлення християнської добродітності за трактатом Г. С. Сковороди «Вступні двері до християнської добронравності» / О. Рогова // Філософія. Культура. Життя. – Дніпропетровськ, 2013. – Вип. 39. – С. 202–207.

Ж69569

457. Симчич М. «Від Вишенського до Сковороди»: радянські дослідження української філософії XVI–XVIII ст. / М. Симчич // Філософ. думка. – 2013. – № 1. – С. 71–80.

Ж61798

458. Сковорода Григорій // Українські письменники : біографії, огляди творчості, літ. напрями і течії, літературознавчий слов. – Київ, 2013. – С. 220–224.

Надані біографічні дані, огляди творчості, перелік основних творів та додаткова література про письменника.

Ва772934; ВНБІ Ш5(4УКР) я2

459. Солод Ю. Сковорода Григорій Савович / Ю. Солод // Українці Санкт-Петербурга, Петрограда, Ленінграда... / вступ. ст., упоряд., заг. ред. В. Сергійчука ; упоряд. І. В. Пасько. – Вишгород, 2013. – С. 537–538 : фот.

Со33028; ВНБІ Т3(4УК) я2 У45

460. Стеценко В. І. Філософія людини у філософській теології Г. Сковорода як «філософія серця» / В. І. Стеценко // Соціогуманітарні проблеми людини. – Львів, 2013. – С. 37–49.

Ж25187

461. Усатенко Г. Про Григорія Сковороду, ідентичність і давню літературу / Галина Усатенко // Дивослово. – 2013. – № 5. – С. 47–50. – Бібліогр.: с. 50.

Ж28928

462. Ушкалов Л. Про нове академічне видання повної збірки творів Григорія Сковорода / Леонід Ушкалов // Дивослово. – Київ. – 2013. – № 5. – С. 59–62.

Ж28928

463. Шевчук Т. Сковородинівське коло: родовід Михайла Ковалинського / Тетяна Шевчук // Слово і час. – 2013. – № 4. – С. 28–45. – Бібліогр.: с. 44–45.

Ж27444

464. Кирилюк О. Універсалія безсмертя у дискурсі долі : Григорій Сковорода, Олександр Пушкін, Тарас Шевченко, Лев Толстой, Максиміліан Кириєнко-Волошин / Олександр Кирилюк ; НАН України, Центр гуманітар. освіти, Одес. філ., Півден. наук центр НАНУ [та ін.]. – Одеса, 2014. – 279 с. – (Універсалії культури і семіотика дискурсу). – Бібліогр.: с. 264–274.

Ва798660

465. Козюра І. Незабутні (Григорій Сковорода, Євген Гребінка, Тарас Шевченко) / Ігор Козюра, Валерій Козюра. – Лубни : Інтер Парк, 2014. – 51 с. – (Бібліотека обласного рекламного-інформаційного видання «Вісник»).

Ва791363

466. Решетинський В. М. Учитель з Назарета і учень із Чорнух. Роздуми над книгою, яку носив у подорожній сумці Григорій Сковорода :

вільний пошук. діалог ведуть укр. журналіст Володимир Стадниченко і ст. пастор Київ. євангел. церкви «Християнська надія» Валерій Решетинський / В. М. Решетинський, В. Я. Стадниченко. – Київ : Криниця, 2014. – 126 с. : іл.
Ао272179

467. Ушкалов Л. Сковорода, Шевченко, фемінізм... : ст. 2010–2013 pp. / Леонід Ушкалов. – Харків : Майдан, 2014. – 311 с. – URL: https://kharkiv-nspu.org.ua/wp-content/uploads/2014/11/L_Ushkalov_statti_2014.pdf
Ва786528

468. Чижевський Д. І. Філософія Г. С. Сковороди / Д. Чижевський ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Репр. відтворення вид. 1934 р. – Київ : Київський університет, 2014. – 221, [3] с. – (Джерела філософської думки у Київському університеті : [у 12 кн.]. [кн. 1]).
Онищенко О. С. Вс419

469. Галич О. «Усі кути Трикутника» В. Єшкілева як квазібіографія Г. Сковороди / Олександр Галич // Слово і час. – 2014. – № 7. – С. 59–64. – Бібліогр.: с. 64.
Ж27444

470. Галуйко Р. «Філософія людини та серця» Г. Сковороди як філософська теологія / Роман Галуйко, Валерій Стеценко // Історія релігій в Україні : наук. щорічник, 2014 р. / Ін-т релігієзнавства – філія Львів. музею історії релігії ; Львів. від-ня Ін-ту укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України [та ін.]. – Львів, 2014. – Кн. 2. – С. 31–44. – Бібліогр.: с. 42–44.
Ж73721

471. Лукьяненко Д. Бароккові концепти у поезії Миколи Філянського та Григорія Сковороди / Дарія Лукьяненко // Літературознавчі обрії. Праці молодих учених. – Київ, 2014. – Вип. 21. – С. 94–98. – Бібліогр.: с. 97. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Litobr_2014_21_21.
Ж71071

472. Лутфуллін В. Погляди Г. Сковороди на моральне виховання в контексті цілісного розвитку особистості / В. Лутфуллін // Пед. науки : зб. наук. пр. – Полтава, 2014. – Вип. 60. – С. 126–132.
Ж73735

473. Меркулов М. Ідея дуалістичної будови світу у філософській поезії Григорія Сковороди (на матеріалі збірки «Сад божественних пісень») /

Максим Меркулов // Літературознавчі обрії. Праці молодих учених. – Київ, 2014. – Вип. 21. – С. 141–146. – Бібліогр.: с. 146.

Ж71071

474. Пелешенко Ю. Григорій Сковорода і Махтумкулі Фрагі : історико-типологічні зіставлення / Юрій Пелешенко // Слово і час. – 2014. – № 12. – С. 66–70. – Бібліогр.: с. 70.

Ж27444

475. Стратій Я. Твори Григорія Сковорода німецькою / Я. Стратій, С. Йосипенко // Філософ. думка. – 2014. – № 6. – С. 90–93.

Ж61798

476. Стрілько В. Мотиви християнської моралі у творчості Григорія Сковорода як передумова формування засад українського національного виховання / В. Стрілько // Укр. літ. в загальноосвіт. шк. – 2014. – № 6. – С. 37–38.

Ж16401

477. Ткаченко Л. Григорій Сковорода: екзистенційні доміанти життєтворення / Л. Ткаченко // Рідна шк. – 2014. – № 11. – С. 64–69. – Бібліогр.: с. 68–69.

Ж22469

478. Ушкалов Л. Людина межі: Григорій Сковорода в рецепції Михайла Драгоманова / Леонід Ушкалов // Дивослово. – 2014. – № 10. – С. 52–57. – Бібліогр.: с. 57.

Ж28928

479. Філософська думка. – Київ, 2014. – № 5 : Античні та середньовічні джерела філософії Сковороди.

Зі змісту: Анаксагор Клазоменський і *Fabula de Tantalio* Григорія Сковороди / О. Сирцова. – С. 19–29; Моральні вчення Цицерона і Плутарха у трактуванні Григорія Сковороди / М. Кашуба. – С. 30–41; Григорій Сковорода як читач «*De consolatione philosophiae*» Северина Боеція / В. Чернишов. – С. 42–61; Сковорода і візантійське богослів'я / Л. Ушкалов. – С. 62–72; Сковородинський трактат «Убуждшеся видѣша славу его»: роль біблійних цитат та патристичної гомілійної традиції для визначення його риторичної функції / М. Г. Бартоліні. – С. 73–87; Християнський платонізм Григорія Сковороди / Ю. Чорноморець. – С. 88–97; Сковорода і префігуральна екзегеза Біблії / В. Г. Шевченко. – С. 98–109.

Ж61798

480. Архіви, колекції та зібрання державних, громадських та релігійних установ у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України

імені В. І. Вернадського : путівник / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т рукопису ; авт.-уклад.: О. П. Бодак, О. С. Боляк, С. О. Булатова [та ін.] ; редкол.: Л. А. Дубровіна (голова), Г. В. Боряк, Н. М. Зубкова [та ін.]. – Київ, 2015. – 325 с.

Сковорода Г. С. – С. 76, 166, 200, 261, 266, 269.

481. Чаплыгин А. К. Моя Сковородиана : монографія / А. К. Чаплыгин ; Харьк. нац. автомоб.-дорож. ун-т. – Харьков : Лидер, 2015. – 282 с. : фот. – Бібліогр.: с. 267–269.

Ва794060

482. Випасняк Г. Елементи кітчю в романі «Усі кути трикутника: апокриф мандрів Григорія Сковороди» Володимира Єшкілева / Г. Випасняк // Літературознавчі обрії. Праці молодих учених. – Київ, 2015. – Вип. 22. – С. 192–196. – Бібліогр.: с. 196.

Ж71071

483. Градовський А. Творчість Григорія Сковороди у контексті європейського бароко / А. Градовський, М. Галушко // Укр. літ. в загальноосвіт. шк.– 2015. – № 4. – С. 6–9.

Ж16401

484. Кретов П. В. Філософсько-антропологічний контекст творчості Г. С. Сковороди: символ, інтерпретація, розуміння / П. В. Кретов // Вісн. Черкас. ун-ту. – 2015. – Вип. 11 : Філософія. – С. 58–63. – Бібліогр.: с. 63.

Ж69408

485. Преварська М. І. Григорій Сковорода // Преварська М. І. Українські поети : [довідник] : біографії, огляди творчості, поч. вірш. літ. в Україні, усна нар. творчість, теорія віршування / М. І. Преварська. – Київ : Велес, 2015. – С. 168–173 : іл.

Ва796164; ВНБІ Ш5(4УКР) д я2 я2 У45

486. Токмань Г. Місце поетичної Сковородіани у системі діалогічно-екзистенційноо вивчення української літератури / Ганна Токмань // Дивослово. – 2015. – № 2. – С. 29–34.

Ж28928

487. Voitsekhivskiy V. Following Hryhorii Skovoroda and Taras Shevchenko / V. Voitsekhivskiy // Україна дипломатична. – 2015. – Вип. 16. – С. 913.

Ж70897

488. Нахлік Є. Від преромантизму до постмодернізму : силуетки письменників. Літ.-критич. ст. та рец. Екскурси до класики. Теоретико-компаративіст. уступ / Євген Нахлік ; НАН України, Ін-т Івана Франка. – Львів, 2016. – 405, [1] с. – (Літературна критика й есеїстика ; вип. 4). – Бібліогр.: с. 388–393.

Сковорода Г. С. – С. 2, 3, 7–29, 32, 54, 234, 251, 252, 277, 291, 321, 333, 334, 348, 351–353, 358, 388.

Ва800862

489. Стадниченко В. Учитель життя. Сковорода як гасло часу : нариси, дослідж., інтерв'ю, світлини / Володимир Стадниченко. – Київ : Успіх і кар'єра, 2016. – 489, [69] с. : іл.

Ва806946

490. Білецька В. В. «Філософія серця» Г. Сковороди у філософських рефлексіях І. Мірчука / В. В. Білецька // Філософ. обрії. – 2016. – Вип. 36. – С. 51–60.

Ж16744

491. Карівець І. Метафілософія Григорія Сковороди / Ігор Карівець // Г

Ж101312

492. Меркулов М. Античні образи у творах українських письменників барокової доби (на матеріалі віршів Г. Сковороди та Феофана Прокоповича / М. Меркулов // Слово і час. – 2016. – № 12. – С. 56–63.

Ж27444

493. Сагач Г. М. Ноосферні генії духу і думки Григорій Сковорода і Володимир Вернадський у вимірах філософсько-педагогічної ноології / Г. М. Сагач, В. Ф. Мартиненко // Тавр. вісн. освіти. – 2016. – № 1. – С. 15–26.

Ж24978

494. Сковорода Григорій Савич // Видатні українці. Культура. Мистецтво. Освіта : [довідник] / упоряд. та ред. М. І. Преварська. – Київ : Велес, 2016. – С. 288–293 : фот. – (Гордість і слава України).

Ва807265; ВНБІ ТЗ(4УКР)д я2 В42

495. Dolan L. Hryhorii Skovoroda's contribution to the role of spirituality in human life [Електронний ресурс] / L. Dolan // Наук. записки нац. ун-ту «

с

т

р

о

з

ь

к

496. Бартоліні М. Г. Пізнай самого себе. Неоплатонічні джерела в творчості Г. С. Сковороди / Марія Грація Бартоліні ; пер. з італ.: М. Прокопович, К. Новікова ; НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка. – Київ : Академперіодика, 2017. – 154, [3] с. – (Світові сковородинські студії = Skovoroda World Studies) (Проект «Наукові переклади»).

Вс62823

497. Ушкалов Л. Ловитва невловного птаха: життя Григорія Сковороди / Леонід Ушкалов. – Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2017. – 363 с. – (Постаті культури).

Ва824458

498. Александрович Т. З. Специфіка прози Григорія Сковороди / Т. З. Александрович // Молодий вчений. – 2017. – № 10. – С. 601–604. –

Ж101120

499. Бондаренко Д. Р. Формування вимог до вчителя на основі аналізу наукової та творчої спадщини К. Д. Ушинського та Г. С. Сковороди / Д. Р. Бондаренко // Київ. наук.-пед. вісн. – 2017. – № 10. – С. 5–8.

Ж101180

500. Меркулов М. Тема мандрів у творчості Климентія Зиновієва і Григорія Сковороди / М. Меркулов // Слово і час. – 2017. – № 3. – С. 61–68.

Ж27444

501. Федорак Н. «Пташиний базар» Григорія Сковороди / Назар Федорак // Слово і час. – 2017. – № 9. – С. 11–20.

Ж27444

502. Філософія освіти. – Київ, 2017. – № 2.

Зі змісту: Філософсько-педагогічні розвідки Яна Амоса Коменського і Григорія Сковороди: нагадування про сенс і призначення освіти / М. Култаєва. – С. 169–193; Філософія освіти Григорія Сковороди: відмінність модерної візії / О. Гомілко. – С. 194–210; Під знаком Григорія Сковороди: зоряний час української культури / Г. Корж. – С. 211–218.

Ж73034

503. Яковина О. П. Особа і шлях: Григорій Сковорода і Хосемарія Ескрива де Балагер. Компаративний і міждисциплінарний аспекти дослідження / О. П. Яковина // Культуролог. думка. – 2017. – № 11. – С. 68–77.

Ж73816

504. Dolan L. Hryhorri Skovoroda's theory on the inner voice and its application in hypnotherapeutic rest: an exploratory case study approach / L. Dolan

/

/

П

с

и

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psis_2017_3_8
Ж23016

505. Vasianovych H. The category of freedom in the written heritage of John Amos Comenius and Hryhoriy Skovoroda [Електронний ресурс] / Н

506. Григорій Савович Сковорода – духовний наставник сучасного педагога : зб. метод. матеріалів за результатами Інтернет-семінару / авт.-уклад. Н. М. Степанова. – Черкаси, 2018. – 104 с. – URL: http://oipopp.ed-sp.net/public/repository/skovoroda_zbyrka.pdf

507. Пащенко В. Філософ Григорій Неволько. Сковорода межі тисячоліть / Володимир Пащенко. – Київ : Мапа, 2018. – 48 с. – (Українські достойники).

P135061

508. Духовно-педагогічна спадщина Г. С. Сковороди в історії української культури (філософсько-педагогічний аспект) : до 300-річного ювілею Г. С. Сковороди (1722–1794) : тези доп. студент. міжвуз. наук.-практ. конф., груд. 2017. – трав. 2018 рр. / редкол.: А. П. Гетьман (голова), В. О. Лозовой, О. В. Бурлук ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. культурології. – Харків : Вид-во Іванченка І. С., 2018. – 186 с.

Va825712

509. «Творча спадщина Г. С. Сковороди в контексті сучасного соціогуманітарного дискурсу» (в рамках програми МОН України Всеукраїнські сквородинські навчання «Пізнай себе») : зб. студент. наук. пр., 30 жовт. 2018 р./ Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – Київ, 2018. – 356 с. – URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u149/zbirnik_skovoroda_2018_noviy_1.pdf

510. Кубриш Н. Образ Григорія Сковороди у скульптурі ХХ – початку ХХІ століття / Наталія Кубриш, Андрій Тарасенко // Мистецтвознавство України. – 2018. – Вип. 18. – С. 94–102.

Ж70668

511. Сковорода від А до Я / тексти Леонід Ушкалов ; граф. опрац. Л. Стецькович, В. Стецькович ; голов. ред. М. Савка. – Львів : Вид-во Старого Лева, 2019. – [72] с. : кольор. іл.

Со36590

512. Ушкалов Л. Григорій Сковорода / Леонід Ушкалов. – Харків : Фоліо, 2019. – 122, [5] с. : іл. – (Знамениті українці).

Ао275778

513. Сковорода Григорий Саввич: український странствуючий філософ, поет, баснописець // Величайшіє люди України : малый енцикл. справ. / авт.-сост.: Р. А. Аблязов, Л. А. Еднак, С. А. Шамара ; Восточноевроп. ун-т економики и менеджмента. – Черкасси, 2019. – С. 375–377 : портр.

Вс67280; ВНБІ ТЗ(4УКР)д я2 В27

514. Максюта М. Григорій Сковорода: стійкість пошуку : монографія / Микола Максюта ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. – 318 с. – Бібліогр. в кінці розд.

Ва846817

515. Осмир Сучасність мудрости Г. Сковороди : світогляд. нарис / Осмир, Ольга Банах. – Львів : Літ. та мистецтво, 2020. – 135 с.

Ва846877

516. Корж Г. Сковородинівська традиція і духовно-моральне виховання майбутніх педагогів / Ганна Корж // Історія релігій в Україні: актуальні питання. – 2020. – Вип. 30. – С. 162–170. – Бібліогр.: с. 170.

Ж73721

517. Ruskulis L. The symbol of «heart» in the linguo-philosophical concept of H. Skovoroda / L. Ruskulis, I. Rodionova, R. Maiboroda // Вісн. Маріуп. держ. ун-ту. Серія : Філологія. – 2020. – Вип. 23. – С. 211–217. – URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1187943.pdf>

518. Нехорошев С. С. Коврайський період життя і творчості Г. С. Сковороди: усно-історичні оповідання / Степан Нехорошев ; упоряд. Ю. М. Руденко ; голов. ред. канд. іст. наук, доц. О. М. Лукашевич ; Нац. іст.-етногр. заповідник «Переяслав» [та ін.]. – Переяслав ; Коврай, 2021. – 62 с. : іл. – (Краєзнавча бібліотека Переяславщини ; вип. 18).

Ва855433

519. Kovtun O. Philosophy of Vitality, Mortality, and Immortality in the Theories of Hryhoriy Skovoroda and Confucius / O. Kovtun, S. Pechenizka-Gubareva // Philosophy & cosmology. – 2021. – Vol. 26. – С. 148–155. – URL: http://ispcjournal.org/journals/2021/01/PhC_26_KovtuPechenizka-Gubareva.pdf

520. Кирилюк О. С. Християнська філософія вічності та часу у творах Григорія Сковороди : [монографія] / Олександр Кирилюк ; НАН України,

Центр гуманітар. освіти, Одес. філ. – Київ ; Одеса, 2022. – 171 с. – (Світ Сковороди. 300 років з дня народження. Брендінг Мінкультури України). – Бібліогр.: с. 162–169.

Ва856025

521. Грабовська І. Ідеї справедливості у філософії Григорія Сковороди в контексті західної філософської традиції трактування поняття справедливості : (до 300-річчя філософа) / І. Грабовська // Українознавство. – 2022. – № 2. – С. 26–31.

Ж23747

Автореферати та дисертації про Г. Сковороду

522. Пінчук Т. С. Образ Г. Сковороди в українській літературі ХІХ–ХХ століть : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.02 / Пінчук Тетяна Степанівна ; АН України, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка. – Київ, 1993. – 17 с.

Ра282154

523. Пінчук Т. С. Образ Г. С. Сковороди в українській літературі ХІХ–ХХ століть : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.02 / Пінчук Тетяна Степанівна ; АН України, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка. – Київ, 1993. – 139 л.

Дс41938

524. Паласюк Г. Б. Ідеї стоїчної філософії у вченні Григорія Сковороди : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / Паласюк Галина Богданівна ; Львів. держ. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 1999. – 16 с.

Ра303573

525. Паласюк Г. Б. Ідеї стоїчної філософії у вченні Григорія Сковороди : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / Паласюк Галина Богданівна ; Львів. держ. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 1998. – 140 л. – л. 131–140.

Дс60586

526. Прокопов Д. Є. Проблема істини в філософській думці Григорія Сковороди : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / Прокопов Денис Євгенович ; Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 1998. – 16 с.

Ра303050

527. Прокопов Д. Є. Проблема істини в філософській думці Григорія Сковороди : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / Прокопов Денис Євгенович ; Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 1998. – 185 л. – л. 173–185.

Дс63043

528. Туляков О. О. Античні ідеї освіти та виховання у творчій спадщині Г. С. Сковороди : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Туляков Олег Олегович ; Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Суми, 1998. – 16 с.
Ра303208

529. Туляков О. О. Античні ідеї освіти та виховання у творчій спадщині Г. С. Сковороди : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Туляков Олег Олегович ; Сум. держ. пед. ін-т ім. А. С. Макаренка. – Суми, 1998. – 183 л. – л. 170–183.
Дс58949

530. Ткачук О. О. Філософія Григорія Сковороди в контексті української філософської думки періоду бароко : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / Ткачук Олена Олександрівна ; Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 1999. – 18 с.
Ра307218

531. Ткачук О. О. Філософія Григорія Сковороди в контексті української філософської думки періоду бароко : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / Ткачук Олена Олександрівна ; Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 1999. – 170 с.
Дс63151

532. Манюк О. В. Проблема символів у філософії Г.С.Сковороди : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / Манюк Олесь Валерійович ; Дніпропетр. держ. ун-т. – Дніпропетровськ, 2000. – 18 с.
Ра311206

533. Манюк О. В. Проблема символів в філософії Г.С.Сковороди : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / Манюк Олесь Валерієвич ; Дніпропетр. гос. ун-т. – Дніпропетровськ, 2000. – 183 л. – л. 173–183
Дс66355

534. Федорчук Л. П. Український фольклор як фактор національного самовиразу Григорія Сковороди : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.07 / Федорчук Людмила Петрівна ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2000. – 20 с.
Ра308792

535. Федорчук Л. П. Український фольклор як фактор національного самовиразу Григорія Сковороди : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.07 / Федорчук Людмила Петрівна ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2000. – 180 л. – л. 164–173.
Дс64934

536. Бордукова Н. В. Літературна творчість Григорія Сковороди в українській та світовій гуманістиці ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Бордукова Наталія Валеріївна ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2001. – 20 с.

Ра313878

537. Бордукова Н. В. Літературна творчість Григорія Сковороди в українській та світовій гуманістиці ХХ століття : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Н. В. Бордукова ; Харківський держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2001. – 205 арк. – Бібліогр.: арк. 171–205.

Дс69913

538. Мудрик А. М. Концепція «сродної» праці Г. Сковороди: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Мудрик Алла Михайлівна ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2001. – 19 с.

Ра315121

539. Мудрик А. М. Концепція «сродної» праці Г. Сковороди: соціально-філософський аналіз : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Мудрик Алла Михайлівна ; Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2001. – 169 арк. – Бібліогр.: арк. 159–169.

Дс69195

540. Бакай С. Ю. Музично-педагогічні ідеї та просвітницька діяльність Г. С. Сковороди на Слобожанщині : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Бакай Світлана Юріївна ; Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2004. – 19 с.

Ра329195

541. Бакай С. Ю. Музично-педагогічні ідеї та просвітницька діяльність Г. С. Сковороди на Слобожанщині : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Бакай Світлана Юріївна ; Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2004. – 263 арк. – Бібліогр.: арк. 164–205.

Дс84456

542. Шикуча О. П. Екзистенційний вимір духовності людини у творчості Григорія Сковороди : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / Шикуча Олександра Петрівна ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2005. – 16 с.

Ра336884

543. Шикуча О. П. Екзистенційний вимір духовності людини у творчості Григорія Сковороди : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / Шикуча Олександра Петрівна ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2004. – 175 арк. – Бібліогр.: арк. 160–175.

Дс89846

544. Грибков Т. В. Німецька містика і Григорій Сковорода у європейській ірраціоналістичній традиції : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / Грибков Тарас Володимирович ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2006. – 18 с.

Ра342038

545. Грибков Т. В. Німецька містика і Григорій Сковорода у європейській ірраціоналістичній традиції : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / Грибков Тарас Володимирович ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2005. – 188 арк. – Бібліогр.: арк. 176–188.

Дс96215

546. Кравченко О. П. Вчення про людину у філософії Георгія Кониського і Григорія Сковороди : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / Кравченко Олена Петрівна ; Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. – Київ, 2006. – 20 с.

Ра346297

547. Кравченко О. П. Вчення про людину у філософії Георгія Кониського і Григорія Сковороди : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / Кравченко Олена Петрівна ; Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди. – Переяслав-Хмельницький, 2006. – 225 арк. – Бібліогр.: арк. 201–225.

Дс98155

548. Чернега Т. М. Антропоцентризм як принцип філософської інтерпретації історії (на матеріалі творчості Г. С. Сковороди) : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Чернега Тетяна Миколаївна ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2006. – 20 с.

Ра347648

549. Чернега Т. М. Антропоцентризм як принцип філософської інтерпретації історії (на матеріалі творчості Г. С. Сковороди) : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Чернега Тетяна Миколаївна ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2006. – 203 арк. – Бібліогр.: арк. 183–203.

Дс98409

550. Александрович Т. З. Поетика прози Григорія Сковороди : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Александрович Тетяна Зігфريدівна ; НАН України, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка. – Київ, 2007. – 20 с.

Ра353688

551. Александрович Т. З. Поетика прози Григорія Сковороди : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Александрович Тетяна Зігфريدівна ; Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди. – Переяслав-Хмельницький, 2007. – 222 арк. – Бібліогр.: арк. 194–222.

Дс103794

552. Левченко В. В. Художньо-образна система Григорія Сковороди : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.08 / Левченко Вікторія Володимирівна ; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. – Луганськ, 2008. – 16 с.

Ра357432

553. Левченко В. В. Художньо-образна система Григорія Сковороди : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.08 / Левченко Вікторія Володимирівна ; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ, 2008. – 189 арк. – Бібліогр.: арк. 172–189.

Дс111293

554. Кулик І. О. Творча спадщина Григорія Сковороди в педагогічній історіографії : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Кулик Ірина Олександрівна ; Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. – Полтава, 2009. – 20 с.

Ра367689

555. Кулик І. О. Творча спадщина Григорія Сковороди в педагогічній історіографії : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Кулик Ірина Олександрівна ; Чернігів. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2009. – 205, [3] арк. – Бібліогр.: арк. 176–205.

Дс116360

556. Гнатюк Л. П. Мовна свідомість і мовна практика Григорія Сковороди в контексті староукраїнської книжної традиції : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01 / Гнатюк Лідія Павлівна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т філол. – Київ, 2011. – 35 с.

Ра379472

557. Гнатюк Л. П. Мовна свідомість і мовна практика Григорія Сковороди в контексті староукраїнської книжної традиції : дис. ... д-ра філол.

наук : 10.02.01 / Гнатюк Лідія Павлівна ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т філол. – Київ, 2010. – 497 арк. – Бібліогр.: арк. 429–497.

Дс127738

558. Іванова Н. В. Метатеорія поглядів Г. Сковороди: філософсько-освітній аспект : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.10 / Іванова Наталія Володимирівна ; Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2010. – 20 с.

Ра369901

559. Іванова Н. В. Метатеорія поглядів Г. Сковороди: філософсько-освітній аспект : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.10 / Іванова Наталія Володимирівна ; Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2010. – 190 арк. – Бібліогр.: арк. 170–190.

Дс115742

560. Чернишов В. В. Парадигма синтезу західної та східної філософсько-теологічних традицій у творчості Г. С. Сковороди : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / Чернишов Віктор Володимирович ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2010. – 20 с.

Ра378023

561. Чернишов В. В. Парадигма синтезу західної та східної філософсько-теологічних традицій у творчості Г. С. Сковороди : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / Чернишов Віктор Володимирович ; Полтав. нац. техн. ун-т ім. Ю. Кондратюка. – Полтава, 2010. – 248 арк. – Бібліогр.: арк. 205–248.

Дс122564

562. Шевчук Т. С. Антична спадщина в художній рецепції Григорія Сковороди : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.01.05 / Шевчук Тетяна Станіславівна ; НАН України, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка. – Київ, 2010. – 40 с.

Ра376749

563. Шевчук Т. С. Антична спадщина в художній рецепції Григорія Сковороди : дис. ... д-ра філол. наук : 10.01.05 / Шевчук Тетяна Станіславівна ; Ізмаїл. держ. гуманіт. ун-т. – Ізмаїл, 2010. – 436 арк. : рис., табл. – Бібліогр.: арк. 391–436.

Дс124421

564. Закала М. М. Свобода як антропологічна проблема у філософії Григорія Сковороди : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / Закала Марія Михайлівна ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2012. – 19 с.

Ра390170

565. Закала М. М. Свобода як антропологічна проблема у філософії Григорія Сковороди : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / Закала Марія Михайлівна ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2012. – 199 арк. – Бібліогр.: арк. 184–199.

Дс130100

566. Ткаченко Л. І. Проблема розвитку особистості в педагогічній спадщині Григорія Савича Сковороди : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ткаченко Лідія Іванівна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2012. – 21 с.

Р393714

567. Ткаченко Л. І. Проблема розвитку особистості в педагогічній спадщині Григорія Савича Сковороди : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ткаченко Лідія Іванівна ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – Київ, 2012. – 272, [8] арк. – Бібліогр.: арк. 226–272.

Дс137137

568. Рик М. С. Символізм у творчості Г. Сковороди: релігієзнавчий аналіз : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.11 / Рик Микола Сергійович ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2019. – 18 с.

Ра439763

569. Рик М. С. Символізм у творчості Г. Сковороди: релігієзнавчий аналіз : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.11 / Рик Микола Сергійович ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2019. – 18 с.

Вшанування пам'яті Г. Сковороди

570. Ніженець А. М. Для увічнення пам'яті нашого великого земляка / А. М. Ніженець. – Прапор. – 1969. – № 12. – С. 102–103.

Ж26911

571. Вшановуємо славетних: до ювілеїв Г. С. Сковороди і О. Ю. Кобилянської : репертуар. зб. / упоряд.: А. П. Варламов, В. О. Лисенко. – Київ : Мистецтво, 1972. – 247 с.

Ао201592

572. Літературно-меморіальний музей Г. С. Сковороди : путівник /авт. тексту Т. М. Борисова. – Харків : Прапор, 1972. – 23 с. : іл., портр.

Р16

Ш

е

в

ч

е

н

573. Літературно-меморіальний музей Г. С. Сковороди: путеводитель / авт. текста Т. М. Борисова. – Харків : Прапор, 1979. – 30 с. : ил., портр.
P28175

574. Меморіальний музей Г. С. Сковороди = Меморіальний музей Г. С. Сковороди / Переяслав-Хмельн. держ. іст.-культур. заповідник ; відп. за вип. В. М. Дем'янчук. – Київ : Реклама, 1980. – 20 с. : іл.
P33495

575. Київ : енциклопед. довід. / за ред. А. В. Кудрицького. – Київ, 1981. – 735 с. : фот.

Зі змісту: Сковороди Григорія вулиця (кол. Набережно-Микільська) – С. 553; Сковороді Г. С. меморіальна дошка – С. 553; Сковороді Г. С. пам'ятник – С. 553.
Co27296; ВНБІ ТЗ(4УКР–К) я2 К38

576. Літературно-меморіальний музей Г. С. Сковороди : путівник / авт. тексту Т. М. Борисова. – Харків : Прапор, 1986. – 61 с. : іл., портр. – Текст: укр., рос., англ., фр.
Ao240726

577. Ярміш Г. Сковородинівські дні на Харківщині / Г. Ярміш // Соц. Харківщина. – 1986. – 29 листоп.

578. Чернігівщина : енциклопед. довід. / за ред. А. В. Кудрицького. – Київ, 1990. – 1006 с. : фот.

Зі змісту: Сковороди вулиця у Чернігові – С. 747.
Ao252170; ВНБІ ТЗ(4УКР–ЧЕР) я2 Ч–49

579. Полтавщина : енциклопед. довід. / за ред. А. В. Кудрицького ; редкол.: А. В. Кудрицький, (відп. ред.), І. Л. Бутич, В. Н. Жук [та ін]. – Київ, 1992. – 1024 с. : фот.

Зі змісту: Сковороди вулиця – С. 872; Сковороди Г. С. меморіальний комплекс – С. 873; Сковороді Г. С. пам'ятники – 873–874.
Ao256997; ВНБІ ТЗ(4УКР–ПОЛ) я2 ; П52

580. Григорій Сковорода в екслібрисах харків'ян / ред. В. П. Бурмака, уклад.: Л. Г. Надєждіна, Н. Ф. Коваленко ; Харків. клуб екслібрисистів. – Харків, 2001. – 52 с. – URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr000001463>

Видання є збіркою мистецьких пам'яток. Екслібриси створені членами Харківського клубу екслібрисистів. Видання містить також короткі відомості про авторів книжкових знаків, воно може бути корисним для тих, хто цікавиться історією рідного краю.

581. Григорій Сковорода в спогадах сучасників і народних легендах / уклад. В. Г. Штих ; передм., пер. рос. текстів і комент. Д. М. Дудка ; Літ.-мемор. музей Г. С. Сковороди. – Харків : Оригінал, 2002. – 96 с.

Ва633228

582. Григорій Сковорода в спогадах сучасників і народних легендах / Літ.-мемор. музей Г. С. Сковороди ; упоряд. В. Г. Штих ; передм., пер. рос. текстів і комент. Д. М. Дудка. – Харків : Оригінал, 2007. – 99 с.

Лук'яненко Л. Г. Ва3

583. Літературно-меморіальний музей Г. С. Сковороди : путівник / авт. тексту Т. В. Гринь ; Від. культури і туризму Чорнух. районної держадмін. – смт. Чорнухи, 2008. – [20] с. : іл.

Р113277

584. Пам'ятник Г. С. Сковороді в Хмельницькому в «Саду Сковороди» / скульптор В. І. Корчовий. – Хмельницький, 2009. – URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000019139>

Пам'ятник Г. Сковороді на території парку «Саду Сковороди» Інституту соціальних технологій (філія університету «Україна») в м. Хмельницький. Автор – скульптор В. І. Корчовий. Відзначений премією Київського відділення НСХУ ім. М. Лисенка «Скульптура року» за 2009 р. Поруч також встановлено сонячний годинник. На ньому висічений вислів філософа Григорія Сковороди: «З усіх втрат втрата часу найважча».

585. Степаненко М. Літературно-мистецька Полтавщина : довідник / М. Степаненко. – Гадяч : Гадяч, 2013. – 500 с.

Зі змісту: Сковороди Григорія імені міжнародна літературна премія «Сад божественних пісень». – С. 148–150; Сковороди Григорія імені міжнародна літературно-мистецька премія. – С. 150–154; іл.; Сковороди Григорія імені премія. – С. 154–155; Сковороди Григорія імені районна премія. – С. 155; «Іду за Сковородою». Районний конкурс знавців творчої спадщини Г. С. Сковороди. – С. 214–215; Сковороди Григорія Чорнухинський літературно-меморіальний музей. – С. 280–282; Сковороді Григорію пам'ятники в м. Лохвиця, смт. Чорнухи. – С. 453–454.

Ва55367; ВНБІ Ш5(4УК) я2 С79

586. Степаненко М. Літературні, літературно-мистецькі премії в Україні. – Полтава : Шевченко Р. В. [вид.], 2014. – 498 с.

Зі змісту: Сковороди Григорія імені Міжнародна літературна премія «Сад божественних пісень». – С. 338–340; Сковороди Григорія імені Міжнародна літературно-мистецька премія. – С. 340–344; Сковороди Григорія імені премія. – С. 345–346; Сковороди Григорія імені районна премія. – С. 346–347.

Ва776656 ВНБІ Ш5(4УКР)п7 я2 С79

587. Більченко І. В. Меморіальний музей Г. С. Сковорода / І. В. Більченко, В. В. Нікітіна ; фот.: П. М. Забарило; Нац. іст.-етногр. заповідник «Переяслав». – Переяслав-Хмельницький, 2017. – 22 с. : фот. кольор.
ВА823152

Бібліографічні посібники

588. Чижиков Л. А. Григорій Савич Сковорода : бібліогр. матеріали / Л. А. Чижиков. – Одеса : «Центральная» тип., 1913. – 21 с.
Ви 17410; Попов № 16522

589. Сковорода Григорій // Українські письменники : біобібліогр. слов. : у 5 т. / редкол.: О. І. Білецький (голова) [та ін.] ; уклад Л. Є. Махновець ; відп. ред. О. І. Білецький. – Київ : Держ. вид-во худож. літ., 1960. – Т. 1 : Давня українська література (XI–XVIII ст.). – С. 520–536.
В308485/1; ВНБІ: Ш5(4УКР)я1 У45

590. Бутрин М. Л. Мова і стиль українських письменників : бібліогр. покажч. літ. за 1953–1964 рр. / М. Л. Бутрин. – Львів : Каменяр, 1966. – 256 с.
Сковорода Г. С. – С. 17, 57, 59, 60.
Ва2433; Ви 17410; ВНБІ Ш5(4УКР)я1 Б93

591. Григорій Сковорода : біобібліографія / М-во вищої і середньої спец. освіти УРСР, Харків. ордена Трудового Червоного Прапора держ. ун-т ім. О. М. Горького, Центр. наук. б-ка ; склали: Е. С. Беркович, Р. А. Ставинська, Р. І. Штраймиш ; відп. ред. А. П. Ковалівський. – Харків, 1968. – 184 с.
Ва71805; ВНБІ д С44

592. Іван Вишенський. Григорій Сковорода : рек. покажч. літ. / АН УРСР, Львів. держ. наук. б-ка ; склав В. І. Лучук ; ред. М. П. Гуменюк. – Львів, 1970. – 40 с.
Ва138959; ВНБІ д С44

593. Григорій Сковорода : біобібліографія / М-во вищої і серед. спец. освіти УРСР, Держ. ун-т ім. О. М. Горького, Центр. наук. б-ка ; упоряд.: Е. С. Беркович, А. В. Дашковська, В. Д. Прокопова [та ін.]; відп. ред. А. П. Ковалівський. – Вид. 2-ге, випр. й попов. – Харків, 1972. – 204 с.
Ва211849

594. Григорій Савич Сковорода 1722–1972 : метод. рек. бібліотекареві : до 250-річчя з дня народж. / М-во культури УРСР, Держ. ордена Трудового Червоного прапора респ. б-ка УРСР ім. КПРС ; складач Л. Балацька. – Київ, 1972. – 19 с.

Ва192827

595. Григорій Сковорода в школі : короткий бібліогр. покажч. / Чернівець. обл. ін-т удосконалення вчителів, Обл. від-ня пед. т-ва УРСР, Обл. орг. т-ва «Знання», Б-ка Чернівець. держ. ун-ту ; упоряд. М. І. Дереворіз. – Чернівці, 1972. – 20 с.

Ва207337; ВНБІ д С44

596. Григорій Сковорода : біобібліографія / М-во вищої і середньої спец. освіти УРСР, Держ. ун-т ім. О. М. Горького, Центр. наук. б-ка ; уклад.: Е. С. Беркович, А. В. Дашковська, В. Д. Прокопова [та ін.] ; відп. ред. А. П. Ковалівський. – Вид. 2-ге випр. й попов. – Харків, 1972. – 204 с.

Ва211849; ВНБІ д С44

597. Особисті архівні фонди відділу рукописів : анот. покажч. / НАН України, Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника ; уклали: П. Баб'як, О. Дзьобан, Є. Домровська [та ін.]. – 2-ге випр. і допов. вид. – Львів, 1995. – 271 с.

Сковорода Г. С. – С. 46, 140, 146.

Ва567145; ВНБІ Я181(4УКР)2 О-74

598. Григорій Сковорода. 1722–1794 : бібліогр. покажч. : до 280-річчя від дня народж. / М-во культури і мистецтв України, Нац. парлам. б-ка України, Нац. музей літ. України ; уклад.: Г. І. Гамалій, В. В. Шевченко ; наук. ред. Р. С. Жданова. – Київ, 2002. – 136 с.

Ва633138; ВНБІ д С44

599. Два століття сквородіани = Two centuries of Skovorodiana : бібліогр. довід. / уклад.: Л. Ушкалов, С. Вакуленко, А. Євтешенко ; наук. ред. Леоніда Ушкалова. – Харків : Акта, 2002. – 525 с.

Ао265514; Онищенко О. С. Ао175; ВНБІ д С44

600. Ушкалов Л. В. Григорій Сковорода : семінарій / Леонід Ушкалов ; М-во освіти і науки України, Харків. нац. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди. – Харків : Майдан, 2004. – 774 с. – URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000012569>

Рец.: Андрусак І. Вагома сквородіана / Іван Андрусак // Літ. Україна. – 2004. – 25 листоп. – С. 6.

601. Григорій Сковорода (1722–1794) : біобібліогр. покажч. / Переяслав-Хмельниць. держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди, Бібліотека ; уклад.: О. Шкира, А. Яковенко, І. Корж [та ін.]. – Переяслав-Хмельницький, 2006. – 166 с. : іл.

Ва671840

602. Духовні світочі людства : бібліогр. покажч. / М-во культури і туризму України, Держ. б-ка України для юнацтва. – Київ, 2008. – 63 с.

Сковорода Г. С. – С. 12–18, 30, 51, 52, 278.

Ж73836; ВНБІ ЮЗ(4УКР)д я1 Д85

603. Бібліографія української історії філософії 1960–2005 рр. / Ін-т філософії НАН України ім. Г. С. Сковороди ; упоряд. С. Кудра. – Київ, 2009. – 182 с. – URL: <http://www.ditext.com/kudra/kudra.pdf>

Сковорода Г. С. – С. 139, 140.

604. Григорій Сковорода (1722–1794) : наук.-допом. біобібліогр. покажч. / бібліогр.-уклад.: О. Шкира, А. Яковенко, І. Корж [та ін.] ; Переяслав-Хмельниць. держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди, Б-ка.

Вип. 1 / ред.: В. Коцур, М. Корпанюк, О. Базалук. – Вид. 2-ге, перероб. і допов. – Переяслав-Хмельницький, 2009. – 217 с.

Вип. 2 / ред.: В. Коцур, М. Корпанюк, І. Стогній ; Нац. гірн. ун-т, Наук.-техн. б-ка. – Дніпропетровськ, 2010. – 195 с.

Вип. 3 : до 290-річчя з дня народж. / ред.: В. Коцур, І. Доброскок, О. Базалук. – 2012. – 208 с.

В351340/1-3; ВНБІ д С44

605. Григорій Сковорода і Сумщина : метод.-бібліогр. покажч. / Упр. культури і туризму національностей та релігії Сум. облдержадмін., Обл. універс. наук. б-ка ; підгот. Л. І. Яценко; ред. С. І. Отенко. – Суми, 2012. – 38 с. – URL: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?&id=3753>

Методико-бібліографічний покажчик «Григорій Сковорода і Сумщина», підготовлений до 290-річчя від дня народження, стане в нагоді науковцям, красзнавцям, працівникам бібліотек, студентам, учням, шанувальникам української історії, літератури, усім, кого цікавить інформація про його зв'язки із Сумщиною.

606. Українське перекладознавство ХХ сторіччя: бібліографія / уклад Т. Шмігер ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, наук. т-во ім. Шевченка. – Львів, 2013. – 626 с. – Покажч.: с. 543–625.

Сковорода Г. С. – С. 192, 317, 761, 972, 1059, 1615, 1640, 1662, 1703, 1776, 3600, 3606, 4130, 4511, 4545, 4549.

Вс55324; ВНБІ Ш141.4-7я1

607. «Прийти у світ Людиною...» : до 295-річчя з дня народж. Григорія Сковороди : біобібліогр. покажч. / Житомир. держ. ун-т ім. Івана Франка, Бібліотека ; уклад. А. І. Мартинюк ; техн. ред. Т. А. Бондарчук. – Житомир, 2017. – 83 с. – URL: <http://library.zu.edu.ua/doc/Skovoroda.pdf>

608. Український Сократ – мандрівник за знаннями – Григорій Сковорода : наук.-допом. бібліогр. покажч. (з фондів б-ки Криворіз. держ. пед. ун-ту) / М-во освіти і науки України, Криворіз. держ. пед. ун-т, Бібліотека ; упоряд. і бібліогр. ред. О.А. Дікунова; за заг. ред. О. М. Кравченко. – Кривий Ріг, 2017. – 95 с. – URL: http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/0564/1468/4/Сковорода__покажчик.pdf

609. Книги і долі. «Нікого час не перекреслив...» (2000–2015 рр.) : бібліогр. покажч. / Одес. нац. наук. б-ка ; упоряд. Г. І. Єфімова ; відп. ред. Л. В. Арюпіна ; ред. І. С. Шелестович. – Одеса, 2018. – 320 с.
Сковорода Г. С. – 174, 256, 998, 1134, 1137, 2258.
Со36577; ВНБІ Ш5(4УКР)д я1 К53

610. Григорій Сковорода: філософія життя і творчості «українського Сократа»: наук.-допом. бібліогр. покажч. / Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, наук. б-ка ; уклад. Т. І. Неудачина ; відп. ред. О. Г. Коробкіна. – Харків, 2019. – 128 с. – URL: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/biblioteka/G.Skovoroda_bibliogr_pok.pdf

611. Григорій Сковорода (1722–1794) : наук.-допом. біобібліогр. покажч. Вип. 4 / М-во освіти і науки України, Ун-т Григорія Сковороди в Переяславі ; бібліогр.-уклад.: О. Шкира, А. Яковенко, Т. Деркач [та ін.] ; ред. В. Коцур. – Вид. звед. та допов. – Переяслав, 2022. – (Ювілейне видання на честь 300-х роковин від дня народження «українського Сократа»).

Ч. 1. – Вид. звед. і допов. – 1101 с. – URL: <http://ehsupir.uhsp.edu.ua/handle/8989898989/6415>

Ч. 2. – 1078 с. – URL: <http://ehsupir.uhsp.edu.ua/handle/8989898989/6418>